

SALA
DE
LECTURĂ

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 1 martie 1992

7 (106)

POVAȚA UNEI VICTORII

Să înveți din infringeri e un loc comun pe care, din motive ce vor rămâne pururi neclare, noi, românii, l-am practicat deseori de-a lungul istoriei. Mult mai rar ne-a fost dat să învățăm din victorii, nu numai pentru că ele, victoriile adevărate, nu s-au prea înghesuit în curtea noastră, ci și pentru că în fața lor, atâtea cite au fost, am avut mai mult o reacție euforică, de parcă timpul s-ar fi oprit în loc, și doar extrem de rar una de îngindurare dinamică spre ce va să fie după. Ar fi cazul să ieșim din acest tipar și să privim victoriile ca pe niște segmente ale unei mișcări continue. Doar astfel le vom putea păstra, căutând în ele urmarea, sensul, perspectiva. Iată, de pildă, recente alegeri locale. Fără indoială o victorie a democrației. Semnificativă pentru creșterea impactului partidelor din sinul Convenției Democratice asupra electoratului și nu mai puțin pentru maturizarea politică a electoratului însuși. Dar trebuie văzut numaidecât că impactul acesta a fost favorizat în chip esențial de unirea forțelor de opoziție, pe de o parte, și de dezamăgirea produsă de guvernarea fesenistă, pe de alta, ceea ce atrage după sine obligația de a considera maturizarea politică a electoratului în relativ, ea exprimând mai mult o atitudine anti-fesenistă decât una clar pro-democratică. Sigur e doar că electoratul nostru a realizat că stă în puterea lui să schimbe ceva în peisajul politic al țării. Până la constituirea unui curent de opinie bazat pe o veritabilă conștiință politică democratică mai e însă o cale. Și cred că de aici se cuvine să pornim în judecarea analitică a rezultatelor recentelor alegeri, cu atât mai mult cu cât nu peste mult timp vor avea loc alegerile cele mari, legislative și prezidențiale. În perspectiva lor, victoria de azi a Convenției Democratice — avind ca efect principal reechilibrarea tabloului politic național — îndeamnă la formularea și însușirea citorva concluzii cu caracter imperativ ce pot fi grupate sintetic în trei mari deziderate. Primul ar fi păstrarea unității forțelor democratice. Deși sint de acord cu dl. Radu Câmpeanu că voturile obținute de o convenție pot fi mai puține decât suma voturilor obținute de fiecare formațiune în parte, nu pot să nu observ că în cazul unui electorat a cărui conștiință politică e încă insuficient de limpede, o atare regulă s-ar putea să nu funcționeze. Ba chiar are toate șansele să nu funcționeze și, prin urmare, să producă o scădere prin risipire a opțiunilor. Deocamdată unirea opoziției democratice a dat roade și cred că pentru încă destulă vreme ea va fi mai productivă decât confruntarea separată a componentilor. Interesele de partid — foarte de înțeles în conjuncturi normale — e cazul, la noi, să se armonizeze, pe deasupra orgoliilor, cu interesul comun care nu e altul decât instaurarea democrației reale. Al doilea ar fi reconsiderarea campaniei electorale, în sensul adâncirii contactelor directe cu electoratul, mai ales cu acea parte a lui

mai conservatoare și mai puțin informată. E vorba de lumea satelor și a orașelor mici în care viitorii candidați ai Convenției Democratice au datorită de a intra nu doar prin mijlocirea televiziunii, radioului sau presei scrise, ci în modul cel mai drept cu putință, prin întâlniri la fața locului care să lămurască nu atât propagandistic cit pedagogic asupra conținutului politic al unui regim democratic. În fine, al treilea, dar nu cel din urmă, ar fi selectarea atentă a candidaților pentru cele două camere ale Parlamentului, astfel încit charisma personală să se conjuge cu competența morală și profesională, cu notorietatea în rindurile electoratului, cu priceperca de a vorbi, respectiv de a gândi, clar și convingător, dincolo de orice zel demagogic sau ipocrit. Principiul omul potrivit la locul potrivit e binevenit și în materie de candidaturi electorale. Sint acestea, trei direcții prioritare deduse din realitatea victoriei de astăzi a forțelor democratice și sint, se vede bine, chiar învățăminte impuse sau numai propuse de această victorie. Să sperăm că viitorul apropiat le va confirma.

„L“

CIORAN, APA ȘI PIETRELE

ÎN PAGINA A 14-A

un fragment din ROMANUL LONDREI de Milos Crnjanski

ÎN PAGINA A 16-A

LIRICĂ POLONEZĂ

PSALM

Cine ești tu,
Frumusețe amară ?
De unde vii
Și te grăbești încotro ?
O, Doamne,
Strămoșii mei,
Vecinii mei,
Prietenii mei,
Dușmanii mei

Și eu printre ei
Tot alergăm după tine
Orbi și goi,
Muți și surzi.
De mii de ani
Ne tirim în genunchi,
Ne-nchinăm cu evlavie,
Ne jertfim pentru tine,
Și tu ne tot naști
Și te sperii de noi.

Baki Ymeri

Reproducem în paginile revistei tablouri de Mircea Doinaru • În pagina a 13-a, o cronică plastică despre expoziția tinărului artist

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

SADOVEANU,
traducător
al psalmilor

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Refugiul

Prima zi a acelui drum în Munții Făgăraș imi va fi greu să o uit vreodată. Ajunsesem cu chiuu cu vai pe la Rudărița, dincolo de Plaiul Foi, la piciorul estic al munților. Incepeam urcușul prin pădure, odată cu cele dintii picături ale unui ploaie care avea să mă aducă la disperare abia peste două zile, dar nu știam încă asta. Ploaia a stat înainte de a mă face să-i simt vorba aceea, rigorile. Vântul fugărea pe cer, deasupra capului meu și al pădurii paralele cu Izvorul Lerescu, nori, soarele ieșea din cind în cind pentru a dispărea din nou. Curmătura Lerescului... după care ieșeam din pădure în rărituri de conifere și-n cele din urmă definitiv... Aici vântul avea o putere nemai-întilnită de mine și de rucsacul meu cel greu. Nu pot să spun cum am înaintat, cu cită dificultate și osteneală, de la Virful Cornișului spre Lutele și apoi pînă la Berivoiul Mare (2300 m). De cite ori m-am gindit să mă trîntesc într-o crăpătură a stîncilor, încă acoperite cu iarbă, și să aștept acolo zile mai bune. Era prin septembrie 1988, așa că n-aș mai fi avut mult, un an și citeva luni și pe urmă încă doi ani și încă... Planurile mele fuseseră să ajung la Curmătura Zirnej (1923 m) de unde să o iau la dreapta, pe-un drum nesfîrșit pe care mi-l mai aminteam foarte vag, căci îl parcurusem cu aproape un sfert de veac înainte, spre cabana Urlea. Dar vîntul puternic, stăpîn al șei'or și creștelor în cea zi, mi-a dat peste

cap planurile, încît, ajuns cu mare greutate la Berivoiul Mare și văzînd în stînga refugiul Berevoescu de pe muntele cu același nume, m-am rezeptat într-acolo. Pușini știu cum arată un refugiu în munții patriei noastre. Acesta era o cutie de tablă, zguduindu-se din toate încheieturile, cu tunete, înspăimîntătoare peste noapte, cutie care avea un singur avantaj: înăuntru nu batea vîntul. Acolo m-am întilnit cu trei veriabili „oameni ai muncii”, dar și ai muntelui, pe-al cărui unic sac de dormit, întins în chip de saltea pe prierul de metal (ca să nu poată fi ars de călătorii înfrigurăți), ne-am culcat toți patru, abia așînd din cind în cind în cursul teribilei nopți care a urmat. Erău trei tineri care cunoșteau toți munții patriei. Echipamentele noastre încropite, s-au făcut mici în fața redegiștilor care au apărut pe rînd pînă mult după lăsarea întinericului. Și-n timp ce aceștia dormeau în comozii lor saci cu puf, noi ne trezeam o dată la citeva zeci de minute și tovarășii mei de somn și îngheț aprindeau pe jos mici muni de praf alb, care ne făcea să ne usture ochii, încălzindu-ne însă în același timp. Ei luaseră praful, cum se numea, ce era nu mai știu, de la fabrică, tocmai în vederea unei astfel de nopți. Nici ce am vorbit nu mai știu și nici nu are importanță. Știu doar că mă gîndeam cu groază ce m-aș fi făcut fără ei, pregătit cum eram să innoptez doar la o cabană, cu pat, pătură și eventual foc. Mai înțelesesem și altă dată, însă rar, ce e solidaritatea. Atunci, în lunga noapte a lui septembrie 1988, împreună cu trei muncitori despre care imi amintesc doar atît, că spuneau „la noi, în Socului”, m-am convins că ea e posibilă, dincolo de formație intelectuală și de multe altele. Cred că acum de prin decembrie 1989, iar e o lungă și groznică noapte, căreia, iată, îi supraviețuim poate chiar prin același gen de solidaritate. Undeva, departe, în vale, dacă n-ar fi fost ceață s-ar fi văzut satul Berevoești.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Bilețel enigmatic, frustrări, farse judiciare

O anume redundanță a informației în legătură cu tulburările tragice din 13-15 iunie 1990, cu fenomenul „Piața Universității” (22 aprilie - 13 iunie 1990) și procesul „golaniilor legionari” (bazat pe un rechizitoriu imbecil al unei Procuraturi a-servite Puterii, încheiat la 27 august 1990) a ajuns să destăinuie, am impresia, în timp, sensul unei meritate verticalități metafizice a societății românești deja... Nu spun vorbe mari: societatea românească, pentru reînnoire, avînd nevoie de asemenea oedepse ale purificării post-revoluționare a sufletului, în plină criză existentială, pînă una, alta...

Că am scăpat de penibilul sentiment de inutilitate („că tot nu se schimbă nimic!”) al alegerilor libere locale să ne putem întoarce cu o și mai apăsătoare dezamăgire la frustrările oficiale cotidiene ale „statului de drept” promis de președintele ales Ion Iliescu, solemn, la 20 mai 1990, stat de drept ce s-a dovedit a fi, de fapt, prin farsele sale judiciare, dacă e să mă refer aici numai la ele, un continuator de nădejde al statului represiv ceaușist, „reformată”, firește: cu aceiași magistrați compromiși, duplicitari, sub papucul Puterii, cu poliști în loc de milițieni, SRI-ști în loc de securiști, cu FSN-iști în loc de PCR-iști... Nu are rost să mai reamintesc de atîtea și atîtea paradid de procese post-revoluționare, unele din ele politice: o să revin acum doar la procesul „celor 29” de „golani-legionari” ai Pieței Universității, care au făcut ouscărie politică în mod aberant începînd cu 14 iunie 1990 în numele unei sentințe ce s-a pronunțat abia la 15 aprilie 1991! Unsprezece din ei fiind achitați, zece condamnați la un an executare suspendată condiționat - între ei, D. Dincă, T. Mărieș sau Dumitru Tudor și C. Borcoman, trei din ei au primit pedeapsă de doi ani la locul de muncă, doi au fost obligați la tratament în spital pînă la însănătoșire și doi minori au fost trimiși la „reeducare”! Doar Ichim Anghel, „recidivist”, fiind condamnat la doi ani de închisoare, la care s-a adăugat un an, o lună, 24 de zile fix (a cărei executare a fost revocată în urma grațierii din ianuarie 1990). Normal avînd să se scadă fiecareia din condamnare perioada de detenție „preventivă”: că începînd cu 25 octombrie 1990, după o grevă a foamei a deținuților politici, după luni de arest ilegal, bătăi,

umilințe, șantaj, a fost revocat preventiv și judecarea inculpaților dosarul 1217/1990 s-a făcut în stare de libertate, cică...

Mai departe... Sigur, după atîta ducere legată de „legionari” și „golani” ai Pieței Universității, nu ar strica să revin, în sfîrșit și la „personajele” din Jurnalul unui martor (13-15 iunie 1990, București), în curs de apariție în revista Humanitas de un an de zile. Dar, așa cum veți fi aflat săptămîncută din Luceafărul, pînă să mă hotărî să mă așez să scriu ceva despre noul ligioasă serializată aici a „golaniilor” cărora eu le sunt naș, ce am găsit birou? Am găsit un bilețel enigmatic care eram criticat pentru tărăgănare trîgîndu-mi atenția, vă citez, că n-ai avansat deloc cu derularea mentelor - tot pierdut pe strada Făgărașului, Pacienței sau Sapienței ești, nu ce știu e că tu și-ai notat, eu pot să confirm că era o stradă din strada lui Caragiale... Păi, dacă n-ai ajuns măcar în momentul în care, oprim curtea bisericii, am constatat că taximireasa dispăruse, atunci înseamnă să mai ajungi niciodată la capătul tîrîșii! Că uite, acum, acum se face ziua căsătoriei civile a „legionariilor” și tu n-ai reușit să le pui încă pîrpe cap... Ești atent! De-acum nu las de capul tău, am să citesc mersul tău asta!

Mda... Că asta mai lipsea, să mă la cap și soția! Soția fiind aceea care semnat bilețelul, atî priceput... ea, pînă acum a stat departe... Totuși, serv, recitînd bilețelul, că - venit în strada Sapienței cu taxiurile, la - am uitat complet de dispariția mamei atunci! E culmea... Chiar, ce dispăruse?

Cînd a dispărut mireasa, dragă întreb, inclusat, pe soție, cu bilețelul în mînă.

Ei, și tu acum, imi răspunde es-toare și nu mai continuă: și eu o să spună, dar ea nu mai adaugă „că multă minte-ți mai trebuie”...

Liviu Ioan Stoica

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● „București: F.S.N. - K.O.” (Adevărul) ● „Sfîrșitul unui monopol politic. Cheia a deschis Capitala. Ieri în Timișoara, azi aproape în toată țara.” (Zig-Zag) ● „O mutare spectaculoasă pe eșichierul politic al României. Opoziția învingătoare în marile orașe.” (Expres magazin) ● „După al doilea tur de scrutin: Frontul cu fruntea sus.” (AZI) ● ALCIBIADE: „Una dintre suetele de fraude electorale semnalate în Capitală: la o secție de votare a sectorului 3 au fost identificate nu mai puțin de 50 de buletine ștampilate pe România Mare, dar rupte și dosite într-o mașină din apropiere. A furat virtos Cheia, au stil unguerească băieții, școală de ciordeală înaltă.” (România Mare) ● ANTON UNCĂ: „Succesul Convenției Democratice în alegerile locale este o certitudine pe care o consemnăm cu satisfacție, pornind de la ideea schimbării pentru care am militat.” (România liberă) ● MIRCEA DINESCU: „Fii domnule Iliescu și dumneata bogat și șmecher! Sărăcia și cinstea dumitale costă prea mult poporul român. Ca milionar, două-trei gorile și-ar fi de ajuns, pe cînd așa trebuie să-ți apere sărăcia cinci mii de scutieri și un arsenal de lacrimogene.” (Academia Căpitanu) ● De la CEZAR ANDREESCU & ANTON GRECU adunate: „Cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, avea și obiceiul de a se preumbla prin restaurante și de a se răfoi la chelneri, avînd el ifose de mic dictator durduliu. Astfel a procedat și

în urmă cu cinci ani, la restaurantul «Lido» din București, cînd în ziua de 25 octombrie 1987, găinarul național, a fumat și îndirjit, cu ochii roșii și cu nările umflate, l-a injurat pe ospătar, întrebîndu-l cu mitocănie: «Bă, tu știi cine sînt eu?» I-a răspuns boxerul Constantin Tițoiu care l-a luat zdrăvăn la pumni pe muflonul nostru, aducîndu-l cu picioarele pe pămînt. Apoi, au urmat alte încăierări, în alte localuri. După cîți pumni a primit Vadim în căpsorul său de gelatină, nu e de mirare că acum a luat-o razna!» (Cuvîntul)

● COJOCARU VALENTIN (Chișinău): „PARTIDUL ROMÂNIA MARE este ca și FRONTUL POPULAR. La dvs. TITANUL culturii este Corneliu Vadim Tudor...”: „Poetii noștri vin des la București, vorbesc la televizor, scriu în presă, dar la Chișinău din partea ROMÂNIEI MARI de ce nu vine domnul Corneliu Vadim Tudor? Va fi primit ca Mihai Viteazul la Alba Iulia!” (Politica) Oare o fi existînd acest Valentin Cojocaru? ● „Dl. Toma George Maiorescu speră să facă bani din ultima sa creație, Imnul ecologiștilor, și arată cu degetul spre RTv să-l programeze cît mai des pe post. Oferă proces-tin-tieme.” (Expres magazin) ● ȘTEFAN AGOPIAN, FLORIN IARU, NICOLAE PRELIPCEANU, CRISTIAN TEODORESCU: „...în fruntea ziarului (Cotidianul, n.n.) am găsit un jandarm cu fustă, numit Doina Băscă - incultă, mincinoasă, arogantă, intrigantă, obraznică, plagiatoare. Pentru a susține aceste afirmații vă vom da doar două

exemple. Incultă: a refuzat să publice facsimilul timbrului «cap de bour», deoarece credea că pe el scrie ceva pe rusește și domnia sa nu poate face propagandă rusească. Plagiatoare: majoritatea «articolelor» semnate de ea sînt traduceri mot-à-mot după știri UPI sau reviste străine (vezi și articolul din L.A.I. despre catari). Această «femeie» strica noaptea ceea ce ne străduiam să facem noi ziua, dar nu i-am dat nici o importanță, serveam o cauză nobilă și, nu în ultimul rînd (ni se părea) serveam democrația, cu toate că existau mari șanse ca prin prezența alături de ea să ne facem numele de rîs, ceea ce s-a și întîmplat într-o oarecare măsură.” (Tineretul liber)

Petre Stoica

RIB INTERNATIONAL S.R.L.
bd. Magheru 1-3, et. 5 BUCUREȘTI, Tel: 151.930, Telex: 10.557, Fax: 120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMP...

DIN REPUBLICA FEDERATIVĂ CEHĂ ȘI SLOVACĂ, ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMÂNIA:

- GAMĂ COMPLETĂ DE OBIECTE DIN STICLĂ, TIP CRISTAL BOHEMIA, INCLUSIV CORPURI DE ILUMINAT.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DE MENAJ DIN STICLĂ TERMOREZISTENTĂ.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DIN PORTELAN

GAMĂ COMPLETĂ DE PRODUSE DE MATERIAL PLASTIC (FEȚE DE MASĂ, PUN SACI ETC.)

- MERCERIE
- PAPETĂRIE
- RECHIZITE ȘCOLAR ETC.

PREȚURI AVANTAJOASE. LIVRARE RAPIDĂ

Creșterea și descreșterea libertății la români

Un fapt din ce în ce mai de înțeles pentru cel mai novice întru ale libertății și democrației este **deziluzia**. La tot pasul întâlnești pe aceiași oameni care, în decembrie 1989, se sărutau, se îmbrățișau pe străzi, chiar dacă nu se cunoșteau, iar acum merg la fel de încruntați și triști ca înainte de decembrie 1989, ba poate chiar mai înnegurați. Pentru cei care și-au închisut atunci că libertatea este un lucru ușor, constatând acum că de fapt nu despre o libertate cu adevărat a fost vorba. Ci despre un **buestru**, deziluzia capătă dimensiunile unei catastrofe. Omul se simte în continuare liber, dar în libertatea oferită nu poate face nimic; un procent mult prea mic reușește să-și facă din această libertate un ce profit, și nu numai un ce ci mult mai mult. Deznădejdea celui nepricteput sau a celui care a fost prins descoperit pare fără ieșire și deci ea seamănă cu un țarc în care poți face orice, dar nu obții nimic, pentru că pe nimeni nu interesează ceea ce faci. Atunci libertatea pare a fi îngrădită, tu un om mort. Aceasta însă este cea mai ușoară piedică a libertății, deși de ea se împiedică cei mai mulți. Celelalte aspecte ale îngrădirii libertății sînt mult mai complexe, ele căpătînd nuanțe strategice, sistematice, programate, întru a limita diferite aspecte ale activității cetățeanului. Ele de fapt demonstrează elocvent că încă nu ne aflăm într-o democrație adevărată, ci într-o pseudo-democrație cu program, dorită de clasa, ca să folosească un cuvînt drag comunistilor, și vechi și noi, puterii conducătoare. Libertatea anunțată în decembrie 1989 a însemnat poate cea mai mare fericire dată românilor în ultimii cincizeci de ani. Atunci într-adevăr am văzut oameni fericiți pe stradă. Chiar și eu care sînt un om trist în general, pentru că nu văd nimic pe acest pămînt care să semene cu fericirea, am atins exuberanța, hotărînd, pentru puțin timp, să renunț la tristețe în

favoarea fericirii. Atunci am văzut oameni frumoși, cu adevărat buni, darnici, dornici să se întâlnească între ei, să pună la cale raiul pe pămînt. Dar această creștere subită a libertății a descreșcut imediat, chiar în ianuarie 1990, cu organizarea antidemonstrației coordonate de Ion Iliescu și Petre Roman, moment cînd cei trei și-au dat seama că de fapt comunismul n-a fost învins, că libertatea n-a fost obținută. Descoperită toată tărășenia celor care doreau puterea, de fapt niște veritabili contrarevoluționari care ne guvernează și acum, aceștia au promis subit alte libertăți, mai minore, ce-i drept, dar la îndemîna și la fericirea novicului într-ale libertății, ca: cinci zile lucrătoare pe săptămînă, tot soiul de concedii, bani în plus la salar etc., încît lucrarea celor căutători de putere devenea lesne, ușor de înfăptuit. Estîmp poporul își devora libertatea, care libertate a descreșcut din nou în februarie, ca apoi să intre în bătaie de joc în timpul campaniei electorale, punîndu-i-se botniță apoi pe 20 mai 1990, dată a dezastrului incipient și organizat al României. Nu mai e cazul să amintim cum a fost ucisă libertatea pe 13-15 iunie 1990; despre aceasta a curs prea multă cerneală, dar tot adevărul nu s-a spus. Apoi, în parlamentul rușinii, libertatea a fost făcută panglici și confetti și aruncată în ochii mulțimii în fiecare seară prin „Cronica Parlamentului”, prin ochiul mincinos al televiziunii. Toate sesizările au mers de-a surda, toate s-au dus de ripă — țara este în faliment. Remanierea guvernului n-a însemnat nimic. Minerialele au dat apă la toate morile, rupînd și ele din libertate, ele însele fiind un produs al libertății. Însă îngrădirea supremă și cea mai evidentă descreștere a libertății a adus-o în casa fiecărui român **Constituția** care, nu-i așa, i-a mai dat, paradoxal, și libertatea de-a se exprima prin referendum. Vax! Liberalizările au dat substanță de fond sărăciei românu-

lui, căci prin vot liber și-a ales posibilitatea libertății de-a fi sărac liber. Este adevărat că și-a căpătat libertatea de-a câștiga cît vrea, dacă poate. De-a da impozit, atît cît vrea statul. Și-a recăpătat o parte din pămîntul pierdut, furat mișelește și păstrat în proporție destul de mare, tot mișelește de către stat. Și-a căpătat libertatea de-a se privatiza, pierzîndu-și-o pe aceea de-a fi proprietarul tuturor mijloacelor de producție (la care încă ține enorm Ion Iliescu!). Dar cîte libertăți nu și-a câștigat românul din decembrie 1989 încoace! Și-a pierdut în schimb posibilitatea de-a face cultură, chiar dacă este liber s-o facă așa cum îi trece prin cap. Însă după dezastrul lăsat în instituțiile culturale de fostul regim, se cerea o revigorare a acestora de către actualul. Însă s-a dovedit că nu poate fi așa și basta. De fapt cultura crează și libertatea fundamentală de-a înțelege tot ceea ce te face să ești și de ce și cum ai ajuns pînă aici. Însă, se vede că noii conducători gîndesc că totul începe de aici, cu ei, și încă n-au descoperit rolul și valoarea culturii în timp. Asta este de fapt și cea mai gravă descreștere a libertății la români, de la transferul de putere din decembrie 1989. Cred că, de fapt, nici nu mai e cazul să ne cramponăm de prezența acestor indivizi din fruntea țării, ci pur și simplu să ne facem cultura în altă parte, așa cum s-a demonstrat prin atîtea exemple pînă acum, să ne scoatem chiar revistele în alte țări: „România literară” să apară în Franța și să fie difuzată în România, „Lucafașul”, să apară în Germania, „Viața Românească” să apară în America, „Secolul XX” să apară în Italia, „Contrapunct” să apară în Spania, „Steaua” să apară în Olanda, „Vatra” să apară în Suedia, „Orizont” să apară în Norvegia, „Convorbiri literare” să apară în America de Sud, și tot așa, toate revistele românești să apară în străinătate și să fie difuzate în România, lăsîndu-i pe potentății României să se bucure alături de Vadim care visează, și-și va vedea visul îndeplinit, ca singura revistă care să apară în România să fie „România Mare”. Atunci Conducătorul va arăta exact ceea ce este, un acultural, sau nu, un anticultural, total. Că, așa cum a spus Anaxagoras, nu nouă ne lipsește societatea lui, ci lui îi lipsește societatea noastră. Și, de fapt, în privința creșterii și descreșterii libertății la români, nu putem face noi excepție acum — asta a fost de cînd există acest popor pe aceste pămînturi.

Gellu Dorian

Ștefan Agopian

„Teoria” compromisului

Analiza discursului politic oficial din România, făcută măcar și în grabă, evidențiază imediat că una dintre principalele idei recurente ce îl definesc este aceea a **imperativului unității naționale** și, consecvent, **imperativul consensului** căci, deși în decembrie '89 toți românii simțeau și gîndeau la fel, (așa credeam!) naiba știe cum și de ce, dar după aceea, întreaga evoluție s-a plasat sub semnul discordiei. Liderii mai mari sau mai mici ai Puterii, ori de cîte ori au prilejul, fiecare cum poate, reamintesc, îndeamnă, avertizează, uneori amenință, ne comunică deci, că — vorba d-lui Ion Iliescu — toți sîntem într-o barcă și prin urmare trebuie să punem toți umărul. Hei rup!, dar să punem umărul la ce, ori pentru ce? Perioada de euforie revoluționară ce a urmat după executarea dictatorilor, ar putea fi numită și „perioada modelelor”. Emanajii aflați la conducerea F.S.N. și, implicit, a țării ne ofereau aproape zilnic spre alegere, diferite modele: suedez, japonez, turcesc ș.a.m.d., care de care mai atrăgătoare (căci oriunde era mai bine), subsecvent decantîndu-se însă o orientare așa-zis de stînga sau, încă mai precis, **modelul social-democrat**; de unde și simbolul trandafirului dar, din considerente estetice (?), eliberat din pumn. Avînd în vedere antecedentele „emanajilor” motivația acestei opțiuni politice este lesne de sesizat, la fel după cum și în partea cealaltă, a celor supuși Puterii, poate fi ușor explicată acceptarea social-democrației. Numai că, în fiecare parte, se voia/spera altceva. Pentru cei „de sus”, principala semnificație a social-democrației (sau a socialismului, bineînțeles curățat de excesele bolșevis-

muki!) era, și este aceea a unui stat puternic, păstrînd controlul asupra marii majorități a sistemului economic; asocierea curentă a liberalismului cu **sălbăticia** (!) în sintagma **liberalism sălbatic**, constituie unul dintre principalele argumente ale contraatacului împotriva altor opțiuni decît cea socialistă. De partea cealaltă, „jos”, prin remanența unei mentalități de lagăr, dar un lagăr devenit parcă peste noapte confortabil din cîntecul de sirenă al propagandei, era reținută asigurarea bunăstării generale, așteptările și iluzia fiind întreținute cu ceva parale, simbețe libere, mortadela din ajutoare și, Doamne!, să vezi și să nu crezi, pașapoarte pentru toată lumea. În plus, eliberală de corsetul cenzurii ideologice — ce frumos sună! —, televiziunea a permis tuturor, sau, mai rog, aproape tuturor, să-și spună păsul ba încă re-a dat pînă și filme sexy. Ce mai, se părea că va fi o perestroika de toată frumusețea! Știa el ce știa d-l. Ion Iliescu, cînd i-a declarat unui reporter francez că pluripartidismul și partidele sînt depășite și, la fel, nu întîmplător în platforma-program a F.S.N. era prevăzută trecerea mass-media în mîinile poporului.

Dar, de voie, de nevoie, „emanajii” n-au respectat prescripțiile modelului de la Răsărit și românii au luat-o razna. Sigur, nu toți (oamenii de bine s-au aliniat cumînți în Front), totuși suficient de mulți încît să fie necesară o corectare a traiectoriei, întrucît situația (puterea) tindea să scape de sub control. Pluripartidism? Fie, dar românii trebuie să știe, să înțeleagă că un partid care se opune Puterii constituie un pericol național. Păi, dacă la conducerea țării sînt revoluționarii cei mai competenți (vom instaura meritocrația,

declara la tv. d-l. Gelu Volcan-Voiculescu în calitate de vice-premier) ce urmăresc atunci, oameni buni, liderii partidelor astea de opoziție?! Ciolanul! Pînă și copiii și-au dat seama, căci i-am văzut defilînd pe Calea Victoriei în frunte cu o pancartă pe care scria „Coposu roade osu” și, plini de imaginație cum sînt ei micuții, fixaseră pe pancartă, în cruciș două ditamai ciolanele însingurate. Strict autentic. Și nu doar ciolane vinează opoziția ci, dacă va ajunge la cirna statului, urmează procesul comunismului, adică un nou Canal unde să fie exterminați toți foștii și actualii comuniști. Asta e democrația și legalitatea pe care o vor partidele de opoziție. De altfel, s-a văzut că dacă n-au putut să câștige puterea pe cale democratică, nu s-au dat înapoi de la acțiuni violente destabilizatoare. Fiindcă — iarăși trebuie să înțeleagă românii — nu există mitinguri și manifestații pașnice: orice manifestație de protest împotriva autorităților statului, oricît ar fi ea de bine organizată să rămînă pașnică, pînă la urmă tot violentă ajunge. Cum necum, dar tot violentă ajunge. Dovada cea mai bună — Piața Universității. Iar dacă golaniul au amenințat atît de grav securitatea națională, că pînă și Poliția a luat singură foc, ce era să facă președintele țării decît să-i cheme pe mineri? Respectarea legalității are și ea o limită. Bunăoară, ca și la recente alegeri cînd, ne-a explicat liderul național al F.S.N., era normal ca partidul să nu se împiedice de chițibusuri avocătești, drept care s-a înființat ad-hoc o ligă cu oameni de încredere al partidului, trimisi în secțiile de votare. Însă cel mai grav și mai grav cu partidele astea de opoziție este că ele au trădat (iarăși, ca și în 1947) interesele naționale ale României, năimîndu-se în slujba dușmanilor patriei... Etc., etc. etc.

Și uite-așa, din vorbă-n vorbă, „glumite-le” lui Alcibiade și ale buneii sale consoarte Xantipa au ajuns acuzații grave lansate nu în cine știe ce foaie de scandal obscură, ci în propaganda partidului de guvernămînt. Prodeodată, Liderul și liderii aceluiași partid invocă mereu imperativul unității naționale și al consensului. Se poate? Bineînțeles, răspunde, să zicem, d-na (sau domni-

„Cu roșu geana zgîrie pe file”

O inițiativă laudabilă pare să fi luat ziarul „Azi” (cotidian al Frontului Salvării Naționale) și anume hotărîrea de a publica și sprijini în pagina de literatură pe scriitorii generației '90. Drept pentru care prof. dr. Tudor Opreș îi invită pe mai tinerii mei confrăți să vină cu încredere în brațele deschise atît de prietenoase de „organul FSN”. Numai că domnul profesor mai sus citat incurcă lamentabil și poate special lucrurile. Lăsînd deoparte faptul că dl. Tudor Opreș (dr. și prof.) crede că pe Cărtărescu îl cheamă Mihai, și trece în mod abuziv pe lista generației '80 pe poetul Traian Coșovei, tatăl poetului optzecist Traian T. Coșovei, dl. profesor mai afirmă, referindu-se la scriitorii generației '90: „orice cale le-a fost închisă”, „uși închise la marile reviste monopolizate de grupulețe privilegiate”. Nu știu care sînt interesele Frontului față de literatura română contemporană, dar cel puțin prin pana d-lui. Opreș, atît Frontul (S.N.) cit și cotidianul „Azi” se mai fac încă o dată de ris. Practic nu există revistă a Uniunii Scriitorilor și pînă nu de mult erau 27, care să nu fi publicat scriitorii din generația '90. Ba chiar mai mult, revista „Lucafașul” a tipărit un supliment literar intitulat „90”, supliment conceput și scris de scriitorii tineri. În revistele U.S. s-a afirmat deja o pleiadă de nouzeciști, de la Cristian Popescu la Simona Popescu, de la Marian Ilea la Diana Manole, numele celor afirmați și recunoscuți deja depășind cifra 30. Deoarece acești tineri nu nutresc sentimente prea trandafirii față de Front, cotidianul „Azi” s-a simțit obligat să inventeze o generație '90 — frontistă, alto decît cea care deja există și este în plină afirmare. Un poet, Gh. Vălcescu și un prozator, Cristian Ionescu fac debutul acestei noi generații. Din lipsă de spațiu nu voi cita decît două versuri din Gh. Vălcescu: „Cu roșu geana zgîrie pe file / Cîntării. „Și cîntul poate van e...”. Il asigur pe poetul Vălcescu că poemul domniei sale „Zgîriat cu roșu pe file”, chiar „van e”.

șoara?) Rodica Becleanu încîntată de party-ul organizat la **Curierul Național** unde, adversarii politici iată, și-au dat mîna pentru binele României. Iar dacă totuși nu se poate (de bună seamă din vina Opoziției), mai există în rezervă o altă continuare, anunțată de mult de **România Mare** și **Europa**. Oricum, pînă una alta, am aflat că sloganul publicitar „Un pic mai bine pentru dumneavoastră!” nu e vorbă-n vînt dacă s-au găsit totuși pe „seceta” asta 539.747 dolari pentru achiziționarea a două mașinării blindate care fac totul întru liniște și liniștirea noastră: dau cu apă, cu gaze și, și filmează. Asta în timp ce chirurgii spitalului Fundeni (nu de la Giurgiu) folosesc la operații ață-ată de cusut — inventiv cum este, românul știe să se descurce în orice împrejurare! De asemenea, vești bune ne vin și din exterior, fiindcă dacă există cineva care să-l sponsoriizeze pe simpaticul domn Balthazar cu 2 000 (două mii) de lire sterline pe lună numai pentru a-și plăti locuința, înseamnă că domnia sa nu se poate să nu schimbe urgent imaginea României în lume, iar ce mai rămîne de schimbat, va schimba și-l. Năstase, nu Adrian ci Ilie, care și-a oferit serviciile pentru funcția de ambasador la Paris sau Washington... Etc. etc. etc.

Am ajuns astfel, în fine, la explicitarea compromisiului pomenit în titlu. Compromisul pe care toți cei ce au aflat despre fărădelegile actualei Puteri o mai cauzionează încă într-un fel sau altul. În cauză fiind în primul rînd intelectualitatea. Căci se reia și se continuă, într-o altă punere în scenă, tragedia începută odată cu intrarea tancurilor și a consilierilor sovietici. Ce-i drept, în această nouă variantă, **deocamdată**, și cu unele excepții, nu s-a ajuns la reprimare fățișă. Pentru că sînt alte vremuri. Compromisul este însă același, poate mai condamnabil fiind făcut fără amenințarea terorii și datorat numai nouă înșine, fără a mestec din afară.

25 februarie 1992

Șerban Lănescu

M. Sadoveanu, traducător al psalmilor

Într-o expunere din cadrul conferințelor „Vieții noi”, organizate înainte de primul război mondial de Ov. Denusușianu după modelul celebrilor prelegeri ale Junimii, Gala Galaction explica geneza psalmilor biblici și elogia poezia lor frustă, de o mare încărcătură lirică, asemuind-o cu „un ținut neregulat, stîncos, de antraci”, ceva negru, o serie nesfîrșită de chemări, de strigăte, de clamări ale suferinței și durerii... ceva unic ca producție literară” (textul propriu-zis n-a fost publicat și ne referim aici la darea de seamă, rezumativă și fatalmente infidelă, care a apărut în *Rampa* din 8 martie 1912, p. 2). El încheia: „Frumusețea psalmilor e neîntrecută și dacă cineva ar traduce-o într-o bună limbă românească, ar fi cel mai frumos și cel mai mare dar ce s-ar putea face literaturii noastre. Clasa cultă de la noi nu cunoaște frumusețile nepătrunse ale psalmilor, suflul de curățenie și nota mistică a lor, de care se resimte azi întregul curent nou... necesară sufletului ca și lumina”. Galaction nu ignora întreaga istorie a traducerii psalmilor în românește, care e suficient de veche, pentru a justifica nevoia unei versiuni moderne, și de semnificativă, pentru a confirma statutul traducerii acestor texte, ca moment de referință în evoluția limbii literare și a maturității unei literaturi. Profesorul Ștefan Ciobanu sublinia în câteva cuvinte revelatorii acest fapt în *Istoria literaturii române vechi din 1947*: „Psaltirea a fost una dintre cele mai populare cărți în lumea creștină, poate chiar mai populară decât Evanghelia... Un creștin găsea în Psaltire aproape tot ce era necesar pentru el: ea conținea anumite norme de ordin moral, accesibile pentru orice om, dat fiind forma versetelor scurte; ea apare ca o carte profetică, deoarece simbolica ei prevestește venirea Maicii Domnului și a lui Hristos... Dar mai presus de toate, Psaltirea este o carte poetică, pătrunsă de un lirism adînc și de imagini frumoase, care răscolește sentimentele cititorului. Aceste însușiri poetice ale Psaltirii îi fac pe credincioșii din toate veacurile și în toate limbile să încerce a o transpune în versuri”. Și într-adevăr, dacă lăsăm la o parte traduceri în proză din sec. al XVI-lea, unele dintre cele mai vechi texte re-

ligioase traduse în limba română și unele dintre cele mai vechi texte scrise în românește (Psaltirea Hurmuzachi, Psaltirea Scheiană și cea voronețeană, cum le numesc specialiștii), putem menționa un număr impresionant de traduceri în versuri ale acestor imnuri, începînd cu binecunoscuta operă a mitropolitului Dosoftei intitulată *Psaltirea a sfîntului proroc David... pre versuri tocmite în cinci ani foarte cu osîrdie mare...* și tipărită la Unieș, în 1673. Reputația ei ca operă literară, datorată în parte comentariilor elogioase ale lui Călinescu din *Istoria literaturii* („de o mare vibrație simfonică”, „proaspătă undă psalmodică”, „acea curgere mieroasă a limbii, densitatea de lichid greu a frazei” etc.), a influențat indirect cunoașterea și aprecierea altor încercări, care i-au urmat la scurtă vreme și care nu sînt inferioare, sau în orice caz sînt comparabile cu mult mai cunoscuta operă a mitropolitului Moldovei: versificarea atribuită lui Ioan Vischi (sau Ștefan Fogarași) de la sfîrșitul aceluiași sec. al XVII-lea, a cărei surșă — prin intermediar maghiar — urcă pînă la modelul tuturor acestor versificări ale psalmilor, cea a lui Clément Marot, precum și cea a lui Teodor Corbea, de la începutul secolului următor, utilizînd un vers mult mai sprinten, mai apropiat de modelul popular. Adeverata surpriză o va avea însă cine va fi curios să spicuiască Psaltirea în versuri a lui Ioan Prale, „firea cea întoarsă”, tipărită la Brașov în 1827 și ocilită apoi în virtutea faimei de ilizibilitate a cărții și de ciudățenie a omului, răspîndite prin scrierile lui Maiorescu sau Alecsandri. Versificația lui Prale nu e mai greu de citit și nici nu utilizează mai multe cuvinte inventate (creații proprii, contrageri ș.a.) decît cele care au precedat-o, beneficiînd în plus și de un *Lexicon după înțelesul din această carte*, în care autorul explică o parte a acestor termeni.

Gala Galaction nu avusese însă în vedere aceste versificări arhaizante, ci nevoia de a turna materia incandescentă a psalmilor într-un veșmînt liric modern, care să vorbească direct contemporanilor, adică unor cititori a căror experiență de lectură impunea o revalorificare, a simplității și maiestuoșității textului original. O încercase, în felul său, Heliade Rădulescu, care apăsă pe ideea profetismului liric în para-

fraza sa după psalmul 101, publicat în 1847; o încercase, cam în același timp cu apelul lui Galaction, un poet neoclasic precum D. Nanu, în câteva traduceri rămase în paginile *Convorbirilor critice* din 1907. O va încerca însă Galaction în traducerea Bibliei (și implicit a psalmilor), realizată împreună cu învățatul semitolog Vasile Radu și publicată în 1935, la Fundații. O va încerca și Mihail Sadoveanu într-o acțiune inițiată, probabil, cam în același timp și reluată după război, rămasă neterminată și necunoscută pînă astăzi, cînd I. Opreșan o dezgroapă din ms. 5938 de la Biblioteca Academiei și o publică într-o elegantă plachetă, împreună cu începutul traducerii primei cărți din Vechiul Testament și câteva creații lirice personale în maniera psalmilor*.

Scurta prefață cu care editorul deschide ediția sa expune circumstanțele probabile în care Sadoveanu s-a apropiat din nou, la maturitate, de lectura cărților sfinte și le-a utilizat fie în prelucrări de uz popular (Viețile sfinților, repovestite în 1924 și 1926), fie în opere adînc influențate de spiritul și stilul biblic, a căror amprentă poate fi identificată și în unele dintre cele mai cunoscute scrieri ale sale din această perioadă: *Oamenii Măriei Sale, Istoriisiri de vinătoare, Viața lui Ștefan cel Mare ș.a.* Prin 1934, Mihail Sadoveanu a apelat la un ebraist care l-a furnizat traducerea brută a psalmilor, deci direct din ebraică (tradiția ortodoxă utilizează psalmii prin intermediul traducerii grecești), pe care a continuat să o stilizeze și să o versifice — adică să-i dea forma solemnă, imnăică, a versetelor din original, nerimate și ritmate potrivit respirației lirice interioare, „clamările” de care vorbea Galaction — pînă după 1948. Surpriza celui care va citi această versiune, neterminată (sînt incluși aici doar primii 91 de psalmi din cei 150 ai textului original, cărora li se adaugă psalmul 104, extras din *Istoriisiri de vinătoare*) și nefinisată, cu întregul bagaj

de referințe la traduceri anterioare, proaspăt în memorie, va fi să constate că textul propus de Sadoveanu este de o extremă concizie și simplitate. Spre deosebire de toți versificatorii anteriori ai psalmilor de la noi, care au dilatat textul în încercarea de a-l rima sau de a-l face explicit, Sadoveanu îi păstrează caracterul criptic original, enunțul direct și eliptic, asumîndu-și atît riscul de obscuritate (care nu dăunează în general exprimării poetice), cît și cel de banalitate, mai nocivă într-un discurs esențialmente liric; așa se face că psalmii săi au o întindere comparabilă cu aceea a traducerii canonice, în proză și adesea o asemănare aparentă. Față de exprimarea retorică și rece din textul lui Dosoftei („Ferice de cine socotește / Meser și lipsit se miluește. / La cumplită zi cu izbăvîntă / Domnul îi va fi și cu priință”), sau de aceea, solemn-epică, a lui Prale („Fericit cel ce să uită spre sărac și neavutul / Izbăvi-l va pre el Domnul, în ziua cînd îi căzutul”), versiunea lui Sadoveanu comunică un enunț a cărui forță directă nu e alterată de cuvinte parazitare și fși dezvoltă capacitatea de impresiune la o lectură repetată, ca orice text gnomic adevărat: „Ferice acel ce se gîndește la cel slab. / În zi de năpastă Dumnezeu îl va scăpa”. Sau, în psalmul 91 (psalmul 90 la Dosoftei): „Zic către Domnul: «Scut și cetate îmi ești, / Dumnezeu meu întru care năvălduiesc»” (la Dosoftei: „Tu-mi ești stîncă și ferice / Și tu-mi trimiți agiutorii / Cu bine, cu de tot sporiul / Și pre tine mi-i nedejde / Doamne, hie-n ce primejde”) etc.

Problema este că, așa cum reiese din *Nota asupra ediției*, avînd a face cu un text nedefinitivat, editorul a trebuit, în mai multe rînduri, să opteze „pentru o anume structură, întrucît prozatorul nu a tăiat întotdeauna forma depășită” și să refacă acordurile „pe care scriitorul le-a neglijat în cursul corijărilor” repetate. Avem a face deci, într-o măsură, cu o versiune pe care editorul a extras-o din numărul de variante care i-au stat la dispoziție în manuscris. Cum locul și întinderea acestor intervenții nu este nicăieri marcat în text, și nici variantele la care s-a renunțat nu sînt indicate în aparat (avem a face cu o ediție curentă, fără nici un fel de note filologice sau comentarii), autenticitatea acestei versiuni în sens filologic este problematică. Ea comunică însă, un material de mare importanță pentru istoricul literar, punînd în evidență o preocupare îndelungată și rodnică pentru înțelesul și muzica psalmilor a celui care, poate chiar în acel timp, scria *Păuna mică și Mîtreă Cocon*.

Mircea Anghelescu

* *Psalmii în traducerea lui Mihail Sadoveanu*, ediție îngrijită și prefațată de I. Opreșan, Ed. Saeculum, București, 1992, 125 p.

povestea vorbeli

Sloganul

Între caracteristicile formulelor scurte, clare, adesea ritmate, oferite atenției și memoriei publice în campaniile electorale, stă și aceea de a cuprinde un cuvînt emblematic, semn distinctiv și, în cazul ideal, rezumativ, al unei orientări. Chiar după încheierea și analiza unor alegeri, e greu de spus cît din succesul unei formațiuni a depins de sloganurile lansate, de calitățile persuasiunii ei verbale — și cît, de alți factori, non-lingvistici. De la o oarecare distanță, se observă însă interesante concordanțe între succesiunea cuvîntelor-emblemă și cea a stărilor de lucruri. Cu doi ani în urmă, alegerile generale erau dominate de sloganuri care utilizau direct cuvîntul *liniște* (cel mai celebru, parodiat ulterior, fiind „Un președinte pentru liniștea noastră”), astfel încît orice referire la această noțiune a devenit marcată și decodabilă univoc (situație care a persistat și s-a verificat, recent, în legătură cu numita „Ligă pentru liniștea țării, dreptate și adevăr”). La alegerile locale din acest

an, opoziția a mizat tot pe un cuvînt emblematic, pîrîut obsesiv în afișe și discursuri: *schimbarea*. Se observă imediat că, la distanță, cele două cuvinte își răspund mai mult prin asocieri și conotații, decît prin sensul lor strict, nefiînd antonime propriu-zise; pe de altă parte, în fiecare din cele două campanii electorale care le-au lansat, ele nu au avut cite o contrapondere valabilă, concentrată în cite un singur alt cuvînt esențial. Opoziția rezista *liniștii* prin opțiuni diverse, mai ales prin „refuzul democrației originale și al neocomunismului”; guvernării actuali au contrapuz *schimbării* apelul la a împledica „restituiri”, „judecăți” etc.; de fiecare dată, termenului pozitiv concentrat într-un cuvînt li s-au opus mai ales negații, mult mai puțin convingătoare.

În ultima perioadă, tactica preluării limbajului adversarului politic, valabilă în alte cazuri, nu a fost de prea mare folos celor care au aplicat-o: la *schimbarea* din sloganurile opoziției („Votînd Cheia votați schimbarea”) s-a răspuns prin *schimbările* Puterii (al cărei candidat la primăria Bucureștiului era desemnat drept „Un primar al schimbărilor”) — ceea ce nu a făcut decît să sublinieze semnificațiile diferite pe care

le poate avea un plural față de singular; din analiza textului politic global rezultă că „schimbările” reprezintă mai puțin decît „schimbarea”.

Adecvarea la o anumită orientare publică, compatibilitatea cu simbolurile grafice, cu semelele electorale corespunzătoare (schimbarea — cu deschiderea, trecerea, cu un act voluntar; liniștea — cu o stare vegetală) fac din cele două cuvinte foarte bune ilustrări ale forței rezumative, sistematizatoare a sloganului.

Dacă semnificația lor mai adîncă e destul de transparentă, definindu-se prin opoziția dintre tendința de înnoire și cea conservatoare, mult mai complex și mai discret este raportul lor cu discursul politic care le susține sau le neagă. Unele din ultimele luări de poziție ale foștilor candidați la primăriile de sector ale Capitalei (publicate în 20 februarie 1992 de ziarul „Tineretul liber”, p. 2), oferă un material de studiu extrem de interesant în această privință. Discursurile lui opoziției nu fac decît să susțină și să gloseze sloganul esențial: cuvîntul *schimbare* apare în aproape toate intervențiile („prima schimbare adevărată”, „o schimbare radicală”, „votați pentru schimbare”, „o schimbare civilizată”, „va schimba lucrurile în bine” etc.). Emblema schimbării are avantajul generalității și al

raționalității, al caracterului neutru, obiectiv, neafectiv: nu e etichetată festivist („ameliorare”, „ridicare...”), „înaintare” etc.). Discursurile candidaților din partidul de guvernămînt nu au vreun leit-motiv similar; au, în schimb, o întreagă paradigmă negativă, a situațiilor de evitat, de respins; acestea ar fi: *revizuirea, refacerea, restituirea, redobîndirea, restaurația, transformarea, evacuarea, judecata, întoarcerea ș.a.m.d.* (obiectul respectivelor acțiuni fiind ușor de ghicit: e vorba de revizuirea Constituției, de refacerea moșilor, de restituirea fabricilor...). În afara acestei serii, care *interpretează* insidios ideea de schimbare (tratînd-o exclusiv ca revenire la o stare anterioară, deci negîndu-i orice valoare evolutivă), se înregistrează doar sporadice referiri la propriul slogan anterior, în genere abandonat („un trai liniștit”), încercări de a prelua sloganul advers („eu am încercat în anul care a trecut să schimb ce s-a putut”) sau de a-l contrabalansa prin formula (fragilă) a marilor avantaje ale continuității: în sfîrșit, prin tradiționala negare a ideii de politică („moft politic”, „lăsînd la o parte patimile politice”, „nu contează pînă la urmă culoarea, atașamentul politic”).

Funcționalitatea cuvîntelor-cheie din sloganuri e incontestabilă; nu se poate însă nicicum preciza dacă reușita li se datorează (măcar în parte) — sau dacă ele au fost găsite tocmai pentru că reușita este, la momentul dat, asigurată de alte condiții (opiniile comune, provocate de o situație politică specifică). Confuzia discursurilor care s-au opus, în această ultimă campanie, sloganului schimbării, n-ar fi, în această din urmă ipoteză, decît una din formele unui stil general ambiguu, indecis. În orice caz, o istorie a „textului” vieții publice contemporane prin sloganuri nu e chiar atît de absurdă și de superficială pe cît ar putea să pară.

Rodica Zafiu

O reeditare

Ștefan Agopian, SARA
Editura Paideia, București, 1991

Observ un fenomen care a cuprins în ultimii doi ani toate genurile literare și care dă răspuns cel puțin uneia dintre observațiile care se fac din ce în ce mai insistent auzite în ultimul timp: că perioada postbelică nu ar fi dat nimic literaturii române, ca și cum poezia, proza sau critica literară nici n-ar fi existat. Am în vedere reeditarea unui lot masiv de cărți apărute în România în urmă cu zece-douăzeci de ani, dacă nu și mai-nainte, căci putem introduce în această categorie și proza publicată de Radu Tudoran sau de Pavel Chihaia imediat după război.

O primă întrebare care s-ar putea pune ar trebui să se refere la motivul reeditării tuturor acestor cărți. În anii '70, când Marin Preda și-a republicat (de fapt, **rescris**) de câteva ori **Risipitorii**, i s-a reproșat că o face numai din motive financiare. Prozatorul a dat atunci un răspuns strălucit, observând că orice autor are dreptul să se gândească și la bani, dar numai înainte și numai după ce și-a scris cărțile. Iar exemplele pe care Preda le-a invocat cu acest prilej au fost Balzac și Dostoievski. Lăsând totuși la o parte explicația aceasta, reeditările de astăzi sunt determinate de alte câteva motive de prim-plan. Între ele, dorința de a restabili manuscrisul inițial al textelor (atunci când ele au fost cenzurate) și mai ales convingerea că situația de comunicare literară în care ne aflăm astăzi poate fi considerată ca normală, în raport cu situația de receptare cenzurată la rîndul ei în anii „umanismului socialist”.

În această situație cred că se află și romanul lui Ștefan Agopian, **Sara**, apărut pentru prima dată în 1987 și pe care autorul ar fi trebuit să-l republice împreună cu **Tobit** (din 1983).

Trei sînt nivelurile sau registrele principale care pot fi identificate de la prima lectură în **Sara**.

Primul este registrul istoric, în care intră întâmplări și personaje reale din

Transilvania epocii diplomei leopoldine, a conflictelor dintre autonomiile locale și regimul imperial sau a frământărilor religioase din jurul momentului unirii cu biserica Romei, frământări în care se încadrează și ampla răscoală a „curuților” lui Francisc Rákoczi, din 1703. Ar fi totuși exagerat să căutăm în elementele acestea istorice exactitatea, informația sigură și documentul, cînd poate că la acest „capitol” lucrul cel mai important e reprezentat de stereotipurile a-cronice ale întâmplărilor, adică de acele caracteristici care fac din romanul lui Ștefan Agopian nu o narațiune istorică, ci un tipic produs central-european, marcat de foarte multe dintre trăsăturile cu care ne-au obișnuit cărțile lui Musil, Broch sau Kafka. Din acest punct de vedere Ștefan Agopian se impune în literatura română ca un fascinant romancier al crepusculului, al decadentei și al stărilor mortuare, într-o formulă care ignoră determinismul istoric, pentru a-l prefera pe cel ritual. În acest caz, deosebirea în raport cu romanul Europei centrale ar fi că în proza lui Ștefan Agopian „cîntecul de lebedă” al monarhiei dunărene răsună la 1700, mult timp înainte ca însuși Kankania lui Musil să se fi constituit, dar în fond la fel gîndea și Eminescu atunci cînd aplica pecetea unei Austrii mortuare pe **Veneția** din celebrul său sonet.

La un anumit tip de ritual supra-istoric se raportează și cel de-al doilea registru important al cărții, un registru de natură magică, alchimică sau cabalistică. Un lung pasaj din capitolul al treilea al romanului (ca de altfel întreaga activitate de alchimist a doctorului Hübner, tatăl adoptiv al Sarei) oferă sugestii care să pornească din acest punct: „Cercul era împărțit încă de la început în trei spații, «regiunea supremă a spațiilor divine și a revela-

ției»: **coroana, rațiunea și concepția**, celelalte trei următoare, **iubirea, puterea și frumusețea** împărțeau din nou cercul, iar pentru a obține cele 10 **sefiroth** apăreau ultimele patru **potanțe: soliditatea, splendoarea, cauza primară și împărțirea**. Toate acestea reprezentau **puntea dintre creator și creație**. Il căutam pe cel care rătăcește din trup în trup: **ghilgul-ul**.” Dar și de data aceasta ar trebui adăugat numai decît că nu poate fi vorba de o lectură cabalistică sau alchimică propriu-zisă (în felul celei pe care o putem întîlni de exemplu la Ania Teillard, în legătură cu basmul **Albă ca zăpada și cei șapte pitici**). E vorba mai degrabă de un principiu de creație al cărții lui Ștefan Agopian, de acel **athanor** simbolic în care onirismul unor viziuni, extraordinara caleidoscopie coloristică și aerul de **fantezie eroică** sau de poveste cu spiriduși, grădini fermecate și vrăjitori, se pot întîlni cu naratologia, pentru a-i impune legi noi. Acesta e de altfel unul dintre aspectele cele mai seducătoare ale cărții lui Ștefan Agopian, căci s-ar putea recunoaște în el un principiu aporetic de construcție, adică o structură în care planurile, personajele și naratorul se **transmută**, creîndu-se reciproc. E din acest punct de vedere în **Sara** o mișcare permanentă în timpul și în spațiul acțiunii sau în relația dintre personajele care se varsă parcă oniric unele într-altele și același lucru se constată și în cazul naratorului propriuzis, căci și acesta își proiectează punctul central de focalizare cînd în el însuși, cînd în personajele care au și ele facultatea demiurgică de povestitori. Pentru a fi coerentă, analiza naratologică a cărții lui Ștefan Agopian va trebui deci să recurgă la un criteriu ontologic, care va fi foarte departe de cel tradițional-cartezian.

Pe arhetip, izomorfii și a-cronie se bazează și cel de-al treilea registru al

romanului **Sara**. De data aceasta avem de a face cu un plan al poveștii biblice, în care putem recunoaște întâmplări și personaje scoase din **Cartea lui Tobit**, prima parte necanonică a **Vechiului Testament**. De aici provin Tobit, Sara și părinții Sarei, călătoria lui Tobit sau povestea de dragoste a celor doi tineri, asistați de ingerul drumeților și al medicinei, Rafail.

Însă indiferent de registrul în care vom citi romanul lui Ștefan Agopian, ceea ce impresionează în primul rînd e pregnanța sau concretetea senzorială a celor mai multe scene, scoase parcă din imaginația unui artist cu o acuitate a simțurilor ieșită din comun. În cartea lui Ștefan Agopian obiectele sînt însoțite întotdeauna de culoarea, de umbra sau de conturul lor și de aceea ele formează aproape de fiecare dată o configurație de natură picturală: „Doctorul Hübner privi o clipă toată scena oglindită într-un pahar cu picior plin cu vin galbui, unuros parcă, fi aduse aminte de o candelă proaspăt curățată și sclipind. Figura fără viață a Sarei, deformată de rotunjimile paharului, imaginea aceea se proiectă prin pahar ca printr-o lentilă și clipind schimonosit, cu toate trăsăturile descompuse, prelînse din conturul firesc și amintind anorganicul, se așază pe albul apretat și cretos al feței de masă, ca pe un ecran catafalic.” În acest sens, romanul **Sara** poate fi citit și ca un savant studiu al **luminii**, personaj tot atît de important (prin prezență, prin vitalitate și prin efectele pe care le produce) ca și personajele propriu-zise ale oricărei cărți.

La fel de puternică este vocația romancierului pentru un fantastic de paletă foarte largă (de la nuanța morbidă și patologică, pînă la umorul cel mai relaxat, ca atunci cînd motanul Theopomp pretinde să i se dea să bea bere). Dar și aici detaliul se adresează nu atît psihismului, cit retinei noastre, în măsura în care totul se bazează din nou pe vizual. Chiar dacă e vorba de magie, cînd Sara și Tobit zboară sau cînd corbii și motanul Theopomp încep să vorbească în prezența celorlalte personaje, ca niște oameni adevărați, gîndul ne duce nu atît la proza lui Marquez, cît la viziunile onirice ale supra-realiștilor sau la tablourile pline de elemente rituale ale lui Chagall. Din această perspectivă, în literatura română punctul cel mai apropiat de compoziție pentru romanul **Sara** e de căutat nu în direcția prozei, ci în direcția poeziei lui Leonid Dimov, poet tot atît de obsedat de picturalitatea lumii ca și Ștefan Agopian.

Carte a simțurilor, a visului și a magiei, **Sara** propune o ipoteză ontologică, iar această ipoteză i-a impus la rîndul ei, romancierului, o manieră foarte personală de a povesti.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune sau „bună-dimineața”, în România

emoție e poate puțin spus. Am așteptat aceste prime alegeri locale cu o adevărată frică, bine ascunsă, bine ținută sub control. În primul rînd mi-a fost teribil de frică de o reconfirmare a dominației Frontului, situație în care, evident, orice speranță într-o schimbare reală și pozitivă ar fi fost / ar fi / va fi fost cu totul pierdută. Legitimată încă o dată prin votul popular, acea încrengătură bine pusă la punct care ține în plasa ei întreaga putere decizională, nomenclatura administrativă (deloc comunistă ci doar scăunată) și-ar vedea, liniștită, de propriile afaceri de tot felul.

N-a fost să fie chiar așa. Deși relativ, succesul Convenției în orașele mari și unorii chiar mijlocii ne mai dă o speranță. Nu cine știe ce, nu poți spune că-ți vine să chiuși de bucurie, dar oricît. Să nu uităm, am mai sărbătorit odată, cu doi ani în urmă, căderea nesperată a lui Ceaușescu, dar am urlat și-am jucat (fără să știm că e doar o piesă) și unii chiar au murit degeaba. Faptul, incontestabil, că în localitățile mici oamenii încă votează masiv cu Frontul sau în cel mai bun caz cu substituții ai acestuia n-ar trebui să treacă neabăgat în seamă. Este limpede că totul depinde de influența mijloacelor de informare, ceea ce face ca Frontul să fie încă majoritar acolo

unde nu ajunge decît televiziunea, lucrul trebuind, în mod normal, să dea serios de gîndit și Parlamentului și pretins-independentului Răzvan Theodorescu. Desigur, pentru o atare stare de lucruri există și alte explicații, care nu pot fi însă decît marginale: pe de o parte insuficiența forțelor Opoziției pentru a acoperi întreg teritoriul (văzut piramidal), iar pe de alta, componența comisiilor electorale. — În orașele mari trucajele fiind imposibile la nivelul comisiilor, cită vreme în fiecare există doi-trei membri ai Opoziției.

Pe de altă parte, multaminatele alegeri locale n-au făcut decît să confirme ceea ce, de fapt, se știa încă de la 20 mai 1990: faptul că în orașele mari Opoziția democrată are o pondere cel puțin egală cu aceea a Frontului. Dar nimic mai mult decît atît. Sau numai cu mult prea puțin căci, dacă încercăm să privim ansamblul, proiectînd adică rezultatele din acest februarie asupra viitoarelor alegeri generale, o sumară aritmetică ne luminează că nu prea avem de ce să fim fericiți: oricît avans ar avea în marile orașe, cu mici excepții, Convenția este aproape absentă în rest (și invers în cazul Frontului), ceea ce înseamnă că Frontul se bazează încă pe o cotă de circa 50%, față de cel mult 30 de procente pentru cartelul

democrat. Practic, situația de la 20 mai se perpetuează, schimbarea nefiînd decît de grad și nu una radicală.

Date fiind cele spuse mai sus, riscăm ca viitoarele alegeri generale să ne aducă, **din nou**, în aceeași situație cel puțin ciudată în care Frontul, cu o tactică vrînd-nevrînd liberală (schimbarea fiind unica soluție) va reuși să fie poate chiar majoritar avînd o bază în cea mai mare măsură... agrariană.

Mi-a fost frică, mai ales mi-a fost frică de succesul extremismului naționalist gen „România Mare” și/sau PUNR. Mi-a fost dat să văd oameni nemişcînd să-și revină din stuporea pe care le-o provocase acel al treilea loc obținut de R.M. în București. Pentru mine, dimpotrivă, procentul de 6-7% este, cel puțin pentru o vreme, liniștitor căci, să fiu cinstit, m-am așteptat la unul cu mult mai mare, iar șocul multora nu poate fi considerat decît încă o dovadă a unei miopii cronice.

Nu e nimic grav în acest 6, 7, chiar 10 la sută. E mult mai bine așa; e o intrare în normalitate, normalitatea fiind aceea de a ști cu exactitate care ne sînt ultra-naționalistii, cît de mare este audiența lor și unde anume (manifestarea succesului acestei partide aproape exclusiv în capitală și audiența cu totul rară în rest, ține, iată, a cita oară, tot de difuzarea presei și de accesul/lipsa accesului la televiziune).

Și dacă tot a venit vorba de normalitate, eu sînt dintre aceia care consideră că ar fi cu mult mai firesc să admitem existența în vîzul lumii a Partidului Socialist al Muncii, exact din motivele expuse mai sus, ca să nu mai spun că ar fi și cu mult mai util (și n-am înțeles niciodată cum de Opoziția nu pricepe un lucru atît de simplu) căci o parte destul de însemnată din voturi ar zbura din coșul F.S.N.-ului, fără a

pune, totuși, într-un real pericol, democratizarea și liberalizarea societății.

Înainte de a încheia, un ceva mai lung post-scriptum e, din nou, necesar. Ați ghicit, va fi vorba, pentru a cita oară, de scumpa noastră televiziune. O televiziune căreia alegerile locale i-au dat prilejul de a ne oferi un al cîtelea exemplu standard de manipulare a opiniei publice prin **parțializarea voită a informației**. N-au avut încotro, căci o țară întreagă le aștepta, și au prezentat rezultatele scrutinului în București. E, totuși, un pas înainte față de „douăzeci mai” cînd au fost uitate pe drum datele despre capitală. N-au avut încotro și au trebuit să spună că, de șapte ori la rînd, au rămas în cursă doar reprezentanții Convenției și cei ai Frontului, însă **fără a mai anunța și procentele**. E aici o jumătate de minciună (sau doar o jumătate de adevăr, cum vreți) ba poate chiar o minciună zdrăvănană căci între 43-46% (Convenția) și 26-31% (Frontul) este o diferență suficient de mare, impresionantă chiar.

Va fi fost o simplă scăpare, neglijență ori, pur și simplu, lipsă de profesionalism? Sau poate că o fină strategie partizană?! Indiferent cum am considera-o, oriunde în lume un asemenea „mic accident” ar fi fost arhifisicient pentru eliberarea din funcție a celor răspunzători, căci este un caz flagrant, antologic, bun de dat ca exemplu stas în orice manual de mediologie: denaturarea adevărului printr-o eliminare (fie ea deliberată ori accidentală) a unei părți semnificative a acestuia.

Mihail Oprea

grete tartler

Văxuiitorul de ghet

Vinerea Mare: te simți vinovat,
inima bate în ritmul
sclavilor trăgând la galere:
la radio licăresc orașele lumii
verzui, psalmii foșnesc,
te arunci sub cuțitele primăverii

Lingă biserică văxuiitorul de ghet
aplecat și umil în fața minunii
pantofului pe care l curăță de păcate —
te improașcă taxiuri, un satelit,
țigăncile vind zambile,
fratele m'el pe tarabe pulsează —
Aici ar trebui să înceapă marea:
imi simt gura sărată
Mă scufund în mulțime
galera
inaintează

În loc de semințe

Seara, cind se lasă frigul
și rinjesc vagaboande primejdii,
copiii străzii dispar
în guri de canale.
Aburi materni îi poartă sub tălpile
cerșetorilor, cișnilor, turcilor cu halva,
pe sub Babilonul mecanic
miscind roțile infernale.
Coboară și tu,
sub străzile înghețate,
în marile săli de lectură
unde filosofia sclipește în spume.
Bate din aripi. Prin crăpăturile
de la cutremur
aburul urcă în lume.

Va urma resemnarea

Vremuri bune pentru politică,
rele pentru poeme.
Televizorul tot timpul deschis,
muste de-o zi
ciocnindu-se de ecran: cenușa lor
innegrește pagini nescrise.
Vor fi humus pentru viitoarele pagini.
Și-ntr-o bună zi tu
— cu inel la picior, sub ochii
Ornitologului — iar vei vîna
muste de-o zi, căutîndu-ți
drumul înapoi către sine.

Sania cu ciini

În secolul vitezei încă ne poartă
sania cu ciini.
ni se spune că e cel mai sigur mijloc
de traversare-a hirtoapelor;
lătrături, mirieli, accentele urmelor
armonizate arată că
se pot la nevoie înțelege și ciinii —
fiecare dungă în zăpada de nervi
e o mărturisire
avalanșa — corectură pe text —

geru-și ascute briciul pe cranii
un bulgăre — timpul — ne trece
ai mai fost mințit tu și tu
oprindu-te te-ar rupe-n bucăți
iar singele curs nici nu-l poți descifra
căci nu ești tu Lectorul
ci parte-a enigmei

Poem subversiv

Vremuri sărace.
Păstrează restul de măr.
Mai ține o vreme sub limbă
simburul de măslină.
Poate totuși dintr-o sămință
dusă de pasăre, peste ani
pomul va sparge zidul

Un nou romantism

Ochii întorși înăuntru : așa
nu-i vei pierde —
zăpada se topește, mustesc
speranțe și patimi,
pe maidan un cadavru ros de șobolani,
răchita își umflă pufoase proverbe

În curînd bălțile se vor holba
adăugîndu-ți noi riduri,
în curînd Uranus în conjuncție
va schimba sisteme politice

ai aflat că înțelepciunea e lașitate —
oricum va izbucni un nou romantism
mondial
(ca la 1821, cind meșteșugarii
au început a se inspăimînta
de industrie)

Și tu, poete, cîntîndu-ți computerul —
scurte fluierături (cînd îți treci
în memoria pură) urc' în corabla
pe care o părăsește șobolani

Invazia

În 1492 Columb a navigat printre
în 1745 Europa a fost năpădită
de galbenii Pieris brassicae, de Urania
fulgens —

migrații periodice
acoperă lumile de omizi
Pluto regeneratorul amenințînd
cu dezordine celulară —
ce facem dacă începe invazia de ingeri,
da, da, ritmuri cosmice readuc suflul
mistic,

tensiuni celeste renasc armonia —
cad în genunchi în fata icoanei
sfîntului cu vine umflate —
se sparge o vînă

portretul din ce în ce mai insingerat
fața din ce în ce mai albă

„Jos işlicul, sus jobenul”

Un fel de elan pașoptist
operind cu enzime, bisturitul genetic:
jos işlicul, sus jobenul celulei,
jos turbanul (uneori împreună cu capul)
vine schimbarea totală, sfîrșitul de eră,
vom respira apă dintr-o mare
cu corăbii pierdute
imaginea corăbiei în valuri — soarele
de per
clonajul, duplicarea ființelor vii —
caii alergînd prin lichid amniotic
în oglindă
Isus merge pe apă —
Ce bine ne stă nouă-n Balcani, dragă,
amindoi purtînd cînd işlic, cînd joben.
rotîndu-ne, rotîndu-ne, repetîndu-ne

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Eugen Bălan
INTR-O DUMINICĂ DE AUGUST
Editura Echinox

Apărut în 1941 și bine primit de critica literară, romanul lui Eugen Bălan, reeditat acum de colecția „Proteu” a editurii clujene „Echinox” a surprins pe comentatori prin consistența materiei epice, fiind considerat de Șerban Cioculescu drept „una din puținele cărți într-adevăr substanțiale, amare și tonice totodată, care îndeamnă pe cititorul cu viață interioară să se regăsească pe sine ca într-o oglindă de cristal, capabilă să-i reveleze trăsăturile ignorate”, printre elementele remarcabile de ordin stilistic și arhitectural figurînd, în opinia aceluiași critic, „proprietatea expresiei, justetea amănuntului și a considerentului psihologic general, siguranța introspecției și, uneori strecurarea strict calculată a lirismului”. Îngrijită de Mariana Vartic, care semnează și o postfață analitică, recența reeditare a romanului lui Eugen Bălan reprezintă un fericit act de valorificare a moștenirii noastre literare.

Dan Deșliu
UN GLONȚ PIERDUT
Editura Albatros

Volum de poezii alcătuit din texte scrise între 1985 și 1990, într-o vreme cînd poetul, distanțîndu-se față de dictatura ceaușistă, a refuzat să mai publice. Într-o tonalitate adesea ironică și auto-ironică, poetul se întoarce asupra lui însuși, din tinerețe pînă în clipa de față, și asupra lumii în care și-a consumat experiențele, într-un efort de asumare lucidă a propriilor erori — la baza cărora a stat credulitatea nonflexivă — și de recuperare a legii morale. Poemele exprimă, cu o franchețe demnă, toată gama de trăiri specifice unei redempțiuni, de la dezamăgirea de sine la întristarea de răul proliferat în contextul istoric, de la necrutarea orbirii personale la speranța unei mințiri. Gesturile nu sînt atît acuzatoare cît recunoașcătoare, ca o mărturisire, iar nu ca o reclamatie, de unde și lipsa ostentativității declarative, a patosului demolator sau a încercinării, înlocuite acestea de seninătatea — ce-i drept tristă — introspecției, de perspectiva ironică asupra celor trecute dar trăite și de firescul aproape narativ al recuperării staturii morale.

Petru Dumitriu
EURIDICE, PRELUDIU LA ELECTRA
Editura Eminescu

Prima reeditare a volumului de debut din 1947 (Euridice) prin care Petru

Dumitriu se anunța ca una din marile speranțe ale literaturii române postbelice, precum și prima apariție în volum a unei piese de teatru (Preludiu la Electra) publicată în 1945 în Revista Fundațiilor Regale. Considerat de mulți drept cel mai mare prozator român de după război, autorul capodoperei numite Cronică de familie e practic necunoscut generațiilor tinere de cititori români pentru că, emigrînd în 1960, opera lui a fost scoasă din librării și biblioteci. Cu atît mai semnificativă această reeditare a povestirilor de debut și a textului de teatru care a premers debutul. Scrise la 20 de ani, cele opt proze din Euridice sînt, poate, da-

tate ca manieră, prozastică dar dezbăluie incontestabil un mare talent, deja matur, fără stîngăcii de exprimare și nutrit de lecturi serioase. Subiectele mitologice ale acestor proze nu anunțau, desigur, linia realista de mai tîrziu dar făceau dovada unei inteligențe epice iesite din comun pe care Cronică de familie și o seamă din cărțile scrise și publicate în exil o vor exprima în toată plenitudinea.

Radu Florescu
CAMERA LITURGICĂ
Editura Acțiunea

În descendența lui Virgil Mazilescu, poeziile tînărului Radu Florescu, nouăzecist din Piatra Neamț, rețin atenția prin anvergura expresionistă a imaginării și, deopotrivă, prin temperatura înaltă a fiorului liric, viziunea tutelară fiind aceea a unei fatalități cu milenară bibliografie: vanitas vanitatum... : „azi din carnea mea rup / azi înfloresc mărăcini peste gură / azi nu-mi mai suport singurătatea / pentru că simt cum din toate se alege / praful și pulberea”. Ușor calofil, discursul poetului e stăpînit de o emoție ce se hrănește din proiecțiile imaginației, avînd în același timp o clară determinare realistă; are, așadar, consistență psihologică și camuflează lirismul în reveria introspectivă, ciclul titular fiind, în această privință, relevant. Caracterul liturgic al dicțiunii nu e o simplă cochetărie tonală ci răspunde temperamentului liric, avantașînd — prin sugestivitate — expresia poetică.

Mircea Moga

MIHAI SPĂRIOSU: «Postmodernismul nu mă entuziasmează»

— Domnule Mihai Spărișu, sinteți profesor de literatură comparată la Universitatea Georgia din Athens, în Statele Unite. Cum caracterizați postmodernismul din perspectiva literaturii comparate? Îi puteți raporta la alte perioade din istoria literaturii universale?

— Sunt foarte multe definiții ale postmodernismului. Trebuie să știm despre ce definiție e vorba. Unii definesc postmodernismul ca un curent literar, alții ca o perioadă culturală, iar alții îl consideră o paradigmă intelectuală. Din punctul de vedere al conținutului, există de asemenea, definiții diferite. În teoria literaturii și culturii postmodernismul este o perioadă aflată în prelungirea modernismului, având legătură cu acesta — fie că se opune modernismului, fie că îl duce la ultimele lui consecințe logice. În filozofie, postmodernismul se definește ca un început de ruptură totală de ceea ce numim perioadă modernă, de la evul mediu încoace — un nou mileniu, o nouă dispensație umană.

— Cum definiți dvs. postmodernismul?

— Din punctul meu de vedere, postmodernismul nu înseamnă o ruptură față de istoria vestului, ci o reînnoire a formelor arhaice ale acesteia. Dacă e să discutăm în termeni de putere, trebuie să spunem că, de la Platon și Aristotel încoace, s-au succedat alternativ două tipuri de forme ale puterii: imediată și mediată. Pe plan cultural, formele de putere mediată se exprimă prin structuri raționale, formele de guvernământ fiind democratice sau, în orice caz, netotalitare. În literatură, aceste forme mediate sînt mimesis-ul sau reprezentarea, metafora, alegoria și, în general, construirea de modele imaginare. Reprezentarea apare odată cu scrisul. Pe de altă parte, în postmodernism există tendința de a distruge formele mediate. De exemplu, în filozofia contemporană expresia acestei distrugerii este deconstrucția. Structura subiect-obiect se convertește într-o structură monadică integratoare, dar în simulacru. Efectul este reînnoirea la forme de putere imediată.

Din punct de vedere cultural, după

părerea mea, regimurile totalitare din est au fost primele exemple de postmodernism, de întoarcere la forme de putere nemediate. Unul dintre primii care și-au dat seama de această reînnoire a formelor arhaice de putere a fost Orwell, în romanul „1984“. De asemenea, filozofia lui Nietzsche exprimă reînnoirea la forme arhaice, eleste, deci, un postmodern.

— Care considerați că este raportul dintre modernitate și postmodernitate în planul viziunii asupra lumii?

— Modernii au nostalgia mitului, a unității, chiar atunci cînd parodiază forme mitologice — să ne gândim la Joyce sau Proust. Modernul se mai uită spre trecutul clasic, iar postmodernul distruge această nostalgie, o demistifică, dezvăluind doar forma goală de putere. Scriitorul creează formele clasice cu intenția de a le distruge.

— Toată propaganda comunistă e un simulacru.

— Exact, e o formă nemijlocită de putere. Nu există nimic dincolo de simulacru, și tocmai din acest punct de vedere postmodernismul nu mă entuziasmează.

— Atunci vedeți vreo alternativă?

— Poate că postmodernismul nu este decât o perioadă de tranziție spre niște forme de comunități umane care nu se vor mai baza pe principiul puterii, sau spre o refacere a structurilor tradiționale. În anumite texte: ale lui Orwell, Dostoievski sau în „Logodnicii“ lui Manzoni se întrezărește posibilitatea trecerii la un alt fel de comunitate.

— Credeți că perioada postmodernismului e epuizată?

— Este în curs de epuizare, mai ales din cauza prăbușirii imperiului sovietic și a formelor de dictatură în plan cultural și politic. Din punct de vedere literar, de asemenea, probabil, Foucault, Lyotard, Glucksmann, Deleuze au făcut apologia puterii în forma ei dispersată, dar înainte de a se prăbuși sistemul dictatorial de tip comunist.

Trebuie să nu mai gândim în termeni de putere, să ne schimbăm mentalitatea, să ne întoarcem la vechile învătăuri: budhismul, taoismul, creștinismul, însă fără laturile lor mistice sau instituționale. Aceste învățături pro-

pun un anumit mod de comportare față de lume, oameni, plante, obiecte, ș.a.m.d. accesibile tuturor.

— Care sînt scriitorii americani care sesizează posibilitatea schimbării mentalității în sensul propus de dvs.?

— John Barth, John Fowler, Vintilă Horia, cu romanul „D-zeu s-a născut în exil“, Walker Percy, Malcolm Lowry și mulți alții. Ei înțeleg natura postmodernismului dar încearcă să se uite în altă direcție.

— Dar Ronald Sukenick?

— Nu, Sukenick; ca și Pynchon sau John Barth din „The End of the Road“ rămîn în mentalitatea postmodernă deconstrucționistă. Un exemplu de evoluție de la postmodernism la un alt tip de mentalitate e John Barth. Dacă în primele romane: „The Floating Opera“, „The End of the Road“ e postmodern, în cele de mai târziu începe să pună sub semnul întrebării și mentalitatea postmodernă.

— La ce lucrați acum?

— Lucrez la două cărți, care sînt ultimele mele meditații asupra literaturii și culturii, înainte de a mă întoarce la a scrie literatură ca atare. Prima se numește „Cununa de măslin sălbatic“ („The Wreath of Wild Olive“) și e o meditație asupra rolului cultural al li-

teraturii ca alternativă la postmodernismul deconstrucționist. Cealaltă, „Țara nimănui: exil și utopie în gîndirea occidentală“ este o investigație a relației dintre exil și utopie. Textele de la care pornesc sînt Vechiul Testament, ciclul teban al lui Sofocle, Voltaire, Manzoni, Freud, Th. Mann.

— Care e legătura dintre exil și utopie, în concepția dvs.?

— Exilul și utopia sînt instrumentele unei mentalități a puterii și, în același timp, sînt forme ale jocului cultural, prin joc înțelegînd un fenomen socio-cultural și un concept filozofic. Exilul poate genera un spațiu liber între sisteme politice sau între culturi. Din această perspectivă, exilul nu devine numai o formă de joc dar și o formă de utopie, înțelegînd ca „nicăieri“. La rîndul ei, utopia a fost deseori definită ca o formă a exilului, fiind localizată într-o țară îndepărtată sau imaginară. Din punctul meu de vedere exilul este un concept-cheie pentru înțelegerea lumii moderne, dacă înțelegem prin exil orice mutație radicală, nu numai dintr-o cultură în alta, dar și de la un nivel social la altul în cadrul aceleiași culturi. Convingerea mea este că libertatea, mobilitatea și perspectivele multiple inter-culturale ce rezultă dintr-o dezrădăcinare fundamentală pot contribui la ruperea barierelor naționale și etnice tradiționale și la crearea acelor tipuri de comunități planetare descrise numai în science fiction.

— Deci pentru dvs. conceptul de utopie nu are și o latură negativă, ca pentru Huxley sau Orwell?

— Proiectul meu intenționează să elibereze conceptul de utopie de implicațiile negative, totalitariste și ideologice. Ar trebui să ne imaginăm utopia ca pe un mod de a fi non-violent, ludic, în afara ideologiei și a politicii. Atunci exilul ar putea fi înțeles ca atopia, ca o experiență a vidului. Departe de a fi negativă și amenințătoare, această experiență poate fi văzută ca explorare a necunoscutului dinăuntru și dinafară; înțelegerea și acceptarea exilului pot constitui un prim pas către țara nimănui, sau către renunțarea la mentalitatea noastră dominată de putere.

— Care este funcția literaturii, din această perspectivă?

— Din punctul meu de vedere, literatura este o formă de exil sau atopia și, implicit, o formă de joc, aparținînd modului de a fi ipotetic, sau ca-și-cînd. În această lumină literatura poate avea un rol esențial într-un mod de gîndire holistic, non-violent, pentru că ea poate crea lumi alternative, ficționale bazate pe principii non-violente și integroare.

— Vă mulțumesc, domnule profesor.

— Cu plăcere.

Interviu realizat de
Aura Taras-Sibișan

spectator

La Teatrul Bulandra: Un spectacol politic

„Autoritatea (profesională, politică și, mai cu seamă, morală) trebuie să fie garanția de substrat a oricărei puteri. (...) Autoritatea este întotdeauna o instanță superioară puterii... Cu cît puterea știe să fie mai ascultătoare, cu atît autoritatea ei sporește“. Acest citat, dintr-un fel de tabletă-motto, sub semnătura lui Andrei Pleșu, în programul de sală, sintetizează tema piesei acut politice și acut actuale (scrisă în 1990), mai ales pentru estul european post-totalitar. „Forma mesei“ de britanicul David Edgar, acțiunea fiind localizată în sfera guvernărilor dintr-o țară estică, mult mai aproape de spațiul cehoslovac, înfrățită cu teatrul lui Havel, scriitura abordează tribulațiile și duplicitățile puterii în jurul guvernului și partidului de guvernământ, zguduindu-l de revoluție democratică, eliberatoare a poporului, declanșată de un grup de intelectuali revoluționari, condus de un scriitor. Dar, descoperă și avatarurile celor fără putere, care vor să innozeze puterea cu adevăr, dreptate și înțelepciune. E un demers dramatic împotriva lichellismului și prostiei puterii fără autoritate, contra profesionalismului compromiși ai puterii. E o analiză psihologică și sociologică a unor evenimente demente din anul '89...

Spectacolul (regizat de Ion Caramitru) încearcă o ordonare și o explicare a zăpăcismului politic post-totalitar, desenînd teatral degingolada codării și preluării puterii, cînd nu ai oameni politici autentici, cu har și total anticomuniști, să-i pui în locul celor cărora revoluția le-a dat un picior în partea fundamentală și cea mai inteligentă a corpului (ei rămînînd bineînțeles în structurile societății în perioada de tranziție și manevrează din umbră, subteran). Experiența revoluției l-a marcat definitiv pe Ion Caramitru, pînă și-n opțiunea repertorială și ca artist (regizor). Discă, în acest spectacol de mare atitudine politică și civică, negocierile foștilor comuniști cu celelalte partide, la împărțirea puterii, la coaliții guvernamentale (ceea ce se întîmplă, acum, la noi!).

Este o tragi-comedie despre învingătorii și învinșii unei (oricărei) revoluții, despre schimbul stafetei puterii (știm că umoriștii au lansat formula: „Pleacă ai noștri, vin ai noștri!“), despre viabilitatea și nonviabilitatea socialismului ca sistem social benefic pentru om. A-utorul, însuși, mărturisește: „Am vrut să stîrnesc întrebarea cu care se confruntă mereu învingătorii într-o revoluție: ce să faci ca să nu te întorci împotriva acelora de la care ai preluat puterea? Dar, am vrut să exploatez și gîndurile învinșilor, acei oameni bătrîni, care și-au consumat viața pentru idealul comunist și care-l văd cum se sfarmă în propriile lor mâini“. Deci, negocierile secrete, dar „ascultate“, în spatele ușilor închise, controlate de ministrul de interne (omul Moscovei) în imensa (și ostracizanta) sală de consiliu al puterii, în jurul enormei mese, care ia diferite forme, pe fundalul (proiecției filmică) al unor mari demonstrații stradale (scenografie austeră, sugestivă și funcțională: Dan Jitlanu; muzică: Mișnea Brumariu; ilustrație sonoră: Vasile Marța) Regia accentuează radiografia manipularii și duplicității, dar și a zăpăcismului. Toate personajele interpretează arii dintr-o măreață operă comună, unică și unitară a puterii post-dictatoriale (cu ordine și indicații roșii!), după scenariile și conspirațiile locale, pe partiturile și orchestrațiile aranjate de „compozitori“ sovietici (în stilistica armonică stalinistă), revoluția și reforma (spre economia de piață) devenind... operetă! (ceea ce, din păcate, nu se întîmplă și scenic, spectacolul fiind foarte corect și sobru, grav...). Toate revoluțiile sînt furate și ele nu rezolvă problemele poporului ci pe ale oamenilor noi puteri! Tineretul poate învinge într-o revoluție, dar el nu are forța și maturitatea politică (oricît se străduie și la noi tinăra tehnocrație) de a-și păstra victoria, de a găsi cele mai bune soluții de salvare economică și de a rezista în-grozitoare înclenșări (război) pentru putere! Tinerii au luptat pentru a aduce „raiul“ pe pămînt, dar în fruntea mesei

pline cu bogatele bucate (ajutoare străine) se așază, nepolții vesnicii infometati de putere și parvenire... Unii sînt visători, politicieni naivi și romantici, alții practicieni cu multă experiență, posesori ai unui realism-politic (vetust) înghețat de crivățul siberian. Toți (și învingătorii și învinșii) demonstrează orgoliu, mîndrie, demnitate. Binele și răul, dreptatea și nedreptatea, libertatea și claustrarea (fie și numai în interoritate morală a fiecăruia, unde sechelele comuniste dănuie multă vreme), adevărul și minciuna și-au părăsit baricadele, contururile tranșant combatante, împreunîndu-se cînic într-o stranie complicitate, în-cît un om cînstit, inocent nu mai înțelege nimic. Ba, renunță și la gîndurile sale logice, lucide, sănătoase. Totul pare o sarcastică joacă de-a istoria, de-a politica, de-a revoluția și contrarevoluția, de-a des-tabilizarea și șșelarea, infometarea mulțimii de...fraieri! Iată ce descifrează spectatorul normal din reprezentația de la „Bulandra“.

Interpretarea actorilor (într-o distribuție de zile mari) portretizează destul de colorat și convingător personajele aflate în conflict politic și arivistice, descoperă caracterelor lor (ambigue), evidențiază oscilațiile lor (în termeni prea corecți, fără combustie artistică deosebită, structura piesei și dezbaterile scenice, ele însele neoferind decât asemenea prestații), în atmosfera clasic stearsă, incoloră, a demagogicelor ședințe comuniste (fie ele și la nivel guvernamental) dinamica (miscarea) fiind încorsetată în terne și rigide scheme. În poze statice, sedentare, conspiratoare, constipatoare. Ce poți să faci într-un spectacol care-și propune din start să arate cu indexul, în mod limpede, malformații și prostie din belșug, sub masca umanismului socialist. Sau reformator?! Toate imaginile scenice sînt fotografii neretulate ale jocului stupid și pervers, al teatralității puterii, care nu are alt punct terminus decît... ratarea! în perspectiva haosului apocaliptic. Forma mesei, ca și a omenirii (a planetei), este mereu alta, datorită convulsiilor cutremurelor și paranoicilor, dar drumul omenirii (și-al planetei în cosmos) este unul sigur și ireversibil. Spre moarte! Nu-i un spectacol al fatalismului, ci unul realist, iar moartea este încă prezentată detașat, distanțat și, mai ales demn!

Majoritatea actorilor demonstrează că au învățat (sau au fost învățați) curvăsăria politică. Cel mai bine evoluează în acest registru, Cornel Scripcaru (Peter Vladislav — ministrul „comunicațiilor“ și apoi al internelor). Urmează abilității Victor Re-bengiuc, înduioșător de flexibil și concili-

liant (pervers), suportă multă cenușă pe cap (Michal Kaplan — primul ministru). Ion Ciocieru este cu-adevărat veridicul și bolovănosul (fără studii) sindicalist al tuturor epocilor (sindicatelor fără frontiere!), în Jan Milev (secretar al sindicatelor, muncii și „protecției sociale“). Foarte doct în știința lichellismului politic se dovedește și Virgil Ogășanu, refuză demn clemența „puștilor politici“ (Josef Lutz, secretarul general al partidului). Valeria Ogășanu realizează o autentică și originală femeie-comisar, în poze de asistentă (atotștiutoare) administrativă a guvernului (Monica Freie), Petre Gheorghiu, în treacăt și fără semnificație emanantă, rezumă chipul fostului Secretar general al partidului un comunist terminat, total înfrînt (Victor Spassov), care poate fi asemuiț lui Mișea Gorbaciov, deschizătorul noii epoci, sacrificat tocmai pentru că devine obstacol în calea visatorilor sale forme... Claudiu Stănescu reușește să fie scriitorul revoluționar, vrînd să fie conducător (se naște epoca intelectualilor la putere), dar habar n-are elementarele principii de management (Pavel Prus), oscilant, debusolat, obosit. Mihai Căfrița schițează cu mijloace simple un profesor de vîit veche, intelectual catolic, dar nepriceput în labirintul puterii (Jan Matkovic), Mihai Constantin este exact temperamentalul vulcanic grosier și violent al liderului studenților nematurizați, dar și suspecteji că-i mai mult... mîncar (Andrei Zicteț)! Distinsa Gina Patrîchi, înconfundabilă, chiar dacă are o partitură palidă, inconsistentă, evoluează dezinvolt în liderul unui partid de opoziție (și coaliție), lipsindu-i însă clarviziunea politică. Maria Eremia, o entuziastă revoluționară, secretara opoziției pledează cu patos ceea ce nici ea nu prea înțelege (Victoria Brodskaya). Mai apar în roluri figurante (ca-n oricare carnaval politic) alți negociatori și chibiți: ministrul apărării, ministrul de justiție... e... un lider al unei indecise organizații de tineret, un bijbitor social-democrat etc... Sînt foarte curios să aflăm cum receptează acest spectacol foștii și actualii oameni ai puterii?! Probabil, fiecare cu felul și mof-tul său... Măcar de-ar medita și de-ar în-văta ceva...

Vlad Andrei Orheianu

EMINESCU ȘI IDEALUL

ISTORIC AL ROMÂNIEI

A rătasem, prin cele dinainte, că pentru Eminescu, lucrul cel mai scump pe care un popor îl are e „simțul său istoric, simțul de dezvoltare continuativă și organică” spre viitor (Semibarbaria stării noastre, 1881). Idealul istoric al României el nu-i întrezărea vreun alt temei mai important, de vreme ce încă din prima tinerețe înțeluse că, „viitorul [...] e continuarea, în cazul cel mai bun rectificarea trecutului” (Notiță asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare la Putna, 1870). Iar date fiind toate acestea, inanitatea opiniilor mai vechi și mai noi despre așa-numitul „paseism” eminescian se vedește de la sine. „Te întorcede în trecut”, — reamintim că grava Eminescu, printr-un vers din *Memento mori*, — dar numai dacă „vrei viitorul a-l cunoaște”. Fă-o mergând pe drumul dintotdeauna dat minții omenești, prin urmare: de la „cunoscut” spre „necunoscut”.

Însă dacă asemenea adevăr axiomatic rasare din firea adâncă a lucrurilor, o întrebare mai mult decât neliniștitoare ni se impune nouă, celor de azi: nu cumva mersul nostru de acum, — impletit, precum îl știm, — e cu totul împotriva firii? Nu e, adică, dinspre un mare „necunoscut” spre un „necunoscut” încă și mai mare? Despre ce s-a întâmplat în Decembrie 1989 continuăm a nu ști nimic cu limpezimea cerută. „Procesul comunismului”, — preconizat din rațiuni de cunoaștere, nu de *veședă*, și promis acum vreun an într-o doară, — ni se refuză pe toate căile menite a convinge de către actualii deținători ai puterii. Ce a fost înainte de a ne fi năpădit „ciuma roșie”, oficialii noștri de la virf ne prezintă pe la dese ceremonii comemorative în versiuni minim cosmetizate, prea puțin diferite de ale „Rollerilor” din vremea proletcultismului. Oare pe asemenea premise trucate vrem noi să ne întemeiem opiniile cu privire la viitor? Așa chibzuim la cele ce ne așteaptă? La cele ce ar trebui să prevenim, ca pericole întrevăzute de cu vreme? La ce s-ar cuveni să întreprindem constructiv și durabil, în bună cunoștință de cauză a celor ce au fost rodnice și temeinice înainte de sinistrele „experimente” comunisto-panslaviste?

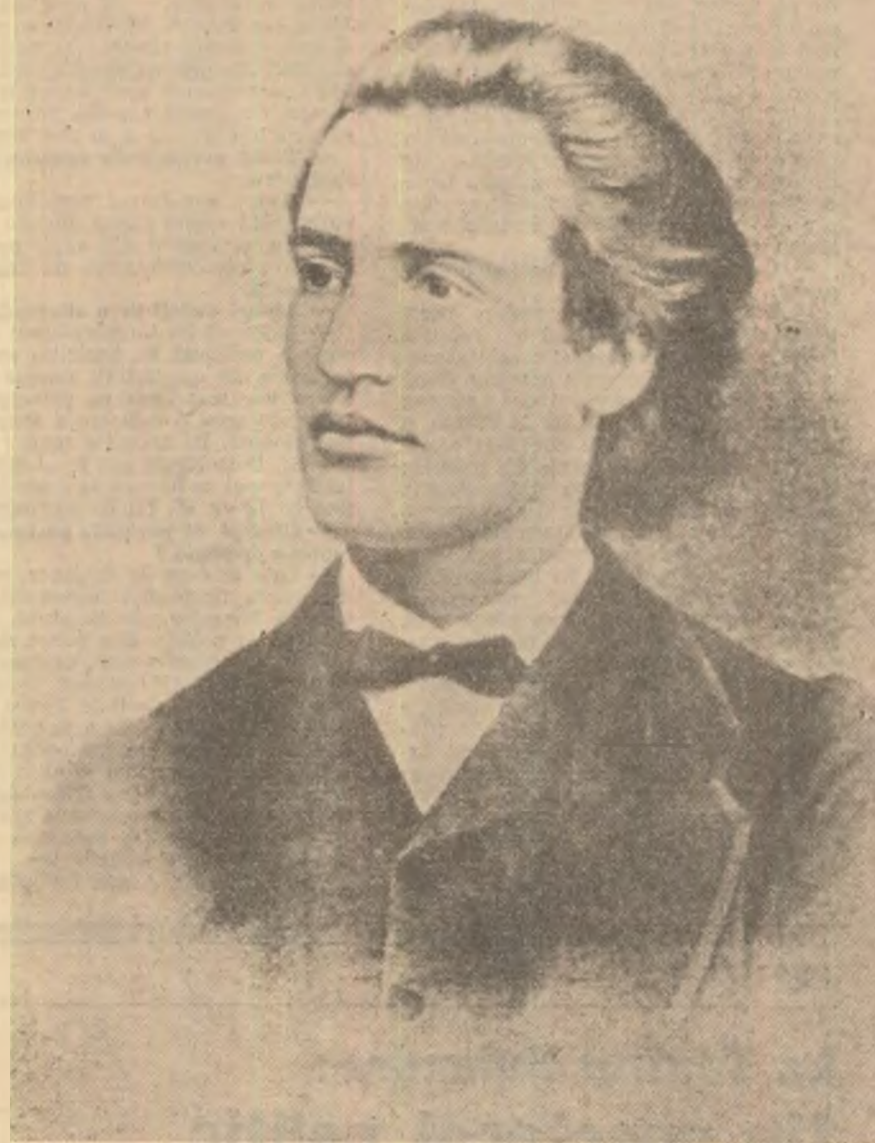
Spre a nu fi bănușiți de cine știe ce „alarmism”, să invocăm o foarte semnificativă declarație a ministrului ucrainean de externe, difuzată de ziarele noastre la 3 decembrie 1991. Și s-o alăturăm, apoi, unor dezvăluri nu mai puțin semnificative pe care Eminescu le făcea cu privire la cele întâmplate cu mai bine de două secole în urmă. Iată ce declara, recent, dregătorul ucrainean: „Statul nostru a afirmat în repetate rânduri și afirmă și în prezent că teritoriul Ucrainei este unic și indivizibil, iar noi nu pretindem nici un teritoriu al altor state. [...] Ne pronunțăm categoric împotriva oricăror tentative de revizuire a documentelor semnate la Helsinki. Mai mult decât atât, vom informa participanții procesului Helsinki despre orice încercare a oricărei țări de a revizui teritoriile”. Că diriguitorii statului vecin și cu recent proclamată independență nu pretind, nici un teritoriu al altor state, pare ceva firesc. Însă că *pretind* să se perpetueze nelegiuirea Pactului Ribbentrop-Molotov și beneficiul scabros rezultat din această crimă nazisto-comunistă — acela de ilegitiimi moștenitori ai Bucovinei de Nord, ținutului Herța, județelor din sudul Basarabiei și — probabil — al Insulei Șerpilor, — adică ai unor teritorii care au le-au aparținut niciodată de drept și de fapt, — iată ce devine inacceptabil. Inacceptabil e chiar invocând tratatul de la Helsinki, benefic la vremea semnării lui, în condițiile „războiului rece”, însă depășit în actualele împrejurări și, de altfel, prevăzând orice modificări legiuite de frontiere pe calea tratatelor, — lucrul de care cinovnicii de la Kiev nici nu vor să audă.

Și de când datează acest rău al despărțirii samavolnice a fraților de frați, prin hotărâri luate împotriva liberei lor voințe, prin silinții mergând pînă la genocid și deportări în masă? Vor fi dăinuind ele de pe când Stalin își plimba cu de la sine putere creionul pe hărțile țărilor vecine? Iată ce destăinuia Eminescu referitor la nemerniciile plănuite cu mai bine de două secole în urmă: „Într-o scrisoare datată din 17 septembrie 1782, Ecaterina II [împărăteasa de pe atunci a rusilor — n.n.], după ce descrie starea de decadență a împărăției otomane, face propunerea de împărțea. În această propunere, aflăm următorul pasaj: «Va trebui, cred de a stabili de mai înainte și pentru todeauna că între cele trei imperii (cel balcanic cu secundo-genitură rusească la Constantinopol, cel rusesc și cel austriac) va trebui să existe un stat autonom, totdeauna neatrnat de cele trei împărății limitrofe. Acest stat despre care e vorba de a-l reconstitui, și care-a existat altădată sub numele de *Dacia*, va putea cuprinde Moldova, Țara Românească și Basarabia sub guvernul unui monarh creștin, aparținând ritului ce domnește

în aceste posesiuni și asupra calităților personale și a devotamentului către cele două Curți imperiale [a Rusiei și a Austriei — n.n.] să se poată întemeia pe deplin. E bine de-a stabili totodată că noul stat, al cărui suveran va fi ereditar, trebuie să rămie cu totul neatrnat și că nu va putea fi nicicând anexat nici la Austria, nici la Rusia — și asemenea că aceste două imperii nu vor permite nicicând ca acest stat să fie cîndva supus unei alte puteri. Granițele acestui nou stat vor trebui să fie delimitate despre partea Poloniei și a Rusiei prin Dnipro și Marea Neagră, iar despre Austria prin linia de achizițiuni pe care le-am garantat M[ajestății] V[oastră] Imp[eriale] printr-o clauză secretă a tratatului nostru, și apoi prin Olt, pînă unde el se varsă în Dunăre. Despre Turcia, noul stat ar avea drept graniță Dunărea, pînă la gurile ei». Răspunsul lui Iosif al II[-lea] e dat de la 13 noiembrie 1782. Pasajul privitor la crearea unei noi Dacii e următorul: «Cit despre crearea unei noi Dacii sub guvernul unui prinț ereditar de religie greacă [creștin-ortodoxă — n.n.], cum și despre așezarea nepotului M[ajestății] V[oastră] pe tronul grecesc din Constantinopol, numai soarta armelor poate decide. În cazul cînd războiul ar reuși, [...] nu voi ridica din parte-mi nici o dificultate pentru a împlini dorințele M[ajestății] V[oastră] [Imp[eriale], dacă se acordă cu propriile mele interese și cu comoditatea mea». După care, Eminescu mai precizează: „La această cată să adăogăm că Iosif II avea de gînd a uni acestui stat și Ardealul, a da în el preponderența elementului românesc și de-a-l ținea întreg în atrinere de Austria. Singurul punct care-l supăra era confesia greco-orientală a românilor, de acolo, încercări de-a cultiva repede poporul și de a-l apropia de Catolicism (O Daco-Românie pusă la cale de străini, 1880).

Iată ce va să zică, în înțelegerea eminesciană a lucrurilor, „simțul istoric”: nu o simplă înclinare nativă, nici conștientizarea ei sumară, derivind ca de la sine din apartenența la o comunitate etnică. Dimpotrivă: „nimic nu există în lume, de n-are o cauză începătoare și un timp de începere. E o chestiune de cultură de-a ști toate acestea, de-a ține seama de ele, de-a avea simț istoric” (MS, 2255, f. 394). Pentru Eminescu, așadar, simțul istoric implica informarea cit mai cuprinzătoare asupra împrejurărilor care în diferite epoci istorice au dat „puțința unei dezvoltări normale a poporului, după propria lui natură și propriile lui dispoziții”. După cum implica neapărat și profunda cunoaștere a cazurilor cînd asemenea evoluție s-a petrecut „prin influențarea [...] de dinafară, [...] prăpită și bolnăvicioasă”. (Ideea daco-română și manipulările ei, 1880). Iată pentru care rațiuni atîția concetățeni de astăzi cer să se întreprindă „procesul comunismului”: ca *act de cunoaștere*, — repetăm, — nu de „vindictă”. Într-o măsură, ca dreapta edificare asupra răului ce ni s-a tras (și încă ni se mai trage, precum arătam) din partea neo-panslavismului drapat în strale „internaționaliste”, „kominterniste”, kominformiste iar acum sub proaspăta firmă a „Comunității Statelor Independente”. Dar, nu în mai mică măsură, spre a ne pătrunde și de efectele slabei asumări de către românii de pretutindeni a tot ceea ce presupune un „simț istoric” pururi treaz. Fiindcă nu era suficient să se fi creat în 1918 o „Românie mare”. Important — și nu ușor — era ca generațiile de atunci să se fi gîndit la toate cele ce trebuiau spre a fi păstrată țara întregită. După cum, în ceasul de față, nu-s mai puțin imperioase, — deși anevole de aflat, — căile ce trebuie să ducă la reintregirea țării.

Din parte-i, Eminescu s-a distanțat repede de naiv-entuziasta, idilica urare adolescență adresată la 1867 „dulcii Români”, — aceea cu „La trecutu-ți mare, mare viitor”. Curînd, la 1871, ajunsese în poemul *Andrei Mureșanu* la reprezentarea tragică potrivit căreia noi, românii, am fi o semînție persecutată de istorie. Precum odinioară un Fichte, care își epigrafia celebrele *Cuvîntări către națiunea germană* prin încercata de obseșii propoziție „Noaptea, cînd mă gîndesc la Germania...”, poetul nostru își făcea din autorul *Răsunetului* un *alter-ego* vaticinant și îi atribuia la ora miezului de noapte asemenea interogații de suflet în mare zbucium: „Ce ochlu veghează umed? Ce suflet se frîmîntă, / Ce suflet tipă-n doșu, ce liră jalnic cîntă?... / Sunt cul... Privesc trecutul, și-icoana lui barbară, / E zugrăvită aspru d-ursita-ne amară. / Și gîndul meu nu poate să rupă-acea perdea, / Ce-ascunde viitorul puternic după ea. / [...] / Deși privesc nainte-mi noaptea bătrînă, ruptă, / Și văd c-o lume nouă dintr-însa se ridică, / Dar *pirghia* aceea ce desfîcînd tenebre, / Ridică viitorul — puterea care toarce / Al vremii fir — aceea îmi e necunoscută, / [...] / De ce se-ntîmplă toate, așa cum se întîmplă, / Cine mi-a spune-o oare? E plan, precugetare, / În șirul orb al vremii și-al lucrurilor lumiei? E plan, precugetare, / În șirul orb al vremii și-al lucrurilor lumiei? / Sau oarbă întîmplare fără-nțeleși și tîntă / E călăuză vremei? Putut-a ca să fie / Și altfel de cum este tot ceea ce există,

Și dacă trebuie toate să fie așa cum sunt / Ce legi urmează vremea? Cu ce drept ea apasă / O gînte ca pe samă-i o alta să ridice; / E vo dreptate-ntr-asta, sau oarbă-mparte bobii / Soarta fără-de-lege? [...] / Cine-mi va spune mie — dacă a gîntețel mele / Viață viitoare va fi mai fericită / Decit al ei trecut? / De-ar fi fost rău adesea și bine num-o dată / Aș crede că-ntimplarea oarbă, nevinovată, / A grămădit în mersu-i, dar fără ca s-o știe, / Atîta neferice pe țara mea pustie — / Dar nu! — e-atîta minte — atîta plan de rele / S-a grămădit puternic în viața gîntii mele, / Incît îmi vine-a crede că simburele lumii / E răul. Cartea lumii, d-eterună răutate / E scrisă și-i menită”.
Însă nu chiar astfel cugeta Eminescu pe cînd scria *Andrei Mureșanu*, sau cu puțin înainte, în — bunăoară — piesa *Ștefan cel Tânăr*. Acolo, becisnicului nepot al lui Ștefan cel Mare, lui Ștefăniță-Vodă, îi contrapunea pe hatmanul Arbore, „sufletul rămas încă pe pămîntul marelui Volevod”, „suvenirea lui vie încă”. Acesta, la o replică a epigonului cum că „Moldova este [prea] mică” spre a năzu la marii înfăptuiri, îi întoarce vorba astfel: „Moldova este mare, / De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare / Pîn-unde-aruncă valuri întunecata mare / E-un popol! Numai unul! — Ș-o limbă — numai una! / Pe oamenii aceștia pe toți îi împreună, / Fă taurul Moldovei să poarte cu mindrie / Pe frunte trei coroane... și-o singură Domnie / Să-ntîndă cu putere aripele-i de fier / Din Dunărea cea caldă în Nistrul cel de gr. / De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare / Pîn-unde sparge valuri marea de țărul său / E-un popor... o limbă... un singur Dumnezeu, / Fă taurul Moldovei pe fruntea lui să poarte / Coroane trei... și-n dușmani să ducă crunta moarte” (*Ștefan cel Tânăr*, cca 1869-1870). Din astfel de tiradă a lui Arbore, amintitoare a unui gînd ce nici lui Ștefan cel Mare nu-i rămăsese străin, se poate vedea că românii n-au așteptat

vremurile Ecaterinei a II-a și ale sif al II-lea, ca asemenea „despot nați” să ne pună la cale soarta. Împlinise pentru un răstimp, în epoca lui Rudolf al II-lea, Mihai Viteazul.
În virtutea nedesmintitului „simț istoric” și a vastei documentări de la începutul secolului, Eminescu ostenea să afirme: „Constatăm de toate că românii nu sînt nicăieri loniști, venitori, oamenii nimănu, tutindenea unde locuiesc sunt auto-populație [ne]mai]pomenit de vechi veche decit toți conlocuitorii lor” și un neam de pe fața pămîntului nu mai mult drept să ceară respectul decit tocmai românul, pentru că nimic este mai tolerant decit dînsul” [*românii din toate părțile Daciei*, în spiritul acestei toleranțe, precum a înțelepciunii pe care s-ar cuveni inculce urmașilor experiența milei trăitorilor pe aceste locuri, gîndea Eminescu principiile de politică generală ar trebui să călăuzească națiunile nere, iar pe a noastră îndeosebi, litica externă, el demonștra cu ortolej că bine-i „să ne inspirăm de pe noastră tradițională. În ce constă aici tradițiunea? Ea constă în ce ne impune chiar pozițiunea noastră geografică, de-a evita orice conflicte, provocare față de puterile noastre cine și de-a întreține îndeobște cu puterile cele mai bune relațiuni. Prin piratiunile noastre, prin dezvoltare intelectuală ce și-a dat România de tate de secol aproape, ea a căutat apropiia de civilizațiunea apuseană le de progres, dezvoltarea noastră mică trebuie să fie pururea ținta tră pentru a întări înăuntru și a i încredere în afară” (*Pozițiunea geografică*, 1880). Și-a pierdut, asemenea ideal istoric ceva din vitalitatea lui?
Fată cu tragedia iugoslavă și, în nere, cu vicisitudinile popoarelor Balcani și din întreaga Europă d

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Maria Banuș aproape de Țara fetelor

Ioana Postelnicu ne aduce aminte de Plecarea Vlașinilor

Dinu Flămînd toastează pentru Radio France ; îl acompaniază Liviu Călin

Patima albă a lui Bazil Gruiă este, desigur, Arderea etapelor

Un pasionat cercetător al celor câteva sute de variante ale baladei „Miorița” : Adrian Fochi

să zică Eminescu dintr-un articol ce prefigurează teoriile morfologice ale culturii, ilustrate în secolul nostru de Frobenius ori Spengler, iar la noi de Blaga: „Răsărită din rase mongolice, de natura lor — cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror monotonică are înriurire asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mlădăsoșie și dându-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal mama mândriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotiei [...] În tendințele de cucerire, în așa-numitele misiuni istorice cari-și caută marginile naturale nu e nimic dedesupt decît pur și simplu neștiința și gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat, sau mai bine zicînd ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru. Căci stă oare destoinicia unei nații în vreun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-l ocupă? Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocrației ei. Dar toate aceste condiții de mărire erau cîștigate prin muncă îndelungată. Deprimdere și priceperea se moșteneau apoi din neam în neam, încît chiar astăzi cicoronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor de cum au mulți profesori de estetică. Un rol analog l-a avut Olanda în istorie și astăzi încă sînt state mici care se bucură de-o înflorire extraordinară; pe un pămînt de mică întindere se află mai multe averi decît în Rusia întreagă. Astfel, suntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, citu-i de mare, trage mai ușor decît mica Belgie. De aceea ni se pare ca din nefericire rușii sînt sub dominația unui deșert sufletec, a unui urît care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte, în loc de a stăvili acest horror vacui, în loc de a-l umplea prin muncă și cultură, îl sumuță contra Europei, pe care o numesc îmbătrînită și enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominația rusească [...] Astfel, misiunea istorică de care se face atîta vorbă nu-i o misiune care-și are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac și mînuși, a unui deșert care, de-ar stăpîni pămîntul, tot nu s-ar umple”. Și Eminescu conchidea lapidar, printr-un celebru vers horatian: „Cerul deasupra-l schimbă, nu sufletul, marea trecînd-o”. (Tendințe de cucerire, 1878). Ce sens premonitoriu au aceste reflecții eminesciene, e de prisos să mai subliniem. Prăbușirea imperiului comunist al sovieticilor, cu tencuiala lui „internaționalistă” cu tot, lasă să se vadă — prin cele ce se întîmplă acum în Bucovina de Nord, în Basarabia, la podurile de la Nistru, în Tighina, în zona de sud — neschimbată de secole esență panslavistă.

Ceea ce indeosebi am voi să relevăm, totuși, nu e „misiunea” pe care și-au arogat-o — după timpuri — megieșii răsăriteni. Important e că marea competență într-ale geo-politicii se prelungea în ceea ce am numi **geo-psihologia și geo-etnologia eminesciană**. Dar mai important, încă, e faptul că acestea erau subordonate nemîjlocit gîndului statornic despre idealul istoric al României, văzut pragmatic, drept călăuză îndrumînd spre un viitor mai fast. Nu există la nici un alt scriitor, sociolog, psiholog, etnograf, politolog român mai multe și mai substanțiale referințe despre „firea” neamului nostru, pe care știm că Eminescu o definea invariabil prin însușiri observate la „clasele pozitive”. Fiindcă toate aceste referințe ar constitui obiect de discuție specială și prelungită, să invocăm aici numai două exemple, dintre cele vizînd calitățile ce ne îndrituiesc să nu disperăm în legătură cu limpezirile ce urmează să fie aduse de acum înainte idealului nostru istoric. „Cînd zicem «român», — arată Eminescu, în primul caz, — fantasma psihologică ce trece pe dinaintea ochilor în acel moment e un om al cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău — dacă e rău — fără fățărnicie; bun fără slăbiciune; c-un cuvînt, ni se pare că atît calitățile, cît și defectele românului sînt întregi, neînchircite; el se arată cum este”. (Ex ugue leonem, 1880). Icoana e, fără îndoială, așa cum o zugrăvește Eminescu, — în întregul ei. Cu neapărata precizare că, pe vremea lui Eminescu, nu se aplica zelatorilor politicianismului, — „cenușerilor”, „circiogarilor”, „patrioților de meserie” și cum îi mai numea nefîndulecatul cenzor. După cum nu se potrivește nici păturii de nomenclaturisti pe care a suprapus-o românii celor mulți comunismul de import, — cei ce a trebuit să-și asocieze spre a se înrădăcina la noi toate soiurile de „cozi de topor”, leneșii, tirzii la minte. Mai concludent, este exemplul al doilea, fiindcă el se referă la timpuri încă ferite de nemernicia și corupția fanariotă, apoi politicianistă, apoi a sceleratelor extremisme „de dreapta” ori „de stînga”: „Românii au fost un popor de ciobani [...] De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în părțile unde ai noștri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumînția românului, care ca cioban a avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuși, de acolo limba spornică și plină de figuri, de acolo simțămîntul adînc pentru frumusețile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo povești, cîntece, legende, c-un cuvînt de acolo un popor plin de originalitate și de-o feciorească putere” (Din abecedarul economic, 1877).

După toate cele de pînă acum, ar fi și fost de mirare ca Eminescu să nu fi scris vreun text consacrat anume vederilor sale cu privire la idealul istoric al României. Or, un asemenea text există. A fost publicat la 2 noiembrie 1879 în Timpul, cînd multe speranțe înfloreau

George Munteanu
(Continuare în pag. a 13-a)

Luceafărul

9

Î ce aflăm dintr-un articol eminescian: „și revenim asupra opiniunii [...] că, a o serie de principii de drept public, coduse în mod egal și cu bună creștinătate în toate teritoriile balcanice, imitarierea nu va fi cu putință. Multele dențe de predominare ar trebui atente prin principiul că toate limbile și ionalitățile sînt în mod egal recunoscute în biserică, în școală, în comună și în țînut. Pentru a exercita o predominanță nestrăicicioasă, unul din elementele ice ale Peninsulei ar trebui să fie cu lt mai numeros, sau, în fine, cu mult i cult decît celelalte, ceea ce pîn-acu- nu e. O civilizațiune reală le lipsește urora; încît predominarea se traduce, parca elementului dominant, în acte barbarie, din partea celor stăpînite — acte de rebeliune, cu cît mai naturale cît sînt, din nefericire, mai justifi- e. Astfel, o egală incultură, o egală oare numerică și o egală slăbiciune e ca fiecare din ele să nu poată în- ge momentan decît prin o influență aînă oarecare, pentru ca la rîndul său i fiecă element să fie învins iar prin- un curent de influență străină”. (Sem- crna problemă balcanică, 1880). Nu ră premonitoriu, astăzi, considerațiile ise de Eminescu acum un secol și mai ce?

Din toate cele dinainte rezultă că Emi- scu, pururi cu gîndul la destinul și la alul istoric al poporului său, era prin ar aceste preocupări împins să de- lă un remarcabil geo-politician — în isul modern al termenului. Războiul i 1877 îl făcea să cugete „la ce rău e- ne-au așezat Traian împăratul pe astă muchie de lume, la cest vad de oare carile ne privesc pe noi numai pe un fel de gard de deasupra căruia ceartă [...] Dacă-am fi la loc bun, ca ania sau Anglia, ne-am bate-n capete i în de noi, românii — n.n.] și tot hile năravuri românești ar pluti de- bra, ca untdelemnul pe apă. Dar, pe est vad de popoare, din cearta noastră mai dusmanul cîștigă” [Perspective de tor, 1877]. Sau edificîndu-ne indirect ipra împrejurărilor care l-au determi- să fie poate cel mai important scri- r de legătură între Orient și Occident, nte vie, sinteză rară a ambelor spiri- ulități: „În orice caz, ni se pare ciu- cum noi, românii, care trăim lingă năre, suntem cu totul culundați în ile Occidentului, pe cînd din toate țile împrejurărilor ne pulsează o viață orică care în dispoziția ei generală se sechește atît de mult de istoria Occi- ntului. Cîteodată, ar trebui cel puțin ni se pară că suntem o multă de des- țire între două lumi cu totul deose- e și că este în interesul nostru de a oaste amîndouă lumile acestea” [Po- chia de despărțire, 1876].

Ceea ce Eminescu a înțeles — el în- i — să realizeze în cunoașterea am- or lumi, după cum îl știm: prețuitor lui Confucius, admirator al Vedelor și ioscător în bună măsură al limbii san- lte, temelnic informat și militînd — tre primii în chio programatic — pentru iza românilor din afara țării, de la din Peninsula Balcanică pînă la cei i Moravia sau din părțile rutene. Spre u mai vorbi de perseverența în a lua irarea românilor basarabești, care în prezentarea lui Eminescu nu constituia r o cauză patriotică glături de al- ci infinit mai mult. În amplul stu-

Basarabia, polemizînd cu un ziar esc proguvernamental, el preciza la moment dat: „Acest petec de pămînt care «Le Nord» ar voi să-l sacrificăm eteniei noastre cu Rusia nu are pen- noi nici un echivalent în lume. El omnează misiunea noastră istorică, i noastră”. Și pe ce se bazuia afir- ția aceasta? Simțul istoric, dublat de nformație corespunzătoare, i-o impu- u lui Eminescu, determinîndu-l să i motiveze printr-o replică invariabilă sultanului Mahomed al II-lea. La în- pinările sfetnicilor săi cum că nu e e să se războiască cu românii, fiindcă rubele ar întrece foloasele unei even- le victorii, sultanul răspundea: „Pînă d românii stăpînesc Chilia și Cetatea, ră, jară ungurii Belgradul sîrbesc, pînă nci nu vom putea birui pe creștini” pt care, Eminescu opina: „prin ur- re, sultanul Mahomed știa bine că st lambeau de țerre nu-i de dispre- și dacă el zicea aceasta la 1480? de să n-o zicem noi la 1878? Mutatis andis, zicem: „Pe cită vreme Basara- este în mîinile noastre, Rusia nu va ea cuceri Orientul”. (Basarabia, 1878). atunci noi, astăzi, nu am putea veni un nou mutatis mutandis? Tot Emi- cu ni-l sugerează, invocînd o altă rturie caracteristică, dintre cele idigioase — ce-i erau pururi la înde- iă: „De cite ori i se propunea Polonia anexeze Moldova, de atîtea ori Polo- răspundea că desființarea statului mol- onesc ar fi un pericol, pentru că astă perdea între Turcia și Polonia cel dintîi zid de apărare, cea dintîi vilă de înlăturat în înaintarea armar- or osmane” (Concesiuni economice, 8). E de prisos pentru românii de azi știe asemenea lucruri, în vederea ce- ce au de făcut de acum înainte? ntre ai noștri circula pe vremea co- nismului butada potrivit căreia „Oce- entul s-ar fi oprit la Dîrste”. Nu e ul, de ne gîndim bine, să zicem că identul se oprișe — înainte de extin- ea comunismului rusesc pînă în cen- l Europei — la Nistru și la gurile nării? Cu multe secole în urmă, o u aceasta și genovezii.

Îtr-o însemnare manuscrisă mai sibi- că, Eminescu nota: „Dacă alte po- re s-au îndreptat în calea lor istorică ră constelații luminătoare de stepe, orul român a fost călăuzit de rîuri” (2276 A). Că pe marile riuri înte- ire s-au înfăptuit descălecatete vala- ori moldave, — asta înțelegem îme- t. Dar ce e cu popoarele înclinate să ia după constelațiile ce alunecă peste e? Înțelegem mai bine de vola

MECANISME STRICATE

Trupul subțirel al străinului a fost acoperit cu o pătură veche, adusă de la administrația spitalului de către copilul Crisman — un băiețel de unsprezece ani, foarte speriat, cu ochii albaștri măriți ca două bile de rulant, cu o ciupercă urită și maronie pe frunte și cu o căciulă de nutrie.

Fără urme vizibile de violență, trupul subțirel al străinului a fost la început umed, apoi sloi. Ochii deschiși spre cerul de plumb.

„E tare mult silențiu“, și-a spus omul cu caschetă și uniformă de polițai. „Prea mult“. Apoi a strigat să se aducă o pătură.

Domnul Noni l-a trimis pe băiețelul Crisman. Acela a luat-o la fugă. Inima în gît. Gîtul în bărbie. N-ar fi vrut să se întoarcă.

Printre bălării, frunze uscate, țepi. Pe malul riului din Oraș. Administratorul gras i-a dat pătura murdară dintr-o magazie de la subsol. Avea un nas cit o banană.

Polițaiul Pompiliu Stînea avea uniformă și două table pe umăr: una lată, alta pe jumătate. Răspundea de buletine, se nimerise de serviciu și acum păzea. Înjură, mormăia și păzea. Oamenii orașului rideau de burta lui. Prin cămașa deschisă, i se vedea buricul enorm. Cu tot trupul subțirel al străinului își venea să rizi.

„Am adus pătura, nene Pompiliu“, a zis băiețelul Crisman încercându-se.

„Las-o aici și nu te uita“, a zis Pompiliu Stînea.

În calitatea lui de șef peste buletinele ORAȘULUI, domnul polițai s-a apucat să pipăie trupul subțirel.

E cam tare, și-a spus. Are și portmoneul la buzunarul de la pantalon, și-a spus. Arată slăbit și încercănat și nemincat și străin, și-a spus.

Credea că pipăitul face parte din meserie.

„O să strici amprente“, a strigat la el domnul Noni.

„Lasă-l în pace să-și facă meseria“, a strigat la domnul Noni frizerul Crisman.

„De unde vrei dumneata amprente pe umezeala asta?“ a spus expert domnul polițai.

„Are dreptate omul. Se pricepe“.

În buzunarul cămășii din lînă s-a găsit foaia de hirtie acoperită cu scrisul de mînă mărunț și ordonat. Burțile literelor erau rotunjite burduhănos, cozile literelor erau drepte, scurte și parcă obraznice. Se putea descifra.

Cum domnul Pompiliu Stînea, polițaiul buletinelor Orașului, se simțea nervos, umed și uitat, a încercat să-și umple timpul citind.

Ora unsprezece de dimineață. Pe șosea treceau mașinile Exploatații. Transportau minerele pentru Flotație. Domnul polițai nu mai avea cinci degete la fiecare picior. Poate trei.

„Stimate OM, este posibil ca doar cu puțin să obții incredibilul, fără riscuri, doar cu încredere și seriozitate. Fă așa. Procedează în următorul mod; și nu altfel. Copiază cu seriozitate. Continuă să copiezi cu și mai multă seriozitate Trimite și altora. Găsește-i. Invată-i așa cum ai fost și dumneata învățat. Ai grijă să nu depășești vremea. Timpul. Să nu te intrerupi fără de pricină. Dumneata ții de mine, alții vor ține de dumneata. Ai grijă. Dă-le nume și cifre. Așa cum ți s-au dat și dumitale. De la unu înspre cinci. Apoi din nou de la unu înspre același cinci. Numele pot fi de: Apostoiu, de George, de Angela, de Camelia, de Heana și de altele.“

Și dacă toți ai tăi vor face ce ți s-a spus și dumitale să faci, cu SERIOZITATE și cu PROMPTITUDINE, vei cuceri averile și apoi cerurile. Ai grijă, stimată OM“.

„Asta e o hirtie de probă“, i-a spus domnul polițai domnului Noni.

„Seamănă cu ăla de aseară de la circiumă. A strigat la noi silențiu și a cumă au trebuit să-l scoată de sub pod. S-a agățat de bolovanii riului, altfel se ducea departe la vale.“

„L-am văzut înainte de pătură, sloi, cu o cămașă groasă și cu pantalonii luați spre genunchi“, spune domnul Noni.

„Și fără curea“ anunță domnul Gorăscu.

„Dumneata nici n-ai fost aici. Ai apărut mai târziu. De unde știi?“

„Și fără curea, am spus“, zice cu supărare în glas domnul Gorăscu de la primărie.

„E greu cu ăștia noii de la șefie, domnule Noni“, zice frizerul Crisman. „Eu, de exemplu, cu un biet salariu pot să-mi pipăi ‘cît doresc’ beregata. Nu mă înfir. Sinucidere curată. Aseară am citit ziarul ăsta pînă l-am terminat. Vă puteți uita la el. Luați-l“.

Domnul polițai Pompiliu Stînea nu-și luase mantaua călduroasă. O vedea agățată pe cuierul de lîngă sobă. Treptele, coridorul scurt, ușa înaltă, biroul înghesuit cu măsuța buletinelor șchioapă, soba cu focul duduind, lipit de teracotă — cuierul, agățată de cuier — mantaua.

„Fii serios, domnule Crisman, e vechi de două săptămîni hirtia asta a dumitale“.

„Nu-i nimic, îmi aduc aminte că am pornit ceva mai târziu radioul și am ascultat vremea probabilă“, domnule Baltazar.

Frizerul Crisman e tatăl băiețelului Crisman și își are frizeria peste drum de circiumă. Aseară, ieșise de cîteva ori afară și privise sub pod. Fără să bănuie măcar. Acum îi era frică. Frizerul Crisman avea un ciine lup, slab păzitor. Frizerul Crisman a roșit pînă mai jos de locul papionului; a încercat să se stăpînească. A roșit și mai tare. Și-a spus că e o dimineață nisipoasă-geroasă-urită.

Aplecată peste mașina de cusut Singer, doamna Crisman potrivește acul, fredonează o melodie la modă. N-o interesează decît petecul ce va cirpi cracul pantalonului. S-a blocat pedala. Are peste o sută de ani. A găsit-o domnul Gorăscu în podul soacrei domniei-sale. A uns-o cu ulei de motor. Pe bucăți. A făcut-o lucitoare. I-a oferit-o doamnei Crisman în semn de prețuire. Acuma i s-a blocat pedala. Ierj s-a întepenit acul. Alaltăieri a trebuit s-o demonteze.

Notele se împrăstie din difuzor în frizerie ca așchiile din plastic ce sar pe lîngă roata polizorului.

Domnul frizer Crisman n-ar fi trebuit să iasă afară, să fie curios. Avea clienți. Acuma poftim!

„Ia te uită domnule!“ spune polițaiul iluminat. „Ca să vezi...“

Frizerul Crisman încearcă să se stăpînească, roșește și mai tare.

Nici unul dintre clienții de seară al Lacului Verde n-a putut să nu-l vadă, să nu-l audă, să nu-l simtă pe străinul cu trup subțirel. Aglomerație la mese. Vin roșu cu sifon. Hiatt cînta la acordeon. Bătea tactul cu tocul de la pantoful stîng. Gura i se schimonosea într-un zîmbet forțat, chinuit, profesional. Bineînțeles că-l dureau și degetele. Avea unghiile vinete, carnea din burice vinată, oscioarele turtite. Se oprea doar cît să-și mai facă un sprîț.

„Eu te-am poftit să te așezi aici“, a spus croitorul. „Te-am arătat întii domnului Noni. De cum te-am văzut, imediat te-am arătat cu inelarul“.

„E prost îmbrăcat și nu știu dacă va înțelege, croitorule“.

„Precis că da, domnule Noni“.

„După cum arată și după cum se îmbracă, nu va scăpa o astfel de propunere, ocazie, sansă“.

„Poate că de dimineață îi voi face și un costum nou, din stofă căcănie“.

„Vi se mulțumește stimată croitor“.

avea să-i răspundă cu toată gura străinul cu trup subțirel „Să mă prezint dumitale“.

„S-o lăsăm pentru dimineața“, a strigat de la masa vecină domnul Gorăscu.

La scurtă vreme, mesenii au prins a-și da nume și cifre. Numai Hiatt a rămas pe de lături. Cînta. Pe ring clienții făceau cițiva pași și cădeau ca secerăți. Ca fulgerați. Se zgîriase parchetul uns cu parafină.

Domnul Ornea sfințea vinul cu rom. Îl întărea. Încă doi-trei pași. Cu toți erau moi și fericiți. Seamănu cu berbecii albi.

„Să-l aducă unul dintre voi pe Crisman de peste drum“, a spus domnul Noni. „Aici are de lucru“.

Ningea. De pe terasa luminată se vedea un fulgii mari. Chiar pe malul riului. Domnul Noni se hotărîse să nu mai pună întrebări.

„Aștept o dimineață de iarnă, domnilor“.

Din nările străinului curgea un lichid verzui precum reziduul de la gura de deversare a Flotației. Perciunii i se mișcau ca antenele de orientare ale greierilor.

Printre-o gaură a stofei, domnul Gorăscu îi văzuse sexul pipernicit și bătrînic.

„Dacă n-ar fi intrat de bunăvoie în Lacul Verde, ar fi trebuit băgat cu forța într-o colesna de lemne ori într-un garaj de tablă ruginită“, a spus domnul Gorăscu.

„Locuiesc la Hotelul cel Nou din Centrul cel Vechi“, i-a răspuns străinul. „Au apă caldă zilnică. Am venit să vă organizez și să-mi tritez ciupercele cu gelul special din cutia asta. Priviți! E nevoie de o vană cu apă fierbinte, către fiecare amiază. Preț de șase amieze. Uitați-vă la acest PITIRIAZIS“.

Străinul și-a suflecat mineca de la cămașa din lînă. Le-a arătat cîteva pete pe piele.

„Din ce în ce mai șterse“, a șoptit. „Și n-am început decît de două zile, domnilor“.

Pe fața lui mărunță, se putea citi satisfacția.

„Cum de nu s-a putut bănul?“.

„Să fie scuturat de murdării“.

„Să fie tuns, spray-at, pudrat, pomădat și masat“.

„Să fie adus Crisman“.

„Chemați-l pe Crisman. Strigați-l pe Crisman“.

„Acuma silentium“, a spus străinul.

„Și plecați de aici“.

„Aș sparge pahare de cristal, după pahare de cristal, domnule Ornea“, a spus străinul. „Doar am fost invitat. Aș mai sparge cîteva pahare de cristal de-ale gazdelor, de-ale circiumilor, de-ale cantinelor muncitorești, de-ale nunțiilor. Oricînd aș putea să cumpăr alte seturi“.

„Stai pe loc, omule“, i-a spus domnul Ornea. „Cară-te“.

„După ce mi-ai murdărit cămașa, pot pleca, domnule Ornea“.

„Chiar în colț, lîngă felinar, o să poți călca pe cioburile vechi“, i-a spus domnul Noni.

„Bine, voi pleca dacă veți renunța. Mai târziu veți căuta cuvintele cu ochii, domnilor“.

Nu-i bine și nici voie să faci scandal cu mamele, frații și surorile astea de lîngă dumneata. Ți-ar putea fi și dumitale. Ar putea ține și de dumneata.

Pașii se îndepărtează. Tot mai slăbuți. Ninge tot mai tare. Încă nu s-a apucat nimeni să prade biserica-romano-catolică din ORAȘ.

Frați, neveste, copii, vile ridicate în roșu în Orașul Vechi, pe malul riului. Toate se împart pe din două, pe din trei, pe din patru, pe din...
De ce să ne organizăm tocmai dumneata? Păi, nu te poți organiza de unul singur, fără să te incurci pe ici pe colo. Mai bine chiar de mine dimineață ți-al face costumul. Domnul Noni, de exemplu, n-are nevoie, nici domnul Gorăscu, nici Crisman, nici Ornea și nici alții. Aștia se pot organiza foarte bine și singuri.

Parcuri, garduri, furnale, catedrala, bocancii cu pingole. Avem. Chiar și bulevard.

„Scoate porthartul din sac și creionul, domnule Gorăscu. Să-și arătăm“.

„Dragă domnule — nici nu ne interesează cine ești, de unde vii, cum te cheamă, unde te-ai născut, cine ți-au fost părinții, bunicii, nepoții, nevestele,

astea nu mai contează de-acuma, nu-i bine să strici liniștea și casele oamenilor. Ai grijă că te pot prinde, chiar o-mori ori betești că-s în drept, ca oricare pe moșia lui. Dumneata știi despre noi mai multe lucruri decît vom putea ști noi vreodată despre dumneata.“

„Nu ne interesează, dragă domnule“. Trupul subțirel al străinului se înverzise, perciuni, nări, ochi. Toate alea verzi. Uns cu mătase de broască.

Trupul mai verde decît batista din buzunarul de la pantalonii lui Crisman.

„Dragă domnule, dacă te-am necăjit să ne ierți, dar mai bine ți-ai pune ceasul deșteptător într-o farfurie din porțelan adîncă și dimineața l-ai asculta soneria.“

Așa facem noi toți ăștia de pe aici. Apoi ne întindem miinile și picioarele și sintem fericiți.

Apa curgea din munte prin jgheaburi lungi de doisprezece kilometri. Acuma doar ce picura. Lemnele cioplite în V putreziseră, pe zeci de metri se întindeau fire de mușgai. Porțiuni întregi căzuseră pe pămînt, altele fuseseră furate.

Se putea sîtăli fără folos nisipul fin din albia riului.

Casa fostului director de mină se afla pe un deal împădurit, în afara Orașului. În spatele ei — fosta haldă a particularilor. Acuma, se juca pe acolo băiețelul Crisman.

Caprele pădurarului Guba căutau prin corciuri mugurii înghețați. Zăbaloase Rele. Știau să dea cu capul.

Băiețelul Crisman aduna pietricele cu sclipici în ele, săpa gropi, le ascundea. Aproape că se cocoșase de emoția fiecărei zile de lucru. De cîte ori avea nevoie de el, frizerul știa unde să-l găsească. În zilele cînd simțea curajul urcîndu-i pînă mai sus de piept, băiețelul Crisman se furia pînă la cele două halde lunecoase, abrupte și periculoase ale galeriei de coastă. Nu intrase niciodată în întuneric. Se simțea supravegheat de ochii vineți ai risului cu gheare ascuțite.

Domnul Noni îi arătase cum se cernă nisipul prin sita de făină. Căuta hoțeste la firisoarele gălbui. Aduna averi. Botezase copacii din jur. Vorbea cu ei.

Veneau și alții mai mici ori mai mărișori. Scotea ca în joacă brișul ciuntit al frizerului. Țăia aerul. Îl găsisse aruncat printre gunoarele de lîngă curtea găinilor.

Duminica, la lăsarea serii, i-a văzut pe străin. S-a împiedicat de un bolovan. A căzut. Mama lui l-a trimis la joacă. Afară gerul uscaseră zăpada „Du-te la halda particularilor“, i-a spus. „Poți să-ți cînt doresti“.

Străinul s-a așezat pe un bolovan galben, acoperit la rotunjimea de sus cu zăpadă aspră.

„Îți cam bălțește apa în cizmulite, om mic. Astăzi ai avut o zi proastă. N-ai găsit“.

„Poate din cauza ninsorii, nene“.

Mai jos de fosta haldă a particularilor, pe cărăruia ce ducea la borcutul gazos, trecea țiganul Valer, cu traista coborîtă pînă la călcîie, cu galoșii largi.

În cîteva minute va fi la casele vechi din centru, se va opri lîngă chioșcul cu susan, va asculta difuzorul pus la maximum pe terasa circiumii.

„Oalele, tigăile, porțelanurile, paharele, lui Valer se scuturau la fiecare călcătură. Nu se va sparge nimic.“

„Printre toți cei ce dormitează cu coatele pe mese, numai peste un sferic de ceas o să se descarce lăzile cu apă tonică, nene“.

„Mama ta a terminat de cusut rochia din stambă de culoarea macului, copile Crisman?“.

„Dumneavoastră aveți costum de gata cu cămașă albă și cravată în dungă nene“.

„Lipește-mi o mustață dintr-un stavrid prăjit, uns cu muștar, te rog“.

Copilului Crisman îi luceau ochii, se așezase pe o roată de vagonet, se legăna cînd la dreapta cînd la stînga, nu-i mai eră frig.

„Ca să ne jucăm, nene?“ a întrebă copilul Crisman.

„De acord, nene, și de cînd începem?“ a mai întrebă copilul Crisman.

„Dacă mă vei asculta a spus străinul cu glas puternic, în vreme ce-și făcea o țigaretă, apoi în vreme ce o aprindea cu o brichetă, apoi în vreme ce trăgea cu nesaț fumul în piept — ve: urca de-acuma la haldă călare pe iapa Flotației, vei opri apa jgheaburilor, și de-abia lunaia îi vei da drumul, și de-abia marțea va ajunge în spatele fostei case a directorului de mină, tu vei aduna vinerea de la Noni, de la Gorăscu, de la Hiatt, de la Ornea, pînă și de la Crisman tatăl, pulberea, vei face plățile abia sîmbătă, cînd te vei întoarce de la bancă, vei concesiona și vei bine ciștiga, iar ăștia de jos vor viermul prin nisipul de aici la ordinele tale, la voile tale, doar că-ți vor găsi din timp în timp comorile, dar nu-ți va păsa căci vei juca remi și te vei adormi cu puțintel alcool. Pentru toate acestea nu trebuie decît SERIOZITATE și PROMPTITUDINE“, a încheiat răsîndu-se străinul.

„Ai înțeles copile Crisman?“

„Dumneata m-ai speriat chiar acumă nene“ a răspuns copilul pregătindu-se s-o ia la fugă.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

Mizeria este aproape omnipotentă. Mizeria este una din coordonatele esențiale ale referențialei existenței umane și, nu în ultimul rând, ale referențialului în care este obligată a examina pe sine și judeca existența modernă. Există ezitări în a defini mizeria. Nu trebuie să le manifestăm. Putem ști că avem a face cu mizeria atunci când degradarea condiției materiale, a condiției de mediu, ambiantă a educației sau, a îngrijirii medicale afectează comportarea sub raport etic. Mizeria este mizerie atunci când descompune morală. Fiind un vector orientat invers, excesul de bogăție poate fi diagnosticat cu o metodă identică primeia: bogăția este aberantă atunci când transformă confortul în lux și luxul în risipă și luxură. Planeta noastră — umanitatea modernă — este amenințată egal de mizerie și de excesul avuției. Ambele scot individul din spațiul etic, proiectându-l într-un spațiu al adaptării, care rupe relațiile supraindividuale prin care se exprimă și se autostructurează personalitatea umană. În mizerie, subiectul își caută resursele existenței în zona inacceptabilului. Avuția excesivă, în schimb, deformează personalitatea ca rezultat al facilității de transpunere în act a intențiilor. Obligat — și într-un caz și în celălalt — la un prea strict contact cu sine însuși, omul ajunge să aibă dificultăți de comunicare. Dificultățile generate de bogăție au totuși, invariabil un caracter oarecum natural. Cele rezultate pe seama mizeriei sînt nu rareori, artificial induse.

Morala, în aceste decenii, evoluează în două sensuri: se esențializează tinzînd să se raporteze la exemplarul uman, așa cum se conformează acesta ca unitate ontică distinctă de lume, dar se și adaptează spre a accepta un maxim din distorsiunile generate atât de mizerie cit și de opulență. Omul este plin de speranțe, dar dezorientat; este exigent ca principii (care se raportează la omul metafizic), tolerant (în fața omului real), dar și inapt de rezistență suficientă în fața alienării.

Morala este o condiție a comunicării. Abia odată ce se stabilesc relațiile etice dintre oameni, aceștia pot comunica stimulativ și productiv. Imperativul categoric, principii maximei universale, ale lui Kant funcționează ca premise ale organizării spiritului dincolo de ființa umană izolată. Morala religioasă, luînd ca bază voința unui singur Dumnezeu, acordă oamenilor un scut de valori supra- (sau extra-) subiective. Rațiunea este, prin excelență, o funcție de comunicare („există un logos universal, dar mulți oameni se comportă ca și cînd și-ar fi lor înșiși, singuri, lege”). Efectele nu sînt o astfel de funcție sau oricum, în societățile iudeo-greco-latine și germanice nu au fost educa și în acest sens. Senzațiile, efectele, trăirile sînt simțite ca fiind subiective, în principal, oferind o bază puternică pentru o comunicare limitată ca număr de persoane sau situații implicate, ori ca durată de manifestare. S-ar părea că nu tot așa stau lucrurile în civilizațiile extra-mediteraneano-europene. Creștinismul a încercat stabilirea unei baze afective a comunicării. Lucrul nu a fost înțeles decât foarte parțial multă vreme. Acum, așezarea comunicării pe fundamentul iubirii este, din nou, cultivată cu mai mult sau mai puțin succes.

În chip clasic, comunicarea a fost bazată pe stabilirea unui set de valori comune. Voința sau nevoia de comunicare — inerente speciei — făceau ca aceste valori să fie acceptate de cvasitotalitatea cîte unei colectivități umane mai limitate sau mai largi care, astfel, ajungea să funcționeze ca sistem. Astăzi lucrurile tind să fie cu totul diferite: ceea ce conținează este comunicarea însăși. Valoarea etică nu mai constă în ceva exterior comunicării, este menținerea comunicării, capacitatea de a nu o întrerupe, de a o păstra împotriva oricărei dificultăți, de a o amplifica. Valorile morale în sensul virtuților platonice, în sensul decalogului, al principiilor lui Spinoza sau Kant aveau însă constanță și universalitate. Principiul comunicării nu are însă formă perfect definită, este susceptibil de interpretări variate și, eventual, capricioase și este dificil să se stabilească odată ce ia o formă concretă, aplicată, cit de larg promovează comunicarea, cit de mult implică realmente omul în comunicare. În fapt, morala comunicării este esența autentică a tuturor sistemelor morale: a face din ființele umane individuale o ființă unică, mai axiologic înaltă și mai pură, fără a altera cu nimic prin aceasta natura specifică a fiecărei individualități. În afara comunicării dintre părți nu este posibilă nici definirea reciprocă a specificului părților și nici constituirea unității mai vaste. Între lucrurile care pot menține însă părțile colectivității umane în afara comunicării și deci unității, se află privațiunile care obligă indivizii la

XXIX. MIZERIA

o luptă sfîșietoare și izolată, chiar dacă este a tuturor, pentru supraviețuire. O asemenea condiție poartă numele de mizerie. În starea de mizerie, individul alienat în dublu sens: este dezumanizat și este livrat total determinărilor exterioare impuse de o ambianță nu rareori ostilă.

În fața mizeriei, ființa umană tinde, cînd nu abandonează cu totul, să se replezească înspre intimitate și înspre spirit. Ambele oferă un sprijin important umanității omului. Intimitatea este o restrîngere a comunității umane către un minim necesar. Evident concentrarea comunicării, în primul rînd concentrarea emoțională, sporește enorm. Dinamismul personalității, stimulul o vreme, se poate pierde intrucît conținutul comunicării poate ajunge — fatal — la sărăcire. Spirituațitatea vieții interioare se verifică numai prin comunicare, și încă printr-o comunicare largă. Înfrîngerea efectelor morale negative nu este ușoară — mai curînd ar trebui spus că ea nu se produce cu adevărat decît excepțional, în rest este provizorie sau, mai rău, se dovedește o pură iluzie. Cel mai adesea, în condiții improvizate, intimitatea devine autism în doi (sau într-un mic grup), iar experiența spirituală devine autism pur și simplu. Umanitatea are deci datoria să confere capacitate de ființare morală oamenilor prin care această umanitate există. Aceași lucru trebuie avut în vedere de orice colectivitate omenască. Dezvoltarea morală a lumii moderne exact în această direcție se și face: morala colectivă este aceea care antrenează morala individuală. o orientează și, pînă la un punct, o creează. Grupurile umane constituie ceea ce Freud numea „marji indivizi sociali”. În structura acestora funcționează un maximum de interconectări o maximă comunicare interumană, utilizînd și dezvoltînd capacitatea de expresie a ființelor omenesci. Desigur, dictaturile sînt anti-comunicare. Indivizii nu sînt descurajați în a comunica reciproc. În acest fel, societatea nu asigură morala individuală ci, dimpotrivă, o dezintegrează. Personalitatea specifică regimurilor totalitare este personalitatea autică. Dar dacă morala — și deci comunicarea — este cea care asigură existența dincoala de sine, în lume și prin lume, a omului, ea face și eficiența societăților prin faptul structurării informaționale a grupurilor umane. Evoluția istorică modernă s-a dovedit antitotalitară, democratică.

Pe scena lumii a rămas însă mizeria. Pe scena Estului și a noastră ea este deosebit de pregnantă. Dumnezeirea, în cadrul alienării produse de mizerie înseamnă decuplarea comunicării cu tine însuși în prezentul actual și în timp, precum și decuplarea comunicării orizontale cu semenii. Sistarea sau gracilizarea comunicării actuale cu propria-ți ființă se numește **inautenticitate**. Reducerea comunicării cu tine însuși în perspectiva timpului este **obuzitate**. Noncomunicarea cu semenii — sau slaba calitate a relațiilor cu aceștia — se manifestă ca **desocializare**. Faptul de care a fost vorba mai înainte, al supunerii grave, în condiții de mizerie, la pretenții exterioare alcătuieste starea de **captivitate**.

România, asemenea Rusiei, Poloniei, Bulgariei este atînsă de o sfîșietoare mizerie — o mizerie în care totul este mizer și de aceea fenomenul trebuie socotit ca fiind catastrofic și crucial pentru istoria noastră, ca și pentru aceea a întregii zone căreia îi aparținem. Într-o societate în general prosperă, mizeria își exercită efectele tragice chiar asupra celor direct afectați. Atunci cînd mizeria invadează arii largi ale vieții de efectele ei, îndeosebi de cele în plan moral, nu mai scapă nimeni. Desigur, atunci cînd comunicarea este viciată — ne referim acum la vicierea comunicării prin mizerie — ce' mai grav sînt afectate locurile și subsansamblurile sociale în care această comunicare este în mai mare măsură obligatorie: numim astfel lucrurile și sistemele conducerii instituționale, sociale, statale.

Inautenticitatea, dezastruoasă în toate planurile existenței, este acu' și insuportabilă la conducători. Omul în mizerie — sau în contact cu mizeria altora ori a națiunii sale — încearcă să scape, ideal, de starea care îl zdrobește construindu-și o identitate falsă. Vorbim de demnitatea noastră, sau de înțelegența care ne este proprie, atunci cînd sîntem oportuniști sau needucați. Conducătorii vorbeau despre decizii politice atunci cînd nu erau capabili decît de reacții timide, necugetate, lipsite de fundament analitic, penibile. Aceiași vorbesc despre creștere zero (sau plus, sau minus) în absența celei mai elementare capacități de prognoză.

Îngreunarea demențială a tuturor mecanismelor contabile și birocratice este denumită corectitudine și rigoare. Etatizarea văutei aflate, în proprietate descentralizată sau privată poartă numele de unificare a cursurilor (care din două devin trei) sau chiar de convertibilizare. Autoritarismul se numește democrație. S-ar putea spune că, în fond nu numele conținează. Trebuie înțeles însă că inautenticul nu va naște nicicînd autenticitate, ci doar inautenticitate. Dacă dorim să obținem o creștere economică, progres cultural și succes în acțiunea socială rămînd într-o zonă de inautenticitate sau mai clar spus de minciună, să fim convinși că le putem avea dar numai ca prosperitate, progres și succese mincinoase, ireale. Dacă mizeria poate fi cumva depășită, atunci aceasta nu se va putea întimpla decît prin eliminarea neadevărului.

Obuzitatea este, încă mai mult decît inautenticitatea, un viciu și o perversiune de conducător. Martin Heidegger vorbea despre „poetul de vremuri sărace”, în comparație cu un Holderlin poet de vremuri poetice, am spune noi, pentru care trăirile cele mai concrete se află mereu cuprinse în referențialele marilor principii metafizice. Actualitatea este văzută de marele Holderlin după molezele celor mai mari epoci creatoare ale spiritului uman. Poetul de vremuri sărace — un Rainer Maria Rilke — vede sufletul omenesc în simpla lui actualitate. Ar fi bine dacă am avea acum, noi, „conducători de vremuri sărace” — dar nu mai avem aproape decît numai „conducători de vremuri mizerie”. Cel ce administrează sărăcia știe că aceasta poate fi o încă-umanitate, cu condiția ca o serie de valori umane majore să rămînă respectate și susținute. Cînd totul devine oportunism, înseamnă că mizeria își merită numele pe deplin. Aceia dintre conducători, care funcționar nu aparțin mizeriei — și ei sînt numeroși — să nu mai întîrzie cu nici un chip sub fascinația invocării mizeriei de către ceilalți. Adevărații oameni politici știu că în lumea umană demnă și curajoasă, prezentul este făcut cu depîndă de viitor și nu invers. Ceilalți nu sînt decît parte a mizeriei care se perpetuează pe sine. Vechea planificare era încercare de extrapolare a trecutului prin prezent către un viitor, pentru ca viitorul să nu fie niciodată o formă de schimbare ci simplă reproducere a celui trecut. Inițiativa liberă este crearea de prezent și de viitor din speranță și competență. Indecisă între a face din prezent un trecut sau un viitor, obuzitatea mizeriei noastre reduce acțiunea economică românească la nulitate. Noi nu mai producem, noi, din cînd în cînd, mai încropim.

Desocializarea în forma sa cea mai gravă este o denaționalizare. Națiunea există printr-o serie de mecanisme remanente și, în fond, automate, cit și prin unele rapide, care se cer continuu întreținute și care invariabil, rezultă prin acte de conștiință. Între mecanismele remanente ale vieții națiunii se află limba, locuirea unui anumit teritoriu și tradițiile. Însămînțind foarte mult, acestea nu pot înlocui celelalte elemente ale existenței naționale: voința de unitate, creativitate, conservarea valorilor prin care se întrețin

demnitatea, stilul comportamental-etic al națiunii. Starea noastră de mizerie ne aduce în pragul denaționalizării, avînd o limbă, dispunînd de un teritoriu al patriei și de numeroase tradiții, dezbinarea ia amploarea perversității. Nu se pune aici problema de a cultiva sau nu, în viața publică, varianta de opinie și critică, ci de a accepta că ești dator unei colectivități umane cu o serie de acțiuni pe care nu le poți desfășura izolat și că în desfășurarea lor cel pe care te poți baza, în primul rînd, este un alt membru — oricare ar fi el — al acestei colectivități, și colectivitatea este chiar națiunea ta. Riscăm să devenim asemenea animalelor care înecate împreună într-un sac se sfîșie între ele. Oamenii națiunii noastre nu se iubesc între ei și — sub ploii de cuvinte demagogice — nu își iubesc națiunea căreia aparțin: cine nu crede, să citească două-trei ziare luate la întimplare. Nu duritatea cuvintelor, nu critica sau polemica sînt importante, ci faptul indelebil că iubirea lipsește într-o măsură incredibilă, iubirea care, atunci cînd este, dă o notă familiară și caldă, pînă și celor mai grave acuzații. Ce să evoluăm, va trebui să redevenim ceea ce aproape că nu mai sîntem: o națiune reală și nu doar una potențială, coerentă a voințelor libere și diverse, nu doar o fortuită imbinare de circumstanțe și acte.

Oamenii acestui post-comunism par, mulți dintre ei, captivi fără să fie totdeauna clar în ce captivitate, în mîna cui se află. Aceasta nu este o problemă de valoare intelectuală sau străucire a personalității. Gorbaciov era mai atractiv și, prin sine, ar fi putut inspira o mare încredere, dar gesturile și acțiunile sale nu lăssau impresia de a fi cele ale unui om liber. Elîin, cu o apariție poate mai puțin fericită, crează puternica impresie de a fi un om liber. Mizeria lumii estice va produce totuși multă vreme personaje exprimînd prin inadecvarea jovialității sau prin disproporția crispării faptul clar că nu sînt decît oamenii de paie al unor forțe care subsistă intrucît devorează instituțiile statului prin însăși capacitatea lor de a dispune de politicieni improvizati, așa precum balurul dispunea de niște probabile fecioare.

Iată cît de profunde sînt efectele morale ale mizeriei noastre. Sînt multe cauzele care mai pot genera alienare — bogăția excesivă fiind una dintre acestea — dar actualmente mizeria prin centrarea egoistă a persoanei pe sine, prin anxietate, dezintegrarea socială, depresiunea volitivă, lipsa puterii de a spera, închide niște cercuri deosebit de vicioase în viața românească de astăzi. Vom mai putea trece vreedată dincolo de această degradare materială și morală în care ne-a scufundat comunismul? Esența eșecului nostru este una clară. Nu centralismul a contat în primul rînd, nu inhibiția inițiativei sau corupția, ci un lucru decisiv pentru tot ceea ce înseamnă evoluție — biologică, socială, intelectuală, spirituală. Acest lucru se numește selecție. Pentru ca orice realitate să fie dinamică, vie, trebuie ca să opereze selecții și să se supună selecției. Societățile libere colectează conținut — oameni, idei, sisteme, structuri, tot. Odată selectate, deci diferențiate valoric realitățile, ele permit opțiuni și inițiative. Societățile totalitare, prin recursul la dogmă ca instrument de autoritate, nu operează nici o selecție adevărată, deci bazată pe criterii naturale de eficiență și adevărate. Realitățile sînt comparate doar cu necesitățile dogmei. Momentul selectiv, noi nu am ajuns să-l parourgem. Nu selectăm întreprinderile bune eliminîndu-le pe cele rele, nu selectăm oameni, idei, programe. Am dori să păstrăm totul. Dacă noi nu alegem binele de rău cum ar putea existența noastră să devină mai bună? Ne motivăm mizeria. Selecția trebuie să separe competența de aparența ei, actul politic de simp'a caricatură politică, ideea de asocierea oarbă a conceptelor. Selecția va trebui să privească actele statului, instituției sau grupului nostru, familiei. Pînă cînd familiile nu vor ști să aleagă de pildă, pe care dintre copii să îi trimită la facultate și pe care într-un atelier sau într-un magazin, va fi inutil să sperăm într-o miracol. Depășind, printr-o adevărată metamorfoză grava noastră incapacitate de selecție, eliminînd mizeria și, deci, alienarea, redevenind o națiune puternică, examinîndu-ne obiectiv defecte și calități, vom învăța că România devine mediul unei autentice comunicări umane sau pieri în mizerie. Între aberațiile inautenticității demagogice — voluntară sau nu — este și ideea că statul ar putea să ne ofere mai mult decît un cadru de viață nederanjat; mizeria nu este altceva decît produsul dezechilibrării relației dintre națiune și stat.

Caius Dragomir

În căutarea romanului (VI)

10. **IN ACTUALITATE.** Cu **Patru și un absent** (ed. Eminescu, 1988) B. Elvin ajunge la cel de-al șaptelea roman al său, ilustrând (**După o lungă și grea suferință**) un itinerar în proză credincios unei estetici relativ conformiste, în a cărei ecuație domeniul „actualității”, joacă un rol de pivot tematic. Ea face să se intersecteze... paralelele unor destine care, în funcție de unghiul ales, destăinuie, pe rând, atuul a două quinte sparte. O dată, saga de familie a doctorului Daniel Nistor, cu careul tată-mamă-fiu-noră (probabilă) și marele absent emblematic (Toma Nistor, frațele-părinte, dispărut prin suicid la finele anilor '30); în paralel, ambianța profesională a protagonistului (considerat astfel încrucit participă la ambele serii narative), reprezentată de patru + unu medic (al cincilea, Dumitriu, joacă rolul anchetatorului răscolind conștiințele în măsura în care, simetric, figura absentului Toma determină o permanentă comparație morală, un proces de conștiință cu și fără martori). Construcția este una simetrică, realizată în manieră contrapunctică, iar elementul ei de coerență îl constituie Daniel, a cărui prezentă reprezintă efectul, concret dirijat, al acestor interferențe narative. Actualitatea (fără ghilimele) prozei lui B. Elvin nu provine, deci, din exploatarea noutăților de scriitură, față de care apetența umorală este bine temperată, cit din utilizarea temelor predilecte ale unui anume tip de scriitor contemporan. Este vorba de o mare parte din autorii debutanți în anii '60, care și-au menținut, constant, linia de conduită narativă, adâncindu-se, în schimb, preocupările de sondaj în cotidian. A rezultat configurarea de **tipuri**, din a căror reunire va să rezulte contemporanul nostru de pe stradă, din birouri, spitale, instituții culturale și de învățământ (cazul romanului de față) sau din fabrici, uzine, agricultură (vezi Nicolae Țic, Ion Brad, Vasile Băran, Corneliu Ștefanache ș.a.). E adevărat, nu dintre asemenea autori s-au ales capetele de afiș ale prozei actuale, însă peisajul acestora ar fi fatalmente incomplet fără relevarea respectivelor hașuri (vezi, în acest sens, articolul mai vechi al lui Mircea Iorgulescu din „România literară”, consacrat „Metodei Țic”).

11. **DINCOLO DE VIZETĂ.** Debutant în genul epic încă în 1962, cu **La marginea orașului**, tenacele prozator Al. Simion își vedea publicat, în 1988, cel de-al doisprezecelea volum, totodată al unsprezecelea roman al său — **Coridorul** (ed. Eminescu). Într-un timp, autorul a ajuns la un simț evident al construcției, care-i oferă posibilitatea de a proiecta în cele peste 300 de pagini ale unei producții, o întinsă listă de personaje, codul relațiilor interpersonale susținând tensional romanul. Arhitectura e, în genere, corectă, vădind disponibilități încă și mai mari pentru fresce de proporții, al căror contur dimensional poate fi vizibil amplificat de alternanța previzibilă a evenimentelor exterioare cu cea a datelor psihobiografice.

Schema folosită, binară, nu vizează experimentul, este ușor rezumabilă, ponderația cu care se acționează asupra materiei epice și hetulburarea apelor a-dînci de către analiză putînd fi deopotrivă interpretate ca semne ale discreției auctoriale și ale dorinței de a nu se aventura din greșeală în vreuna din zonele cu nisipuri mișcătoare ale prozei mai noi, de o cu totul altă factură, mai acuzat „tehnicistă”. Oricum, romanul nu este doar lizibil ci și, pe segmente suficiente de ample, cu adevărat interesant pentru lectorul mediu. Poate că doza de previzibilitate imprimă textului o oarecare monotonie, însă și acest indiciu al curgerii line, „nespectaculoase”, poate fi considerat un dat stilistic, umoral, ca și aplecarea către subiecte și personaje de extracție democrat-populară.

12. **GENEALOGIE TRANSILVANĂ.** În ciuda supradimensionării (deloc inabile!) a materiei epice din această **Gesta valachorum** care este **Corinda** lui Mircea Vaida (editura Cartea Românească, 1988), cartea se poate citi într-un ritm trepidant. Innodarea firelor epice, realizată prin **raccourci**-uri textualiste, tensionează fără a obosi din cale afară. **Tilcul cronicilor** propune un **Pentalog**: „am încercat pe cinci căi să pătrund în amintire, aflînd, pînă la urmă că la capătul fiecăreia mă așteaptă același om, același înțeles”. Același Corinda, spus mai explicit, căci „așa cum va diagnostica sentențios un personaj secundar (nu întimplător, psihiatru!), „numele Corinda, prin însăși rostirea lui implică o întreagă istorie”. Un mileniu de istorie transilvană pe care autorul o lasă la dispoziția Corindeștilor spre o mai liberă gospodărire, fără intruziuni naratoriale abuzive și fără impunerea forțată a unui anume fir epic. „Timpul e reversibil. Eu nu văd în desfășurarea evenimentelor o consecuție, ci un paralelism. Azi, ieri și mâine se pot inversa! Cronologia?... O consider un simplu moft...” (p. 420). Bănuim, însă, un posibil narator în fiecare din vocile care se perindă prin cele cinci „cărți” (**Umilința, Cutremurul, Vestitorul plătește cu viața, Agonia contelui, Orgoliul**), aidoma martorilor chemați la procesiunea judecătorească a Istoriei. Dar nu este, în nici un caz, o „judecată pripită”! Oameni, fapte, întîmplări sînt cumpănite îndelung de și prin memoria neperisabilă a unui neam de oameni-lup, în crîncenați pe ruinele unei cetăți simbolice. Beneficiarul narativ al acestor depozitii este „cel mai tînăr Corinda”, (pre)destinat a ispăși pînă la capăt osînda temei povestitorului, a cărui esență biografică este complet sublimată în cea biobibliografică a eredității nominale. Despre Radu Corinda nu știm practic nimic decît că el există prin (în)scrierea în Carte a tuturor acelor conți palatini, voievozi de Glod, baroni de Olpret, seniori de Gîrbău, pîrcălăbi de Ciceu și, în ultimă instanță („naratorilor”), electricieni de mină, precum Amos Corinda. Totuși, nici el nu este un „autor” cu drepturi depline. El, „acest Ra-

Spre casă. În amurg.
Pe fiecare stradă
sînt alt trecător.

GLOSSĂ

Avrea să scrii pentru că mori oricum și zilele de naștere nu servesc la nimic, nici sărbătorite nici nesărbătorite, nici pentru tine nici pentru umanitate. Războiul, miracol maltuzianist ori numai boala împărțită, frătește între națiile pămîntului, accidente individuale, catastrofele naturale și multe alte neșanse împiedică omenirea să fie un tot plauzibil ori măcar o entitate ridicolă așa cum sînt șopirlele scizipare (partea egală cu întregul, întregul refăcut prin parte). Nu, omenirea e pulverizată, dizolvată — ca fumul și ca norii.

Un strigăt noaptea tirziu pe stradă contorsionată ti se imprimă pe creier — nimeni nu iese la ferestre, nimeni nu dă semne că ar fi în viață. Multe din ferestrele spre stradă s-au zidit, oamenii de azi nu vor să vadă mai mult decît în propria curte, pubelele și bătătorul de covoare, gardul dărăpănat ce dă spre vecin și trunchiul scoroșit al vreunul arbore. Nu îți să ai de-a face cu nimeni, contactele — chiar vizuale — te sperie. Preferi ca umbra degetelor să nu iasă din propria palmă. Mărturiu ori destăinuirii nu vrei de la nimeni. Implicarea o consideri cel

mai blamabil dintre păcatele capitale. Omenirea va muri prin implozie su-premă.

Cele câteva desene și picturi pe care le am în casă îmi asigură o împăcare anume în această seară de singurătate cînd mă simt părăsit de toți și nu-mi mai găsesc forța să merg mai departe în această lume de-o nebulie fără seamăn în care criminalii apar la televiziune ca la un festin degradant și interminabil în degradare. Cele câteva desene... Insule cu vegetatii ciudate, cu geografie mișcătoare, inconfortabilă. Alveole în care să mai pot locui o vreme, tot ce-mi spuneți voi păstrez undeva într-un loc nestiut din viitor, dintr-un viitor pe care-l fac cu mîna pe geam cînd nu mă vede nimeni și cînd cred că nici măcar eu însumi nu-mi dau prea mare importanță. Cadavru colateral sting al mării catedrale care e universul din ochii unui om care demult nu mai privește în afară. TE DEUM incolăcit în jurul gîtului, prinzînd spasmele iugulare și mult înainte ca măcar vreun gînd s-o fi violențat. Noi ne asemănăm, viermi din spațiu și o singură umbră care ne suge pîntecele elastic, tiritor și tot atît de suplu ca meningele: e umbra învrăjbirii universale, terorizanta tumefiere a cerurilor prea luminoase.

(Jurnal anticameleon — 8/12 oct. 1991)

Constantin Abăluță

du ar putea fi povestitorul însuși” (subl. mea, p. 535), dar „trebuie să verifice oricum izvoarele obiective (...) vorbele sînt de atîtea ori deșarte”, „investigația sa nu trebuie să piardă din vedere documentul” (p. 7). Literatura și viața intră cu drepturi egale în angrenajul intertextualității: viața ca document al literaturii și/sau literatura ca document al vieții (v. scenariul, intitulat **Umilința și orgoliul**, pe care Amos îl trimite regizoarei Narcisa Mercan). Chiar și „viitorul poate fi citit mai ales în trecut”, povestea ca și contemporană a lui Alex fiind, de exemplu, strîns legată de cea a strămoșului său Ezechiel, prin confirmarea/infirmitatea acelei „plăceri diabolice, devenită în cursul anilor artă, de a înșela tot ce e regulă sau lege” (p. 14). Nu poate exista în aceste condiții o cronică neutră, scrisă din exterior, textul fiind mereu legat intim de personalitatea și, prin ea, de subiectivitatea istorică a unui Corinda, în fapt corelatativ necesar al obiectivității reci a discursului narativ matricial. Deci, „nu uita — cărțile, arhivele, scri-sorile cele vechi și n-ar strica, din cînd în cînd, să te privești în oglindă”! Memoria, așa e, nu poate fi amputată. Poate fi invalidat insul fizic, dar chiar în infirmitatea acestuia apare posibilitatea stocării unui „tezaur ambulant de informații”, așa cum se întîmplă cu ciotul de lemn acoperit cu cifre și litere, veritabilă agendă de telefon a is-

toriei aparținînd lui Moise Brahms (u-martor al declinului Corindeștilor, chiar faza sa dramatică de istoricizare „Orice obiect e o cheie spre trecut” (p. 6), cronologia aleatorie a textului fiind determinată și de fluxul memoriei afe-tive, aici putîndu-se ghici irepresibi-tentația a autorului „Mircea Vaida” o a se amesteca în discursul istoric. U-tip mai acru ar fi tentat să zică: „E și?”

13. **KISS ME, KITSCH ME!** Cine n-ăvzut cozile de la Scala? Cine n-ăvzut adolescenții bătîndu-se pentru u-bilet în plus? Cine n-ăvzut-o pe Te-dora Mareș fisticîndu-se pe marele cran în chip de școlăriță model, cu c-diță? Cine n-ăvzut, deci, seria **Lic-enii — Declarație de dragoste — Exten-poral la dirigenție**, culminînd post-r-voluționar cu **The Liceenii Fuck'n Rol** (în paranteză fie spus, de la acest j-de cuvînte colegului H.G. i s-au tr-amenințări cu moartea din partea un-oarecare „Marin Șova”) Ei, bine, cin-ăvzut aceste pelicule și nici n-ăc-tit proza tipică a scenariului (în speț **Declarație de dragoste**, col. „Bibliote-Bleu” — sic!, Ed. Iacobi, 1991), n-pierdut nimic. Zice lumea că domnul (a cărui diacritică pe coperta cărții o... inimioară roșie) „reabilitează idila-care „intersectată de efluviile roma-tice necesare, de elanurile și de iluzii-ce cresc odată cu eroii «Noi creștem-dată cu țara!», se validează psihologi-sociale și artistice”. În realitate, dl. **falsifică psihologic și social** (căci de a-tistic nici nu poate fi vorba) drama „L-reenilor” din generațiile ceaușiste. N-care, de altfel, i-a cunoscut foarte bin în calitatea sa de profesor. Numai ide-de a rezolva o criză adolescentină pr-expedierea eroului pe un șantier tineretului („Pentru tine, Tațo dragă. Am săpat o vară-ntreagă / La Canal care leagă / Dunărea de Marea Neagră — conf. Ion Stratan) și tot ar fi de-juns pentru a califica drept „sinist-modalitatea „analizei” psihologice pra-ticate de dl. Ș. Nu este o naivitate scriitorului „ci un act conștient de me-cenariat ideologic, dublat de o frau-cinică la nivel emotiv: „Zîmbește ac-lei amintiri. Au fost zile frumoase, gr-le, dar frumoase. Au muncit, nu glum-S-au simțit însă bine pe șantierul ac-la de construcții de lingă Marea c-Mare...” (subl. mea — D.S.B.). Kitsch-politic este dublat, la tot pasul, de o-stilistic, autorul fiind un minuitor în-pătimit al metaforei ieftine: „apele c-argint ce luminează o bucată de peret (id est oglinda), „mi-s gîndurile păsa-ingenunchiate-n zbor” etc. În plus, s-tisfapțiile inerente de substituere fac pe autor să uite că nu despre sin-e vorba în „roman”, ci despre niște ad-lescenți disco, hard&heavy: „Alexa-dru făcu să se reverse în cameră aco-durile sublime ale unui tango celebr-ș.a.m.d. În orice caz, „fata avea bu-fierbinți, și ochii verzi, și părul c-aramă moale” (Șovu dixit).

Dan-Silviu Boerescu

george canache

Revedere

un ochi mare —
Cerul.

Morgana

In oglindă
Poemul
Zimba

Flori

Fluturi
Se destramă-n petale

Numele meu

m-a înfiat
un poem

Vamă

„Dar unde este rima?”
„În flacăra Zeule,
in flacăra...”

...Poemul un cîntec de ceară”

Drum spre dimineață

Nici
nu
știți —
zăpada-l
casantă

Țarmul

prin Michelangelo Bounarroți

dalta,
marmura
și Tu.

Metamorfoză

flăcări negre,
Luna.

Împlinire

Și ce ți-aș mai putea spune...

Alt final

...era tirziu...
răsărea soarele...

Mai mult decât în debut

Un pictor de 33 de ani, aflat primul contact major cu piața artistică a Capitalei. Un debut neanunțat de mic special, exceptând doar, așa cum indică fișa prezentelor publice înrisă în catalogul expoziției, cele patru sau cinci apariții de grup prin săli în provincie sau de interes periferic în București. Cu toate acestea, am avut plăcută surpriză să descopăr un om format, un artist cu un simț deosebit al atelierului, al laboratorului de creație, în care se simte în largul lui testând modelele deprinse în școli și la maestrul său văzuți ori nevăzuți... Abordează cu egală distincție stilistică aproape toate genurile care fac obiectul marii picturi: de la natura atică la peisaj și de la compoziția de un ori portret la nud. Desenează di-

rect în culoare lăsând să se întrevadă tehnicile diferite de aplicare a straturilor de materie pigmentată, dar și predicția pentru tușa senzuală. Cele câteva crochieri din expoziție ni-l relevă pe **Mircea Doinaru** drept un desenator remarcabil, calitate care ni se pare definită de nativitatea sa artistică, dar și de instrucția serioasă pe care a dobândit-o în școlile ce le-a urmat. Doinaru nu este, deocamdată, un creator, în înțelesul deplin al cuvântului. El se situează, însă, în sfera mimeticilor superiori, a discipolilor bine temperați, care parcurg drumul inițierii în tainele meșteșugului până la capăt. Nu problema clarificării determinantelor estetice ale propriei personalități se pune acum la Mircea Doinaru, ci aceea a deprinderii cât mai cuprinzătoare a orizontului cunoașterii artistice. El se străduiește să dea contur vizual acestui mesaj abstract, care este **spiritul creației**. Pentru că, mi se pare, acest pictor aparține speței creatorului analitic, lucid și cultivat. Asta îl și ajută să obțină performanțele plastice cu care își onorează debutul. O selecție, pe care o simțim severă în cuprinsul propriului discurs plastic, a operat în laboratorul său de creație din ultimii ani, pentru a ne oferi astăzi imaginea sintetică, sublimată aproape, a ceea ce acest pictor poate fi. O tentativă de concentrare a identității sale artistice, concepută cu detașare și instinct critic, ceea ce este un gest rarism printre tinerii aspiranți la gloria artistică.

Am dedus, din cele ce am putut contempla pe simțele de la parterul „Căminului Artei”, că Mircea Doinaru este posesorul unei opere de atelier deloc neglijabile, în care studiul tenace și redundant a blocat orice tendință experimentalistă. După opinia noastră, genul în care pictorul, cel puțin la această dată a împlinirii sale creatoare, se exprimă cel mai convingător este

„nuda”. Sînt în expoziție câteva tablouri consacrate acestui gen, care pot sta oricînd alături de pinze consacrate în materie, fără nici un complex sau insinuare de motive sau modele inspiratoare. Notabile sînt și cîteva studii de portret, între care „Infanta”, „Femeia în roșu” și seria de Arlechini și Aposoli se rețin cu ușurință. Unele scări de construcție sînt vizibile în naturile sale statice, dar capacitatea de sintetizare cromatică în conturile unui desen dezinvolt condus în suprafața pinzei, fac și din acest gen un factor de interes. Probabil că în viitorul nu prea îndepărtat pictorul ne va copleși cu pilda

căutărilor sale de acum în această privință.

Observații de aceeași factură sînt de făcut și în puținele încercări peisagere. Alunecarea în alegoric subminează în bună măsură acuratețea compoziției, viziunea plastică se desprinde anevoie de atmosfera de atelier. Probabil că studiul plin-air-ist se impune ca o terapie necesară și revigorantă.

În ansamblu, o apariție decentă și serioasă pe firmamentul picturii noastre contemporane, care va avea ceva de spus în anii ce vor veni.

Corneliu Antim

Muzica

Ext și respirație

Privesc o piersică. E tare, e aromată, „puțină”. Ascult o muzică. E aromată (cromatică), orgolioasă, e multă.

Respirația e caligrama ființei. rma, adevărul ei. Respirăm uneori pe alte modele. Trăim prin alții, teorii ne ținem cît putem respirația. fel. Avem șansa de a deveni camon al vidului. Nu cel benefic despre re vorbește François Cheng. Ne-am umat deci o existență livrescă. Și nuși nimic nu mă umilește mai mult cît Biblioteca.

Prea tulbure, zice Victor și sună din utul său „vag” și sunetul lui e mai ncret și mai dureros decît o palmă imită în public.

Ei bine, atunci, mai exact, ce e respirația în muzică? Și nu numai aceea.

Nu de puține ori vorbim, cîntăm mai mult decît ne permit plămînil. Sintem neîncrezători în forța ideilor și a detaliilor de a se prelungi în ceilalți. Lecția lui Bacovia. Am în minte nenumărate exemple concrete. Într-un lied pentru voce și pian avem o frază bună, expresivă, pregnantă. Exactă și suficientă. O intonează vocea. Pianul îi răspunde, o prelungeste. Se prelungeste cu inutulă generozitate materie. E fecundat neantul. Se pierde mereu și mereu spațiul reflecției. Forța „vidului” e neutralizată de superabundența plinului.

Tăcerea care zidește. Am în minte și o celebră statuie „ne-terminată” a lui Michelangelo.

Teroarea contrapunctului. A contî-nuității.

O soluție o dă Orientul. Cel ce știe să-și regleze respirația. Occidentul adoptă și el, uneori, soluția plinului „aparent”. Texturile (norii de sunete) sînt percepute, prin distanțare, global. Multe note sînt stropi ai aceleiași raze. Multele raze aparțin aceleiași incandescent obiect. E poate cea mai dificilă lecție de compoziție.

După cea a lui Bacovia.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Acid, lejer, șomer!

Dialogul organizat de Mihai Tatulici pe programul doi a fost reluat pe programul unu. S-a spus că reluarea se datorează cererii nenumăraților telespectatori care doreau să vadă mai îndeaproape, mai cu amănuntul respectiva întîlnire. Să fim înțeleși, cînd ne referim la întîlnirea organizată de dl. Tatulici avem în vedere prezența activă a domnului Petre Roman, ex-prim-ministru și a domnului Theodor Stolojan, actual prim-ministru și, cu siguranță, viitor ex-prim-ministru. Noi ne referim la domniile lor, ceea ce nu înseamnă că și nenumărații telespectatori au făcut același lucru. Sînt gata să fiu convins (deocamdată doar am impresia) că telespectatorii respectivi n-au fost interesați în discuția celor doi oameni politici, ci în apariția pito-

reasă a invitaților-premiati, oameni din popor, care s-au străduit să fie cît mai personali, mai non-conformiști și, cu precădere, mai isteți și mai fermi în opinii decît realizatorul emisiunii și mai ales decît cei doi bărbați politici.

Domnul inginer-șomer s-a dovedit a fi o bomboană de participant la emisiune. Degajat, dezinvolt, cu gesturi largi, îmbujorat nițel (să fi fost ceva „anghelică” la mijloc?), domnul inginer-șomer s-a arătat un perfect reprezentant al românului-personaj. Nu-l interesea starea economiei, starea socială, șansele de a ieși din impasul blocajelor de tot felul, modul în care nația poate să se dezmoștească, că de prosperare nu poate fi vorba, pe domnia sa îl preocupă **idealul**. Ce ideal propune stăpînirea poporenilor? Că fără ideal, care va să zică, n-are cum să fie bine! Să mai fie valabil idealul național? Iată o întrebare care a leșit din preocupările de toată ziua ale domnului inginer-șomer. Că în vremea lui Ceaușescu voiam, nu voiam, aveam un ideal, domnilor. Un ideal bine precizat, descris, votat, aprobat din Congres în Congres. Nu zic eu, dar a zis-o omul din popor, domnul inginer-șomer.

Și uite așa, cu chestia idealului, emisiunea domnului Tatulici a ajuns să fie exact cum și-o închipuisese domnul inginer-șomer, nu o barcă, ci o plută. O plută a „Meduzei” pe care se moare în lumina pilpitoare a unui ideal pierdut în zare.

Ca să fie în regulă, celălalt participant din popor s-a trezit vorbind despre partea săsească a componenței sale biologice și uite așa am nimerit în alte probleme, mai spinoase, problema națională și aceea a naționalităților. Dar să lăsăm...

Important este faptul că am avut proba vie a unei stări de fapt; nu este important ceea ce trăiești ci ceea ce crezi că trăiești. Cam așa stau lucrurile în lumea românească a anului 1992, primăvara. Pînă cînd vom ajunge cu picioarele pe pămînt va mai trece vreme. Dar, oricum, vremea trece.

Eugen Uricaru

Trmare din pag. a 9-a)

dealul istoric

apă obținerea Independenței depline. Hăm din ei că „nouă, generațiunilor viață, ne-a căzut sarcina măreață de dovedi că bună a fost prăsila ce Traian a sădit pe pămîntul Daciei și că nu zadar au luptat străbunii noștri atîta veacuri de-a rîndul”. După care, lăurindu-și gîndul în temelul aceluiasi imț Istoric” ce nicicînd nu-l părăsea. ninescu urmează așa: „O idee avuse ralan în vedere cînd s-a hotărît să ver-singele oștenilor romani pentru curirea Daciei: voia să stabilească ordinea și să așeze un strat de cultură omească la gurile Dunării. Această idee, în care s-a zămislit neamul românesc, ci pînă în ziua de astăzi nu s-a reall-it; optsprezece veacuri au trecut, opt-rezece sute de ani de-a rîndul am lupt fără curmare ca să ciștigăm o sin-iră zi de dezvoltare pacinică; astăzi a sit acea zi și, acum ori niciodată, vom

face pasul hotărîtor pentru împlinirea misiunii noastre istorice [...] Ușurința, reaua credință, nesocotința ori zelul pătimaș de noi înșine, [...] acestea pot să fie izvorul primejdilor ce ne amenință și val și amar de noi dacă în vremile noastre mari am avea parte de a fi conduși de oameni mici, al căror cap e prea strîmt spre a putea cuprinde concepția bogată a misiunii unui popor întinerit după o viață de optsprezece veacuri, ori a căror inimă e prea searbădă spre a se putea încălzi de această mistună”. Cu stringerea de inimă pe care ne-o dă gîndul că și azi ne lipsesc, ori întîrzie să apară oamenii cu mînte și inimă mare ce afită ne-ar trebui, — să urmărim totuși gîndul eminescian pînă la capăt: „Trebuie să fim un stat de cultură la gurile Dunării; aceasta e singura misiune a statului român — și oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop pune în joc viitorul urmașilor și calcă în picioare roadele muncii străbunilor noștri. Aici, între hotarele strîmte ale țării românești, trebuie să se adune capitalul de cultură din care au să seimprumute frații noștri de prin țările de prinprejur, dimpreună cu celelalte popoare [...] Niciodată nu am fost element stăpînitor; niciodată nu s-a manifestat

în noi chiar nici tendința de a supune pe alții, ci totdeauna românul s-a mulțămît a fi adăpostit și a se dezvolta pe pămîntul său; dacă vom urma și în viitor tot astfel, lăsînd în pace pe cei ce ne lasă în pace și trăind în bună înțelegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societății europene și îndeosebi statelor vecine servicii pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de prinprejur legăturile pe care le avem noi [adică „legăturile-bizuite pe vocația nelmixtunii în treburile altora, a păcii și solidarizării în facerea de bine — n.n.].” [Idealul istoric al României, 1879].

De la 1879, cînd viziunea eminesciană despre asemenea ideal luminos prindea conturul pe care l-am evidențiat, și pînă la 1883, cînd prin testamentara Doiță fi aducea întregirile știute, multe se schimbaseră. Și s-au tot schimbat în așa chip, încît în versurile cu „De la Nistru pîn’ la Tisa / Tot românul plînsu-mi-s-a” ne recunoaștem destinul mașter și acum. Destinul — nu și idealul. Fiîndcă răsucirea verbală din acel „plînsu-mi-s-a” nu semnifică numai jeliuire, ci și revendicare.

Mai cu seamă revendicare — și refuz al abdicării de la ea.

Autoritatea intelectuală a bisericii

Se manifestă în unele țări europene, foste socialiste, laicizate cândva cu forța, un extraordinar ascendent al religiei asupra politicului și socialului. În Polonia, de pildă, catolicismul a putut constitui un extraordinar factor coagulant al opoziției, ducând finalmente la răsturnarea comunismului. Sigur că împrejurarea fericită a existenței papei Wojtyła a favorizat acest benefic proces. Sigur că tradiția a însemnat altceva pe plan religios într-o țară din (spre) nordul Europei, aflată în proximitatea Occidentului. Dar cum de s-a putut, în Polonia, ca biserica să ofere reazemul sufletesc și iniția redută a opoziției, iar la noi nu?

Această întrebare, pe care o port de mult în mine în stare latentă, nu m-ar fi determinat să trec la redactarea, poate un pic cam patetică, a unui nou articol, dacă nu mi-ar fi căzut în mână un volum de eseuri dedicat spiritualității creștine de ex-premierul polonez Tadeusz Mazowiecki. Se știe, Mazowiecki (născut în 1927 și de formație jurist) este fondatorul și directorul faimoasei reviste *Wież*, co-fondator al Clubului intelectualilor catolici și chiar, în anii '70, deputat catolic (!) în Seimul dominat de comunistii lui Edward Gierek. Ulterior, devine consilier al lui Walesa și redactor șef al hebdomadarului *Solidarnosc*. Cariera sa politică este profund marcată de influența mediilor catolice poloneze și nici n-a fost de mirare că întiul premier post-comunist al acestei țări a fost desemnat un intelectual și un creștin. Era aici, implicit, o recunoaștere a rolului cata-

lizator jucat de biserică în mișcarea de răsturnare a totalitarismului roșu.

Nu doresc să fac o exegeză amănunțită a volumului care în ediție franceză se cheamă *Un autre visage de l'Europe* (Les Editions „Noir sur Blanc“) și care în original purta titlul *Întoarcere la lucrurile comune*. Volumul în sine, conținând studii despre figuri marcante ale catolicismului din Polonia și de aiurea (Papa Ioan, teologul Bonhoeffer, Leszek Kolakowski), dar și intervenții subtile în problema „antise-

mitismului oamenilor de bine“ ori în cea, dramatică la vremea respectivă, a drepturilor omului, a fost interzis în „Republica Populară Polonă“ încă înainte de apariția sa. De publicat, el a fost publicat de activa editură clandestină Oficyna Literacka în 1986 și re-luat apoi, în traduceri succesive, în Occident.

Atitudinea acestui remarcabil intelectual creștin care este Tadeusz Mazowiecki a fost una lipsită de echivoc pe toată durata acestui parcurs bibliografic. El vorbește de „valoarea creatoare a speranței“, fără de care nici individul, nici societatea nu pot rezista în fața presiunii alienante a dictaturii. Speranța nu înseamnă absolut nimic în absența credinței. Ceea ce, în alt context, golit de substanțialitatea harului împărțit și asumat, ar putea părea simplă retorică, la Mazowiecki este, deopotrivă, cod etic și estetic. (Mi amintesc cu cită satisfacție strecuram cândva o liniuță, astfel: „est-etic“. Nu realizăm, pe atunci, în întregime falșa ontologică pe care o presupunea acest joc de cuvinte...).

Vin acum, cu sufletul negru și împovărat, și mă întreb cum de o asemenea fuziune mistică, scutită însă de

fanatismul medieval, a putut funcționa într-o țară tot socialistă ca a noastră și la noi nu. O explicație ar putea-o constitui atitudinea duplicitară a unei părți a bisericii noastre, mai ales a multora din capii ei, inclusiv a Prea Fericitului. Apoi, poate că represiunea anticreștină a fost mai dură aici decât în altă parte. Greu de admis și, în ultimă instanță, de suportat complicitatea bisericii la această represiune. Mă refer aici la problema greco-catolicismului, mistuit de ortodoxia noastră autocefală la comanda Partidului Comunist. Cum de atât de toleranta noastră biserică, reputată și respectată pentru deschiderea ei ecumenică tradițională, a putut consimți la această anexare „justificată“ politic de brucanii primilor ani de guvernare comunistă? La toată această problemă a „unirii“, care ne-a adus, în fapt, o schismă, profundă, se adaugă în chip covârșitor grava ruptură socială care a intervenit între drept-credincioși și păstorii lor. Acutizată cu încetinitorul timp de patru decenii de întineric, ea a erupt, paradoxal, încă din primele luni de „libertate“. De fapt, încă în pre-istoria imediată a „eliberării“, la Timișoara (16—20 decembrie) și la București (21 decembrie). Unde au fost slujitorii bisericii? În orice caz, nu în stradă alături de cei reprimati cu brutalitate. Exclud aici episodul nefericit al telegramii expediate cu o ciudată „anticipație“ de Teoctist lui Ceaușescu. Mă gândesc numai la preoții mulți și anonimi pe care nu i-am regăsit alături de tinerii revoltati, sfidând senilele tab-urilor. Mai departe: secvențele absurde, caragialești, ale demisiei („pe motiv de boală“) a patriarhului, urmată de realegerea (!?) sa ulterioară. Și, finalmente, lipsa de atitudine, ciudata apatie a preotimii în timpul mineriadelor, cu precădere în zilele cumplite de 13—15 iunie.

Să mai vin acum, după lectura din Mazowiecki dar și independent de ea, și să mă întreb de ce biserica exercită o adevărată autoritate morală și intelectuală altundeva, nu și în România? Timpul regăsirii de sine a bisericii noastre poate că nu a trecut. Încă. Schimbarea la față a societății poate începe odată cu cea a instituției care, cel puțin teoretic, mediază raporturile noastre cu Eternitatea și Divinul...

Dan-Silviu Boerescu

evocări

Cioran, apa și pietrele

La difuzarea prin T.V. a celei de a treia secvențe a valorosului și mult gustatului documentar artistic *Exercițiu de admirație* semnat de Constantin Chelba și Gabriel Liiceanu — dialogul de la distanță Petre Țuțea și Emil Cioran — una din mărturisirile celor doi prieteni, provocați la această confruntare după o despărțire de decenii, a contrariat pe mulți din cei ce au urmărit-o. Este vorba de amintirea faptului că Cioran, în anii fericitei sale copilării de la Râșinari și Sibiu a fost șocat auzindu-și tatăl rostind sintagma unui banal proverb ca: „**apa trece, pietrele rămân**“. El s-a arătat atunci profund surprins, încercând o mare deziluzie, o adevărată suferință, produsă, cum auzeam, de simpla proferare a unei ziceri populare. Poate oare fi înțeleasă, justificată, motivată, o asemenea suferință, fie ea atribuită, cum și este, unei sensibilități sui generis, afară din comun? N-aș paria pe un vot afirmativ, de aceea găsec firească mirarea și perplexitatea celor de care vorbeam.

Contrariat a rămas și subscrisul, în primul moment, apoi plecând de la acel proverb, tipare și pirghii ale memoriei puse în mișcare mi-au adus în minte un nume, un nume pe care l-am auzit rar pomenit, poate de trei sau patru ori, nu mai mult. Era numele unui vestit cărturar, se zicea o memorie fenomenală și o mare putere de muncă, cadru universitar prețuit și corespondent al Academiei Române, dispărut însă în floarea vârstei. Fusese una din valorile recunoscute ale Universității din Cluj, de după Marea Unire, unde gira catedra de limba latină,

coleg cu Vasile Pârvan, Emil Racoviță, Sextil Pușcariu și alte personalități de excepție. Cursurile pe care le ținea, se spunea că fascinau prin vraia verbului și prin noianul cunoștințelor, iar cele publicate de el în *Dacoromania*, *Neamul Românesc literar*, *Ramuri* și *Societatea de Miine* erau pagini cuce-ritoare, denotând o mare cultură, originalitate și spirit de pătrundere. În fruntea celor care l-au prețuit, cu deosebire era citat Nicolae Iorga. Scrierile l-au rămas în publicațiile vremii, în culegeri nu le-a mai strâns nimeni, iar el n-a mai apucat s-o facă, pentru că a murit în 1926 la 45 de ani. Numele lui era Vasile Bogrea.

Regreții mei prieteni clujeni Ion Clopoșel și Aurel Buteanu îl cunoscuseră pe Bogrea, iar Petre Țuțea îl audiase la cursuri de câteva ori, după propria mărturisire. Ba, nu mai știu cine, într-o zi la cafenea *Corso*, minunându-se de jerbele de scinte ale

spiritului pe care le perora Țuțea la masa unde ne aflam, a exclamat: „**Asta e din școala lui Bogrea!**“ Cunosându-l prin urmare pe Țuțea, putem face o inducție spre personalitatea lui Vasile Bogrea, ale cărui conferințe și scrieri cuceriseră atita lume prin talent și ingeniozitatea ideilor. Dar în afară de studiile sale de semantică, de unele etimologii și de cercetările în domeniul literaturii populare, de la Bogrea au rămas și alte însemnări, reflecții, aforisme, calambururi și cuvinte de spirit. Între acestea — și iată că drumul n-a fost scurt ca să ajungem aici — figurează și varianta cunoscutului proverb citat mai sus, un adevărat truval, dacă vreți, care nu face decât să înlocuiască ultimul cuvânt din original cu un altul care-i rimează. Deci: „**Apa trece, pietrele Român**“. Auzisem la cafenea această variantă Bogrea a binecunoscutei sentințe folclorice și ea va fi circulat cu atât mai mult în epocă în mediile intelectuale ardelenesti. Ar fi ușor de înțeles că părintele Cioran luase și el cunoștință de ea și mai departe totul poate fi dedus și explicat. Adolescentul furios care avea să urce „**Pe culmile disperării**“ și să fie demolatorul unor mentalități stătute, respingând clișeele și poncifile uzuale, nu putea să nu reacționeze la acest pro domo național conținut în truvalul lui Bogrea. Iar reacția lui putea fi deziluzie și suferință, cum o mărturisea, văzând cu exagera-

re în acest joc de cuvinte un act de infatuare tribală.

Aș mai ține să fac o precizare, în legătură cu alt moment al mărturisirilor lui Cioran, când povestește prima lui întâlnire cu Țuțea, spunând că acesta era pe atunci comunist, iar cel vizat i-a răspuns prompt: „**da, atunci practicam un marxism imbecil**“. Cioran îmi povestise faptul în Octombrie '89 la Paris și înainte de a-mi arăta cum Țuțea își făcea o cruce mare plecându-se apoi, ca în fața unei icoane și sărutând paginile unei gazete comuniste, mă întrebasese ce ziar comunist se găsea atunci la București? (Acel atunci erau primii ani de după 1930). I-am răspuns că în țară nu apărea nici un ziar comunist, dar la chioșcuri, să-și aducă aminte, se găsea destul de regulat *Journal de Moscou*, un săptămânal rusec în limba franceză, autorizat. În film, Cioran a citat ziarul *Pravda* (sugerat probabil de cineva) dar cotidianul oficial sovietic n-a fost văzut niciodată la noi înainte de 1944—1945, după întrarea trupelor rusești în țară. Serviciul Siguranței Statului nu dormea. Nu mai spun că Țuțea nu știa rusește și n-avea nici un sens să poarte cu el un ziar ca *Pravda*.

Vorbind atunci cu Cioran, m-am convins că, în afară de edenul Râșinarilor și Sibului, gândul lui face dese trimiteri și la raiul pierdut al *Cafenelei Corso*, unde ne vedeam cu prieteni și cunoscuți în atâtea seri. Luxosul local de pe Calea Victoriei, cu mesele încadrate în loji de catifea sub o revărsare de lumină era peste drum de palat și în vecinătatea grădinii Ateneului, la doi pași de căminul studentesc Vasiliu-Bolnavu, unde locuia Cioran. Lângă zidul din fund al localului, o masă lungă era rezervată presei și scriitorilor, artiștilor. Treceau pe aici regulat Ion Vinea, Cocea, Zaharia Stancu, Cioculescu, Streinu, dr. Liebllich, Ștefan Antim, Vianu, și lista poate continua. În alt colț, la o măsuță, patronul localului, bonomul Finkelstein, fi saluta cu o înclinare din cap și un zîmbet pe obisnuiții casei. L-a întristat pe Cioran când i-am spus că prin 1950 la talciocul care se ținea pe locul viran unde s-a construit mai târziu Spitalul Fundeni, îl văzusem pe patronul braseriei Corso în haine ponosite și la o vîrstă venerabilă în fața unei tarabe improvizate vînzînd niște păteuri de producție casnică. Mi s-a părut cea mai jalnică imagine a decăderii în care ajunsesem. Dar despre Cioran și seriile de la *Corso*, cu alt prilej.

Vlaicu Bârna

LIRICĂ POLONEZĂ

Romanul Londrei

dulle și roșcovană pe care au cunoscut-o într-o vară la Monte Carlo. Tatăl acesteia tinere avea o poziție socială înaltă. Venise în Franța în compania unei americane guralive, preocupată de căutarea cvadraturii cercului: cine-ar trebui să suporte cheltuielile de plasare ale armatei polonezilor reformați?

Englezoaica, nu se știe de ce, s-a arătat foarte prietenoasă față de Nadia, atunci, la mare. Când a reîntilnit-o, după cinci ani, în Londra, i-a fredonat imnurile polonezilor și rușilor, popoare „care l-au dat în bot lui Hitler”. Ar fi vrut să se mai vadă. I-a cerut soției lui Riepnin numărul de telefon. Se bucurase că o reîntilnise în Londra. *It's wonderful.*

Și, s-au mai văzut? I-a telefonat? Astăzi s-au revăzut pe strada mai sus-pomenită. Si? Văzînd-o, a întors capul.

„Poate nu te-o fi recunoscut. Or fi speriat-o cuțiile tale. Oricine fuge de sărăcie.”

„M-a recunoscut ea, și-nă bine. A-n-lors pur și simplu capul. Și-ți amintești cum m-a întâmpinat prima oară cînd m-a văzut cu Ordinski. Cu cită afecțiune. Dumnezeu știe de ce. Zicea să mă duc la ea. Zicea să ținem legătura! — Mint și iar mint.”

Atunci soțul căută să-și liniștească soția ofensată, cuprinsă de un acces de minie.

„Trebuie să treci peste asta. N-are rost să le pul la inimă. În străinătate englezii se poartă cu totul altfel decît în Anglia. Și nici ele nu sînt consecvente cu sine în oricare colț al pămîntului. Englezii ca și rușii, adoră Parisul, adoră riviera, adoră Monte Carlo, Italia, Vinul. Acolo toți vor să se însoare. Pe loc. Englezoaicele numai în Italia își pierd capul. Cînd se întorc în Anglia au uitat. Cum a spus Shakespeare. Visul unei nopți de vară.”

„Colea, încetați. Nu eu m-am repezit la ea. Ea s-a extaziat reîntilindu-mă în strada.”

„O cunoștință de la mare. Ce-a fost, a fost. V-a întilnit în timpul războiului, războiul acum s-a sfîrșit.”

Atunci ea-i mărturisii ce mult a surprins-o că englezoaica și prietena ei, americana, nu-și aminteau de nici un rus ori polonez din Nisa, ori de răniți, sau plinsetele copiilor, chiar nici de mare, de iahturi, clar de lună. Au întrebat-o doar atît, ce mai știa de Mustafa?

Riepnin și-o amintea vag pe englezoaica, cu atît mai puțin pe prietena ei, americană, și deloc pe Mustafa. Cine mai era și ăsta? Atunci ea-i aminti că era un marocan fotografic, care ținea în Monte Carlo o prăvălioră cu suveniruri și că ținea să facă o cafea excelentă. Și avea o forță magică de seducție față de vilegiaturistele străine, care ziua stăteau pe plajă, iar seara erau la cazinou. Degeaba, nu și-l putea aminti. Apoi Riepnin tăcu. Cum era posibil? — monologa în sinea sa. După atîta amar de război. Și după atîtea lacrimi. Și iubiri. Și să-l ții minte de Mustafa. La Monte Carlo marea era magnifică, — chiparșii divini, cerul azurii. Și apoi, iahturile. Și cerul instelat. Pînă spre Corsica marea este la fel. Cînd pronunță în gînd Corsica, își aminti de Napoleon. De-a lungul mării se înșirau lălele. Totul se prelungea în azurii mediteranean, și al cerului, iar ele care se întrebau de Mustafa.

Se strădui să-și amintească chipul americanei și al englezoaicei, pe care le văzuse în trecut. Le dăduse uitării. Luminarea de pe masa din preajma patului începu să pilpeie, se stîngea. Fumega. Ca, în sfîrșit se liniștește, se calmase amintindu-l că era de mult trecut de miezul nopții și că ar trebui să se culce și el. Era somnoroasă. A doua zi o așteptau păpușile, să le ducă spre vinzare în Londra. (Nici tatăl și nici mama nu i-au crezis așa ceva la naștere. Și nici mări-

ANNA SWIRSZCZYNSKA

Fiică-mea

Am clădit o casă,
mi-am ales un bărbat,
imi fac treaba mea.
Apoi voi pleca și va veni urmașa.

Își clădește o casă,
și-alege un bărbat,
își face treaba ei.

Apoi va pleca.
Născînd-o —
Am condamnat-o.

JERZY HARASYMOWICZ
-BRONIUSZYK

Western

Western
Western
In fiecare săptămînă același bandit
urcat cu picioarele pe masă
ne dictează condițiile
Pe masa mea plină de versuri
Îmi intră în casă pe cai
Aceleași bandă

Bunicule
Să ardem lada asta de lemn
televizorul acesta

Dar bătrînul este atît de absorbit
Că mestecă-n ciorbă cu pălăria

JAN GÓREC-ROSINSKI

Forum Romanum

Cu ce să vă miluiesc, Sărmani
Cerșetori!
Ce-a rămas din tine Romulus? Din tine
Pompei, Cezare, Traiane? Aici e
cadavrul Romei.
Împăcați cu proslăvirea: trebuie și ea
dărîmată
Nu mina lui Cezar, nu brațul lui Scipio
ci mina SCLAVULUI e prezentă aici. El
a clădit Roma. Nu moartea infoliată,
chinul celor fără nume durează aici.

tișul cu el). Pe jumătate adormită i se adresă pe neașteptate: trebuiau să plece în Kenya. Acolo-i totul ieftin. Adăugă încet, însă clar: „Nicky, de ce nu cereți Kenya?”

„Șoșo, așa ceva nu ne-ar aproba, oricît i-aș ruga eu. Cineva trebuie să plătească drumul pînă în Kenya iar noi nu mai avem un ban. O minune a fost și că am reușit să ajungem și pînă aici — prin bunăvoința polonezilor. Biserica anglicană, cu bani americani însă — le mai plătește uneori refugiaților drumul pînă în Kenya. Numai că preferă bărbații ceva mai tineri ca mine. Care să fie-n putere și să le poată rambursa datoria. Eu sînt prea bătrîn pentru asta.”

„Datceș zice că acolo am putea cum-păra o fermă. I-ai spus că mai avem în bancă vreo 30 de lire?”

„La ce bun. Șoșo? Cunoști proverbul: sătulul nu crede flămîndul? Și englezii au proverbul ăsta pe care l-am auzit în copilarie. N-aș fi crezut că mi l-aș fi putut însuși vreo dată. Am aflat acum.”

Liniștește se aștearna molatec, ca un pluș negru, peste încăperea, peste pat,

Văd cimitirul trupurilor răzvrătite.
O cucuvea înțeleaptă și veșnică!
De ce cînt Roma? Cărămida așezată

E numai tristețe.

STANISLAW BARANCZAK

Să privim adevărul

în față

Să privim adevărul în față: în ochii
absenți

ai pietonului lovit din întimplare
cu gulerul ridicat; cu ochii pironiți
pe panoul cu mersul trenurilor

accelerate

ai celui cu privirea mioapă
ce își indeasă petitul ziarelor sub nas;
cu ochii clătîți în grabă dimineața
de visul nerealizat, șterși în grabă
a doua zi cu lacrimile nesupuse, repede
acoperiți cu monede, căci și

moartea este
nesupusă, prea grăbită aleargă
spre acea cale infundată

din adîncul ochilor; deci să lăsăm tot
pe seama acestor priviri, să stăm la

înălțimea

ochilor, a însemnărilor făcute cu creta
pe zid, să vedem

adevărul din ochii căprui, care în noi
s-a pironit.

care-i pretutindeni prezent, înțepenit
în trotuar

sub talpă, lipit pe afiș și infipt în nori
și cu toate că sub noi niciodată

picioarele
nu s-au frint, doar adevărul ne va

ingenunchia

JERZY HORODYNSKI

Colecționarul

Adună hărți
din ce în ce mai mult domină
peste mări, peste țări și preșobolanii.
Se scaldă
în riuri de hirtie,
vizitează orașe moarte
în fișeturii
stăpînului lumii.
Fericit,

că printre hirtii
nu întilnește oameni.

ADAM WAZIK

Visul birocaților

În țara greierilor
centralizați
totul se rotește perfect
ca-ntr-un ceas.

Mesterul la birou
maestrul la control
și unde-i un muncitor
sînt doi funcționari.

La fiecare sfecă de zahăr
revine un funcționar,
costul contractării
este egal cu cel de producție.

Din marea piramidă
burnitează cu decoratii
cade grindină cit pîtra
și grămezi de formulare.

Jos sînt cei ce rătăcesc,
iar sus infailibili,
în aur bizantin
cu aureole pictați.

Într-un ac de gămălie
cinci sute de ingeri
care tot suflă
în goarne goale.

În țara greierilor
poezia șchioapătă,
cinci sute de ceasornicari
trebuie s-o repare.

WŁODZIMIERZ

SLOBODNIK

Poetul

Am ordonat ca floarea să existe
și floarea există.

Am ordonat ca norul să existe
și norul există.

De ce sînt muritor, atunci?

În românește de
Nicolae Mares

sa apare nu numai turmentată, ci special singulară. Fascinația exercitată asupra unor bărbați celebri în epocă sau care au devenit celebri post-mortem, nu mîngîie cu nimic, nu ogoiește cu nimic această flacăra a dansului, nici sculptura unui egoist, nici sinuciderea altui egoist. Isadora a condamnat costumul tradițional al baletului, a renuvelat baletul, l-a reapropiat de dans, de extaz, de sacrificiu interior. Părearea ei este și astăzi citată, ea făcînd o observație nu numai plină de bun simț ci și de humor și anume, că dansatoarea trebuie eliberată de fustița țepănă, incomodă, de bustine strîns și la fel de incomod, de centura sugrumătoare a șoldurilor și de pantofii *pointe*, un supliciu de satîn, pentru că nici un pianist, oricît ar fi de mare, nu poate transmite simțirea sa, gîndirea sa, iubirea sa, atacînd claviatura cu mînuși. Probabil că Isadora nu se gîndea la chirurgii, nici la felul de mînuși pe care ei le vor purta în viitorul viitor... „La musique souvent prend comme une — er; / Vers ma pâle étoile, / Sous un plafond de brume dans un vaste éther / Je mets à la voile; / La poitrine an avant et les poulmons gonflés / Comme de la tolle, / J'escalade le dos des flots amenées / Que la nuit me voile; / Je sens vibrer en moi toutes les passions / D'un vaisseau qui souffre; / Le bon

vent, la tempête et ses convulsions / Sur l'immense gouffre / Me bercent — D'autres fois, calm plat, grand miroir / De mon désespoir!” (Baudelaire).

În același timp, turmentat de parfumi rare, de celebrități poetice, de personalități ale lumii tablourilor nemuritoare, ale executanților de tragice întîmplări de viață sau tragice întîmplări imaginate sau cabotină întregul risc al acestui mit al lui Sisif, seară de seară, zi de zi, epocă de epocă), un tînar coreograf rus, Mihail Fokin, a înțeles că dacă vrea să rămînă celebru, trebuie s-o contrazică pe Isadora în ceea ce privește costumul, să ametească publicul și interpretii, să accepte costumul greu, picioarele goale dar să păstreze „fustițele” pentru baletele „romantice” și pantofii cu toc pentru cele „spaniole”; și mai ales costumele rusești pentru baletetele rusești. Deci „să nu se distrugă chiar totul!”. Au existat certuri între „fel de fel” de maestri, pentru „fel de fel” de balet și, trecînd prin timp, unii chiar au rezistat cu demonstrațiile lor: Leon Bakst Benois, Golovine și Korovine. Aceștia sînt incluși în *Mir Iskusstva* (Lumea artelor) jurnal editat de Serghei Diaghilev. „Rușii, în balet sînt mari! Sînt unici! Sînt de neîntrecut!”

De unde pînă unde toate astea în viața lui?

Părea că niște nori uriași pătrundeau din Africa direct în camera lor, în căminul lor jilav, ca să treacă apoi pe deasupra patului. În fundal distinsse întinderile nesfîrșite ale savanei, galopul aerat al gazelor, pătate-n alb pe pîntece. Încît avu senzația că în saltul lor i-ar atinge fruntea. Ca în final să simtă apropierea gîturilor prelungi ale girafelor, chiar deasupra paturilor lor din Mill Hill. Cit mai pilpia luminarea în sfesnic, el, mai mult somnolent, o mai putea desluși, cum căzuze într-un somn letargic. C-o mină atîrnînd peste pat, iar cu capul într-o rină, pe pernă, înfășurat în pletele bogate ale părului purtat, altfel, ca o coroană.

Atunci el se sculă încet, îi ridică mina peste pleo, și-i așeză capul pe pernă, să nu mai stea într-o parte, ca la un muribund. Apoi se lăsă în genunchi și-i sărută cealaltă mină, ca un actor ce cere îndurare. Știa că s-a culcat flămînd.

moda, altfel

Dansul (XII)

În 1877, se naște la San-Francisco, o fetiță, căreia destinul i-a hotărît să moară în 1927, la Nisa. Probabil tot el, prin cine știe ce ceartă vulgară dar benefică între ursitoare a căcut ca această fetiță, parcurgînd un sfîștel de timp și un astfel de spațiu să-lie, cum o numește Cyril W. Beaumont, autor de *design* pentru balet), „a new postle of the dance”.

Emoționată și inspirată de monumentele Greciei antice, ea apare pentru prima dată în fața unui public la Viena; către 1901 se află la Paris, iar în 1903 evoluează pe scena teatrului Sarah Bernhardt. A fost foarte criticată de majoritate și adulată de o minoritate ce avea instinctul genului, deci de artiști, de lumea artiștilor slujitori ai ericării muze. Dansînd, din dans în dans, din oraș în oraș, din țară în țară, din continent în continent, din scenă în scenă, și-a lăsat urma pașilor, ca urmele lăuate prin pădure de Hânsel și Gretel, fondînd școli de dans. „Elle pîrît tragiquement étranglée par son charpe”. În memoriile sale, existența

Am auzit, aceste aprecieri la Lenin-grad (eram într-o lojă, cu doi prieteni și colegi) cînd pe scena superbului teatru se mărețea, se tot mărețea „Fintina din Bahcisarai”. Am fost copleșiți de „dans”, apoi invitați conform protocolului, la un *cocktail*. Artificialitatea punerii în scenă fusese formidabilă, asimilată ca realitate a poemului pușkinian; realitatea comentării baletului era văduvită de ceva, poate de însăși terminarea spectacolului iluzionist: „Parcă-mi grăiau cu glas de jale: Harremul unde-i? Haniî ce-s / Schimbat e totul, triste toate!... / Și totuși, plină, cald și des /, Simțeam cum inima mea bate; / Mireasma, apele jucînd, / Mă îndemnau înspre uitare /, Făcînd să mi se nască-n gînd / O neînțeleasă-nfiorare: / Păru, că tainic plutitoare, / Trecu prin fața mea o fată!...” „Ah, umbra cui văzută-am eu? / Icoana cui cu visul geamăn. / Mă urmărea pe-atunci mereu. / Cu o țârie fără seamăn?” (A. S. Pușkin). Poate că baletul e o fată ce trece prin țara noastră „tainic plutitoare”.

Corina Cristea

MILOS CRNJANSKI

ROMANUL LONDREI

MILOS CRNJANSKI (1893—1977) intruchipează, alături de Ivo Andrić și Miroslav Krleža, „Sfinta Treime” a literaturii sirbo-croate, după cum remarcă un mare poet.

Despre cele trei personalități prolece ale secolului XX (născute în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, ce vor prefigura romanul modern, cu predilecție pentru tema condiției umane, se poate spune, fără intenția de a le minimaliza profunzimea scriiturii, că și-au desăvârșit romanul vieții.

„Romanul Londrei”, ce va fi publicat în anul 1971 la Belgrad, la șase ani după stabilirea definitivă a lui Crnjanski în țară, după un exil de un sfert de veac la Londra, proiectează experiența propriei emigrații în plan literar.

Subiectul romanului împlinește drama unui emigrant politic rus în capitala marelui Imperiu britanic, în anii imediat postbelici, narațiunea reiterând ritmul existențial al unei epoci apuse. Este romanul unei conștiințe incapabile a se adapta rigorilor istoriei, al unui refuz al adaptării la criteriile engleze și al respingerii mimetismului. Indolența vegetativă a eroului nu este o renunțare apatică a vieții, ci rezultatul conflictului interior dintre tendința de asimilare și cea de conservare a valorilor moștenite. Romanul propune topografia ca simbolică. Petrograd, Naberejnaia, Kercii au o funcție simbolică, apoi Paris, Praga, Portugalia, și în final, Londra — simbolul înstrăinării, al megalopolisului. De o parte se află individul, personajul central, ex-prim și fost ofițer țarist, de cealaltă parte sînt locuitorii metropolei și chiar însăși Londra. Conflictul ce se declanșează între indivizii însingurați și orașul tentacular cu locuitorii și instituțiile sale este resortul dramatic al narațiunii, osatura fabulativă. Astfel, s-a ajuns ca unii critici literari să vadă în acest Babilon modern, care este Londra, personajul central al cărții.

Din acest roman, cu accente profund biografice, ce compune experiența labirintică a emigrației, vă prezentăm un fragment.

a doua zi, pe la amiază, vîntul începu iar să viscolască. Privite de la fereastră toate casele erau înalbite, ca-n Rusia. Păreau ca-ngroapați de vii. Seara băură un ceai cald și se îndopară cu tartine cu margarină, încălzindu-și palmele la ceștile calde, ca apoi să se-ntindă țepeni în așternuturi, ca pentru somnul de veci. Imbrățișările lor nu mai erau atît de dese ca altădată.

Liniște și pacea căminului nu durară însă mult. Nadia, atît de pătimasă în dragoste, cu toată existența lor precară, își simțea soțul distant. Se întreba în sine ei, dacă avea o altă femeie, ori poate începuse să îmbătrînească? Cînd, de fapt, știa că el era absorbit doar de gîndul sinuciderii.

Atunci, în clipele dinaintea somnului, în tăcere, amîndoi se confundau în trecut. Ea-și amintea de primii ani ai căsătoriei, el de Rusia. Amîndoi existau doar în trecut. Nu mai erau, cum s-ar spune, în viață. La Londra duceau o viață înstrăinată. De cînd decăzuseră, sărăciseră, se simțeau atît de însingurați printre străini. Nu se mai puteau întoarce niciodată la casa lor, despre tată, mamă, nu mai aveau nici o veste, nu știau dacă mai erau în viață — ori cum se prăpădiseră. Crucea roșie îi căutase zadarnic. Și cit de des îi mai visau. Riepnin se plimba aproape-n fiecare noapte pe Nevski Prospekt, și-i povestea deprimat dimineața. Se vedea pe o stradă luîndu-și rămas bun de la cej cu care petrecuse, Barlov îl conducea pînă acasă. A doua zi cînd se trezea, el recunoștea că a fost la bal, în vis, cu alte femei, pe care ea nu le cunoștea, și că a dansat cu fata colonelului Konovalov, prima lui iubire de puști. Cînd încă Nadia n-avea cum să existe în viața lui.

Ea-i povestea, cum în vis, fratele ei o învăța să călătorească. I se prăpădiseră ambii frați. Îl ura pe Nekrasov, cu versurile lui, și pe care soțul ei le evoca atît de des. Acum zăcea neputincoasă, după ce cutreierase toate magazinele londoneze, oferindu-și păpușile, — stătea-n

tînsă-n pat, ca un trup de naufragiat azvîrlit de flux pe tîrm, neînsuflit și rece. Doar picioarele, înțepenite, mai păreau scîldate-n valuri. Bezna odăii de la etaj fu străbătută pentru o clipă de un fascicul luminos, de la farul unei mașini care trecuse pe strada lor continuîndu-și drumul prin zăpadă. Atunci ea se dezmetici brusc de la dîra luminoasă, care, aidoma șarpelui, se tîrî lute peste pieptul ei, ca să dispară pe tavan.

De fapt, au fost dați uitării, doar își dădea și el seama de asta, nu? Acum două zile, la biserică, preotul, deși plătit, nu-l pomeni pe tatăl ei. Prințesa Bagration n-a felicitat-o de Anul Nou. Nici Galiținii. Aștia măcar erau reduși la tăcere într-un subsol, unde vindeau anti-chități. Pe ea toată lumea a uitat-o. Nici el soțul ei, nu era mai breaz. Ar trebui să-i fie rușine. A uitat pînă și-n ce zi erau. În ziua aceea, în urmă cu douăzeci și șase de ani, s-au căsătorit la Atena.

Ca-ntr-o comedie sentimentală, el sări din pat, se năpusti asupra ei cu sărutări. Acum, complet alta, se eschivă imbrățișărilor și, sculîndu-se din așternut, începu să-i spună cu amărăciune-n glas, pe întineric:

Cît de fericiți eram, Colea, cînd am ajuns la Londra. Care era în flăcări. Cu atît mai mult. Cum mai declamai, că întreaga Europă era iluminată de flăcările ei și chiar și noi. Cît de avîntat stiai să vorbești. Îmi spuneai că era mai bine că Anglia se afla singură-n război, era spre binele nostru. Cum mai alergai pe străzi să le stingi lor casele, n-ai fi părăsit Londra nici pentru o noapte. Îți plăcea să spui: Arde Moscova, rușii n-o vor părăsi!

Atunci el, culcat în pat, îi răspunde stîns, oarecum resemnăt, că s-a înșelat. Nu și-a închipuit ce-avea să-i aștepte. Pentru asta trebuia să-l ierte.

M-ai obligat să tac și să suport, chiar și atunci cînd sub geamurile noastre s-a deschis o benzinărie. Nu ne-am mutat. Mi-ai spus să rămînem pe Șipka. Rușii rămîn întotdeauna pe Șipka. Cît am avut bani n-am cerut milostenie. Și nici acum nu cerem. Al cerut de lucru. Pentru ce nu-ți găseasc o slujbă? Pentru ce se poartă așa cu tine? Ce vină ai tu? De ce nu poți găsi nimic de lucru, măcar cît pentru un acoperiș deasupra capului?

Darling, nu sînt dintre cej pe care ei îi numesc „folositori”, useful.

Și dacă am sfîrșit-o prin sinucidere? Toate ziarele ar scrie despre asta. Măcar le-ar părea rău.

Da de unde Nadia, S-a scris cînd a murit Surin? Tarnovski mi-a spus că au avut deja nouă cazuri, și nimic. S-a scris ceva în ziare? Treburile astea se ascund. Și chiar dacă s-ar scrie, știi ce-ar spune? Ce se spune despre cineva care se sinucide? „Că i s-a dezaxat balanța”, nu? Așa spun și ei. Evident, nu a contulul din bancă. Ci a minții.

Se înfiora, îi spuse ea, auzindu-l cum în ultima vreme lua în deridere totul, cu zîmbetul pe buze. Tresărea noaptea. De teamă, să n-o omoare-n somn.

Atunci el îi sopți tandru că n-avea de ce să se teamă.

Barlov își omorîse soția, apoi își pusesese capăt zilelor. Ceea ce el n-ar fi în stare.

Discuțiile astea o aduceau pe sărmana femeie în pragul disperării. Și-atunci îi reproșa pe un ton blind și tînguitor, cum de mai bine de un an o tot amăgea. Că aveau să primească ajutor de la nu știu ce Societate a ofițerilor polonezi ori de la Uniunea monarhistilor ruși. Ori de la Asociația unor doamne engleze care au fondat Clubul luptătorilor pentru libertatea individului. Cîte nu erau dintr-astea în Anglia!

Nu te-am amăgit... Pînă n-am ajuns la sapă de lemn, un ulițarnic, de multe nu mi-am dat seama în Londra. Acum sînt înmormîntat. Și cu societățile astea de binefacere, care sînt, așa cum spune francezul, **une façade**.

Atunci ea-i înșiră și alte minunății, după care îl întrebă: chiar nimic să nu conteze la Londra? Cum este posibil ca, de mai bine de un an de zile, să nu i se asigure și lui un venit?

Promit. Și iar promit. Totul era chestie de fonduri. Iar banii au pentru vremurile în care trăim forța Soarelui. Este forța celor care nu au lacrimi. Fericirea omului stă acum în bani. Englezii și-au făcut un cult din negoț. Cînd întrebî despre ceva în Londra, cine este, ori cit valorează — „**how much is he worth**” — te gîndești la cit deține. Cîte lire? Iar acum, noi, emigrația rusă, nu valorăm nimic.

Fericirea nu poate sta în bani. Tot oamenii trăiesc și aici.

Dragișa Bunjevački : Cea pe care o iubesc

Darling, banii au aici forța năprasnică a tunetului și fulgerului. Și căldura primăverii. N-au nici o vină englezii cu ce credeam noi la Azov. În basmul cu Londra. Au trecut timpurile alea. Ați remarcat ce seamănă aici cu o violă, cu o harfă? Cu o gondolă? Semnul caligrafic al lirei sterline! Aici fiecare, din pruncie, aude harfa asta. Și noi care am crezut în ei, precum mușul în scamator de la bieli.

Atunci de ce ne mai amăgesc? De ce ne mai mint? Societatea asta a mea femininistă de binefacere care tot promite. Care tot repetă pe la intruniri: „**help, help, help**” — cu fericirea care-i după colț, ca apoi, cînd vin în vizită, să-ți lase un tin, o supă în conservă. Tot timpul ne cheamă la intruniri. Prințesa Bagration mi-a zis că vor veni curînd ajutoare din America.

„Nadia, Nadia — e nevoie de timp pentru astfel de deburi. Tu trebuie acum să te odihnești, să dormi. Ești ostentă și infometată. Te-au lăsat nervii!”

„De ce ne mint? De ce ne umilesc?”

„Nu mint. Odată ce și-a pierdut patria, ofițerul nu mai poate fi nicăieri ca peștele în apă, ci ca peștele pe uscat. Englezii ne recunosc prestigiul. Și toată omenirea se înclină în fața noastră, așa cum s-a înclinat Dostoievski în fața prostituatei. Numai că ei nu știu cum se înregistrează în contul din bancă loialitatea aliaților. Pe trepiedul său, Nadia, orice contabil, casier, se simte egalul lui Nelson. Numai popoarele primitive îi pretuiesc pe ofițeri. Aici se pretuiește sterlina. Ceea ce noi n-avem. Totul s-a scufundat în Azov. Întreaga flotă a fost tîrîită în Africa. Ce-ai adus cu tine în Anglia? O carte. Pușkin. Nu mai ai nici cerceii. I-ai lăsat la Paris.”

Discuțiile astea o epuizau pe sărmana femeie, acum, în bezna simțea doar teamă și dezgust față de oameni. Atunci se apucă să schimbe lumina care abia mai pilpăia în sfîșnic, gata să se stingă. Somnul o doboră și pe ea, vorba încet și dormitînd, parcă-i soptea cuiva căruia trebuia să-i stea de veghe.

„Știu că s-a sfîrșit cu noi. Ieri n-am reușit să vind măcar o păpușă. Cînd le spun cine sîntem și cit mai pătimim, nici nu se mai uită la păpușile mele. Cît de curînd or să apară pe piață păpuși superbe din Germania. Războiul s-a încheiat. Ce mai au ei nevoie de păpușile unor refugiați?”

„Ce trebuie să te confesezi lor, cine ești. Noi, emigrații ruși eram potențaii saloanelor de pe-aici, numai că-n veacul trecut. Rușii și-au zidit și biserici în secolul trecut, pe riviera franceză, bătute în pietre prețioase, să aibă unde se ruga Domnului, cînd treceau spre Monte Carlo, la cazinou. Cînd juca un rus la cazinou din Monte Carlo, ziceai că răsună salve de tun, ca la asediul Sevastopolu-

lui. Se pierdeau munți de galbeni. A cum ne aflăm și noi aici, cu polonezii, dar cu o sută de ani mai tîrziu!”

„Colea, vă rog, încetați cu glumele astea!”

„Nadia, duceți-vă odată cu Ordinski pînă în fața hotelului **Dorchester**, să v-arate cum vin polonezii, toți colonelii, care au făcut războiul de partea Angliei, în tînută militară de gală, și trec la bucatărie — să curețe argintăria.”

„Nicky, încetați cu glumele astea stupide!”

„Nu e nici o glumă, Nadia — îi spuse el încet. Chiar cu i-am văzut!”

Atunci ea iritată, congestionată la față îi reproșa pentru prima oară, că altădată vorbea altfel. Îi promitea că-și va găsi un rost, că va încerca să-și plaseze manuscrisul cărții cu vinătoreala în Siberia.

Și lui i-au promis. De multe ori. Numai că acum știe că-n Anglia scriu pînă și fetele bătrîne, fete de miniștri, de lorzi, de generali, și-o fac cu rivnă, și ieftin pentru edituri. Ca bunicile lor, pe vremuri la manufacturile de țesături din Lancashire. Ordinski, zise el o să-l convîngă, pînă la urmă, să-i facă cunoștință cu una din cucoanele astea. Să lucreze pentru ele. Pentru **fifty/fifty**.

Trebuie să mai mergeți o dată la Ministerul muncii, la maior: prințesa i-a spus că acest maior, **Gardner**, trebuie TREBUIA să-i găsească ceva de lucru.

„Degeaba mă duc, Nadia. Am fost pînă și la tinichigiul nostru de-aici. Mi-a zis că nu mă poate primi dacă nu-s înscris la un atelier de tinichigerie iar ca să urmez atelierul, trebuie mai întîi, să fiu ucenic la un tinichigiu.”

„Ce prostie, dar este ridicol și absurd!”

„Ba nu-i deloc așa, în felul asta ma economisesc niste ani, pe seama ucenicului!”

„De nu v-ați fi lăsat violina în Portugalia, acum, vă puteați găsi un loc în vreo orchestră, dintr-un local de noapte. Ați fi câștigat măcar cit să ne păstrăm acoperișul deasupra capului!”

Ar fi fost la fel de dificil. Îi aminti de bătrînul evreu ce cînta pe stradă, pe drum de casa în care locuiseră în Queen's Road. Odată izbucnise-n plîns chiar în fața lor. Cîntase cîndva într-o orchestră cunoscută, la Viena. Acum nu-și câștigă nici bucata zilnică de pîine. Suferea de o anchiloză a miinilor. Și chiar dacă n-a fi suferit, n-asculta nimeni la ce cînta el. Era prea clasic. Si prea trist.

În ziua aceea, soția lui Riepnin era într-o mizerabilă stare de spirit. Îi povestea, cu lacrimi în ochi, cum în fața magazinului Sulka din Bond Street își reîntîlni o cunoștință, o englezoaică dur

Traducere de
Mariana Ștefănescu

Continuare în pag. a 15-a